

En analyse av kjernevåpnenes rolle i stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India

Mohammad Tanver Hussain

Masteroppgave i statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

© Mohammad Tanver Hussain

2012

En analyse av kjernevåpenenes rolle i stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom
Pakistan og India

Forfatter: Mohammad Tanver Hussain

Antall ord: 42.320

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

La min kunnskap vokse! [Koranen 20: 114]

Forord

Hensikten med denne oppgaven har aldri vært å skrive langt, derimot har jeg bevisst forsøkt å levere fra meg et godt stykke innsikt. Om jeg har lyktes med det er det opp til leseren å bedømme.

Jeg benytter anledningen til å rette en stor takk til Anders Kjølberg, min veileder gjennom arbeidet med denne oppgaven. Uten hans kyndige hjelp ville ikke denne oppgaven sett dagens lys. Jeg takker også Heidi Kristine Toft for å ha vært behjelpelig med å forklare fagtekniske ord og begrep. Jeg takker Sébastien Miraglia for nyttige råd underveis. Ralf Heberling, Arild Schou og Hermann Smith-Syvertsen fortjener en takk for deres bidrag til å øke min interesse for faget med sine engasjementsfylte forelesninger og motiverende tilbakemeldinger. Jeg takker Vipin Narang og Maria Sultan som velvillig sendte meg sine nye funn og tanker om eskaleringsdynamikken mellom Pakistan og India.

Jeg takker David Keeping, Cappelen Damm og Pax Forlag som gav meg tillatelse til bruk av kartmateriale. Jeg takker Rehan Raja for hjelp til formatering av kart. Jeg takker Else Kleppe som tilrettela forholdene slik at jeg kunne studere ved siden av jobben.

Til slutt takker jeg min kjære mor og kjære far. Takk for de gav men en sunn og trygg oppvekst. Uten det ville jeg ikke oppnådd noe som helst.

Oslo, mai 2012

Mohammad Tanver Hussain

Sammendrag

Det er et faktum at Pakistan og India har kjernevåpen og evne og vilje til å bruke dem. Begge lands kjernevåpen og leveringsmidler er tilstrekkelig til å opprettholde en stabil kjernefysisk avskrekking i overskuelig framtid. Deres sikkerhetsregime rundt kjernevåpnene er etter 1998 gjennomgått en evolusjonsprosess. I dag framstår begge lands kjernefysiske infrastruktur som robust, profesjonell og hensiktsmessig anordnet.

Pakistans doktrine utelukker ikke en *førstebruk* av kjernevåpen, mens Indias doktrine garanterer gjengjeldelse ved et eventuelt angrep. Sammen har disse to doktrinene fungert godt sammen. India har måttet beherske seg på grunn av Pakistans offensive doktrine, mens Pakistan har vært nødt til å sørge for et velfungerende kommando- og kontrollsystem som minimaliserer faren for falsk alarm. India er imidlertid ukomfortabel med trusselen om mulige terrorangrep fra grupper med base i Pakistan, og arbeider sannsynligvis med en dristigere doktrine (Cold Start Strategy/Doctrine) for å nøytralisere trusselen. Pakistan ser på dette som del av Indias ønske om militær dominans, og forbereder et svar (Integrated Strategic Equivalence). Denne utviklingen kan enten undergrave den eksisterende stabiliteten, eller opprettholde den til en høyere grad av spenning.

Det er for øvrig en positiv sammenheng mellom kjernevåpnenes tilstedeværelse og stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India.

Spredningsoptimister har aldri vært i tvil om det, men selv spredningss pessimistene medgir at kjernevåpen har en viss rolle. Forskjellen mellom de to skolene ligger i at positivistene mener kjernevåpnenes rolle i å opprettholde stabiliteten er avgjørende. Pessimistene diskuterer graden av deres rolle, og hevder avvergelsen av konfrontasjon skyldes flere faktorer, hvorav kjernevåpen er én blant flere forklaringsvariabler. Samtidig mener de at kjernevåpen gir stater insentiver til aggresjon, og at dersom kjernevåpen ikke hadde vært tilstede ville det være mindre sjanse for væpnet konfrontasjon. De siste årene har det vært en positiv endring i landenes forhold til hverandre. Det har vært betydelige diplomatiske framskritt. Deres forhold preges av tøvær, en tilstand av avspenning. Samtidig er det liten tvil om at en fullstendig normalisering kan finne sted uten en løsning av kjernekonflikten, Kashmir. En løsning som begge stater kan godta, i motsatt fall kan det være fare for at konflikten bare forskyver seg i tid og blusser opp igjen senere, med kjernevåpnene i bakgrunnen.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	IV
Sammendrag	V
Innholdsfortegnelse	VII
1. Innledning	1
1.1 Tema og problemstilling.....	1
1.2 Troverdig kjernefysisk avskrekking – et spørsmål om evne og vilje	2
1.3 Kjernefysiske avskrekkingsteorier	3
1.4 Oppgavens oppbygning	3
1.5 Bakgrunn for valg av problemstilling.....	5
1.6 Teorier om troverdig kjernefysisk avskrekking.....	5
1.6.1 Både offensiv (punitive) og defensiv evne.....	6
1.6.2 Den tekniske stabiliteten – sikkerhetsregime	7
1.7 Utviklingen av kjernefysisk avskrekkingsteori – det teoretiske bakteppet	8
1.8 De tre viktigste konfliktene etter 1998 - Det historiske bakteppe	10
2. Metodisk tilnærming.....	11
2.1 Avgrensning av problemstillingen.....	11
2.2 Operasjonalisering	11
2.3 Begrepsavklaring	13
2.4 Uttalte doktriner og teoretiske doktriner	14
2.5 Utfordringer ved valg av casestudium.....	14
2.6 Kildebruk.....	15
3. Pakistan og India – vedvarende rivalisering.....	17
3.1 Grunnleggende om konflikt og rivalisering.....	17
3.2 Kashmir – kjernekonflikten	18
3.3 Konflikten om Siachen-breen	19

3.4	Terrorisme	22
3.5	Stormaktsinteresser i Sør – Asia – The New Great Game	23
3.6	Indias geostrategiske interesser	23
3.7	Pakistans geostrategiske interesser	25
3.8	Kinas geostrategiske interesser.....	26
3.9	USAs geostrategiske interesser	27
3.10	Sino-amerikansk rivalisering i Sør Asia	28
4.	En analyse av evne og vilje	30
4.1	Utvikling av kjernefysiske våpen	30
4.2	Leveringsmidler og antall kjernefysiske stridshoder	33
4.2.1	Fly.....	34
4.2.2	Ballistiske missiler	34
4.3	Organisering og beslutningsmyndighet innad i Pakistan og Indias kommando- og kontrollsystem	36
4.4	En vurdering av begge lands sikkerhetsregimer	38
4.4.1	Indias sikkerhetsregime.....	38
4.4.2	Pakistans sikkerhetsregime	38
4.5	Det militærets rolle i Pakistan og India	40
4.6	De sivile ledernes rolle	43
4.7	Uhell, tyveri og uautorisert bruk.....	44
4.8	Kommando- og kontrollsystemet	46
4.9	Prosedyrer for beslutningstaking for bruk av kjernefysiske våpen	51
4.10	Oppsummering.....	55
5.	Teori om kjernefysisk stabilitet og avskrekking	58
5.1	Kjernefysiske optimister og pessimister.....	58
5.2	Utviklingen av kjernefysisk avskrekkingsteori	59
5.2.1	Massiv gjengjeldelse – 1950	60

5.2.2	Gjensidig Garantert Utslettelse (MAD) – 1960	60
5.3	Kjernefysiske avskrekkingsteorier	62
5.3.1	Avskrekking ved nektelse og ved avstraffelse	62
5.3.2	Stabilitet/ustabilitetsparadokset (stability/instability paradox)	62
5.3.3	«På kanten av stupet» (Brinkmanship).....	62
5.3.4	Begrenset krigføring (Limited War)	63
5.3.5	Generell Organisasjonsteori	63
5.3.6	Mearsheimer – Omstendighetene avgjør.....	64
5.3.7	Waltz – kjernevåpnene avgjør.....	65
5.3.8	Sagans tilnærming til organisasjonsteori – institusjonene avgjør	67
5.4	«De røde linjene» – terskelen for bruk av kjernevåpen.....	69
5.5	Antatte fremtidige doktriner	70
5.6	Narang – doktrinene avgjør	72
5.7	Kapur – preferansene avgjør.....	75
5.8	Ganguly – resultatet avgjør.....	77
5.9	Oppsummering	79
6.	Analyse av nyere konflikter mellom Pakistan og India	82
6.1	Kargil-konflikten 1999	82
6.2	Ulike vurderinger av Kargil-konflikten.....	83
6.3	Konfliktanalyse Kargil 1999	83
6.4	Mearsheimers teorier anvendt om Kargil	84
6.5	Narangs syn på Kargil-konflikten.....	85
6.6	Sagans syn på Kargil-konflikten.....	86
6.7	Waltz' syn på Kargil-konflikten	88
6.8	Gangulys og Kapurs syn på Kargil-konflikten	89
6.9	2001-2002 krisen	91
6.9.1	Mearsheimers teorier anvendt på 2001-2002 krisen	93

6.9.2	Narangs syn på 2001-2002 krisen	94
6.9.3	Sagans syn på 2001-2002 krisen	95
6.9.4	Waltz' syn på 2001-2002 krisen.....	96
6.9.5	Ganguly og Kapurs generelle syn på 2001-2002 krisen	96
6.9.6	Gangulys syn på 2001-2002 krisen	97
6.9.7	Kapurs syn på 2001-2002 krisen	98
6.10	Mumbai 2008	100
6.10.1	Mearsheimers teorier anvendt på Mumbai 2008.....	100
6.10.2	Narangs syn på Mumbai 2008.....	101
6.10.3	Ganguly og Kapurs syn på Mumbai 2008.....	102
6.11	Oppsummering.....	104
7.	Konklusjon.....	107
	Litteraturliste.....	111

[...]A nuclear attack, an action that could wipe out more people than Adolf Hitler and Genghis Khan combined.

Richard Ned Lebow (1987: 120)

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Pakistan og India er to rivaliserende land med kjernefysiske våpen. For at bruk av slike våpen ikke finner sted må den kjernefysiske avskrekkingen være effektiv og velfungerende. Denne oppgaven behandler kjernevåpnenes rolle i å bevare stabiliteten. Dette vil bli gjort ved å avdekke kausaliteten mellom kjernevåpnene og antatt vilje (doktrine) for anvendelse for å finne ut hvilken innvirkning disse har på stabiliteten.

Pakistan og India ble født inn i en konflikt. Etter at Storbritannias dager var talte på det indiske subkontinentet etter nærmere 90 år med kolonistyre, etterlot det seg en dypt splittet befolkning (FFI/Rapport-2004/00906: 10; Ruud i Ruud et al. 2004: 215, 250-51).¹ En ny konfliktlinje delte området i to selvstendige stater, og senere tre med Bangladesh i 1972 (se kart 1.1). Den nye skillelinjen var religiøst betinget og gikk mellom hinduer og muslimer. Året var 1947 da Pakistan og India fikk hver sin selvstendighetserklæring og frigjøringsdag med 24 timers mellomrom. Området Kashmir i nord skulle vise seg å bli en vedvarende hodepine og disputt mellom disse to nye statene, og ikke minst kilde til krig.

Pakistan og India har utkjempet tre kriger med hverandre: I 1947, 1965 og i 1971. De to første på bakgrunn av uenigheter om Kashmir. I mai 1998 foretok begge land kjernefysiske prøvesprengninger tett på hverandre, og innledet dermed en ny fase i det våpenkappløpet som lenge hadde foregått mellom de to historiske rivalene og som fortsatt foregår. Før støvet etter sprengningene hadde lagt seg var diskusjonen i gang i akademiske kretser om hvordan kjernevåpnenes tilstedeværelse ville påvirke regionen generelt og Pakistan og Indias turbulente forhold spesielt. Siden 1998 har det vært tre større kriser og konflikter mellom Pakistan og India som kunne ha endt i fullskala krig, men som ikke gjorde det. Til tross for at den kjernefysiske avskrekkingen har bestått alle prøver hittil er teoretikerne delte i sitt syn på dens stabilitet. Før en kan analysere stabiliteten, må en vurdere om kriteriene for troverdig kjernefysisk avskrekking er tilstede. Dette utdypes i punkt 1.2 og 1.3. nedenfor.

¹ I 1858 ble det indiske subkontinentet formelt britisk koloni ved at ansvaret for India ble overført til den britiske kronen. Det ble starten på et britisk India eller britisk Raj som det het i India. Britenes tilstedeværelse og kontroll over mindre territorium kan dateres tilbake til 1750-årene. I 1947 ble subkontinentet uavhengig. Det utgjør 89 år regnet fra 1858.

Kart 1.1: Kartet viser Sørøst-Asia etter delingen av det indiske subkontinent. Kartet er tegnet av David Keeping og hentet fra side 19 i boken «Pakistan – midt i verden» utgitt i 2010 på Pax Forlag.

1.2 Troverdig kjernefysisk avskrekking – et spørsmål om evne og vilje

Troverdig kjernefysisk avskrekking avhenger av et lands evne og vilje. Evnen består av utvikling av kjernevåpen og leveringsmidler. En slik evne er videre avhengig av både offensive (punitive) og defensive kvaliteter for å sikre stabiliteten. Det innebærer ikke nødvendigvis at de rivaliserende parters arsenaler må være like store, men store nok til at de utgjør en fare for den annen part dersom det kommer til krig. Viljen, derimot, er vanskeligere å måle, men kommer, blant annet, til uttrykk i landets uttalelser og kjernefysiske doktriner.

Den tekniske stabiliteten, *sikkerhetsregimet*, rundt selve våpnene er også av stor betydning. At partene har et velfungerende sikkerhetsregime er viktig for å unngå uhell, tyveri, feilberegninger og uautorisert bruk. Fra flere hold er det ytret skepsis tilknyttet sikkerhetsregimene i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Spesielt oppmerksomhet har Pakistan fått i den anledning. Manglende åpenhet rundt sikkerhetsregimet og den gjennomgående militære kontrollen over arsenalet har vært hovedinnholdet i kritikken.

1.3 Kjernefysiske avskrekkingsteorier

Når det gjelder teorier innenfor kjernefysisk avskrekking, er det vanlig å dra et skille mellom kjernefysiske optimister/spredningsoptimister (nuclear optimists, proliferation optimists) og kjernefysiske pessimister/spredningspessimister (nuclear pessimists/proliferation pessimists).

Optimistene mener kjernevåpnene er til det bedre og skaper stabilitet, mens pessimistene mener spredning er til det verre og utgjør en destabiliserende faktor. Optimistene hevder at såfremt en stat besitter kjernevåpen, er stabilitet, i forhold til rivaliserende land, per definisjon etablert. Pessimistene påstår at kun tilfeldigheter gjør at konflikter og kriser mellom land med kjernevåpen ikke ender i en kjernefysisk katastrofe. Mellom disse to ytterpunktene er det mye rom for nyanserende tilnærminger, noe som ville komme klarere fram i den påfølgende redegjørelsen. I oppgaven er det benyttet tre optimister og tre pessimister.

Når det gjelder denne oppgaven vil den analysere stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Kjernevåpnenes rolle i å bevare stabiliteten vil stå sentralt. Med det menes det å avdekke årsakssammenhengen mellom kjernevåpnenes tilstedeværelse og doktrinene for anvendelse av disse, for bevaringen av stabiliteten. Videre deles stabilitetsvariabelen i to deler. Først vil jeg se på landenes *evne* og *vilje* som forklart under punkt 1.2. Dette fordi kjernefysisk eller strategisk stabilitet oppnås, ifølge enkelte, ved relativ lik styrke i de kjernefysiske våpen (Andreassen 2003: 11). Deretter tar oppgaven for seg avskrekkingsteoriene i lys av de tre siste krisene og konfliktene mellom landene. En sammenligning av ulike teorier vil gi grunnlag for å bedømme kjernevåpnenes rolle. Denne tematikken leder til følgende problemstilling:

En analyse av kjernevåpnenes rolle i stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India.

1.4 Oppgavens oppbygning

I kapittel 1 redegjøres det for tema, problemstilling, bakgrunn og en kort oversikt over litteraturen. I kapittel 2 forklares oppgaves metodologiske tilnærming til problemstillingen. I kapittel 3 redegjøres det for landenes vedvarende rivalisering med en redegjørelse av de mest aktuelle konfliktene mellom de to. I tillegg vil deres geostrategiske interesser og bakenforliggende årsaker til anskaffelsen av kjernevåpen bli diskutert. Andre stormakters

geostrategiske interesser vil også bli gjennomgått. I kapittel 4 analyseres Pakistan og Indias kjernefysiske evne og vilje. Først redegjøres det for den historiske utvikling av kjernefysiske våpen og leveringsmidler. Deretter gjennomgås organiseringen av beslutningsmyndigheten innad i landenes kjernefysiske infrastruktur. Begge lands sikkerhetsregimer blir analysert, det militære og sivile lederskapets rolle og betydning blir sammenlignet. Utsiktene for uhell, tyveri og uautorisert bruk tas opp. Deretter følger en gjennomgang av landenes formelle infrastruktur i deres kjernefysiske kommando- og kontrollsystem, og prosedyrer ved beslutning om bruk. Kapitlet vil til sammen gi svar på om de grunnleggende betingelser for troverdig og stabil avskrekking er til stede.

I kapittel 5 vil det bli redegjort for de mest relevante kjernefysiske avskrekkingsteorier. Først vil det bli redegjort for den historiske utviklingen av teoriene og de mest relevante avskrekkingdoktrinene fra Den kalde krigen. Deretter kjernefysiske avskrekkingsteorier og de ulike teoretikernes tilnærminger til problemstillingen i lys av sine teorier om hva som er *avgjørende* for en stabil avskrekking. Landenes doktriner (de røde linjene), Indias planer om ny doktrine Cold Start Strategy/Cold Start Doctrine (CSS/CSD) og Pakistans antatte motsvar Integrated Strategic Equivalence (ISE) vil bli viet en kort vurdering.

I kapittel 6 vil de teoriene som ble presentert i kapittel 5 bli anvendt på utvalgte krise- og konfliktsituasjoner mellom Pakistan og India. Det er Kargil-konflikten som hadde som utgangspunkt militære sammenstøt mellom Pakistan og India langs grensen i Kashmir, og to kriser som skyldtes terrorangrep i India med utgangspunkt i Pakistan; angrepet på den indiske nasjonalforsamlingen i 2001 og terroraksjonen i Mumbai i 2008.

I kapittel 7 vil jeg kommentere funnene i oppgaven samt komme med et forsøk på predikasjon om fremtiden og hva som videre kan være interessant å studere.

Oppgaven skal ved hjelp av de overnevnte faktorene danne et empirisk underlag for å forstå hvilken rolle kjernevåpnene har i stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India og om landenes evne og vilje er i balanse og fører til en vedvarende stabilitet. Om avskrekkingsteoriene som var utviklet for forholdet mellom USA og Sovjetunionen, er anvendbare overfor disse nye atomklubbmedlemmene er også et diskusjonstema. Datamaterialet skal videre gi grunnlag for å vurdere om det finnes dekning for å frykte at disse to kjernevåpenstatene ikke vil handle rasjonelt i krisesituasjoner slik de to supermaktene tilsynelatende gjorde. Disse spørsmålene er sentrale i denne oppgaven og vil derfor bli søkt belyst gjennom oppgaven. Valget av nettopp disse faktorene som en form for

stabilitetsmålede modell er bevisst. Samtlige forskere og teoretikere som jeg har benyttet meg av er enige om at disse faktorene helt eller delvis kan undergrave den eksisterende stabiliteten, noe vi kommer tilbake til under teori og analyse kapitlene.

1.5 Bakgrunn for valg av problemstilling

Temaet og diskusjonen er interessant ikke bare fra et akademisk ståsted, men også fordi Sør-Asia har en voksende rolle i verden. India står fram som en kommende økonomisk stormakt med en vekstrate på 8 prosent, og verdensledende innen blant annet IT sektoren. Landet er storleverandør av faglært arbeidskraft og representerer et stadig voksende marked for etterspørsel etter utenlandske varer og tjenester. Sør-Asias befolkning er også enorm. Pakistan og India har til sammen godt over en milliard mennesker, og representerer dermed 1/5 av menneskeheten (Ganguly og Kapur 2010: 1-2).

Pakistan, på sin side, er strategisk plassert i krysningspunktet mellom Sentral Asia, Vest Asia og Sør-Asia. Landet er en frontlinjestat i «krigen mot terror», og den viktigste partneren for NATO i Afghanistan. Pakistan er det landet som har lidd mest under krigføringen i nabolandet. Ifølge tall fra 2009 har 22.110 pakistanere mistet livet. Dette inkluderer 2.637 i sikkerhetsstyrker, 7.004 sivile og 5.960 terroriser eller opprørere (Shuja Nawaz 2009, "The Battle for Pakistan", *The Wall Street Journal*, 19. oktober)². I en pressekonferanse i 2011 la det pakistanske forsvaret fram nye tall, de viste at Pakistan hadde mistet to brigader og 40.309 liv i Afghanistan-krigen (*Dawn Newspaper*, 20.oktober 2011).³ Utviklingen i Pakistan har derfor stor innvirkning på den vestlige koalisjonens mål for Afghanistan. Gitt disse økonomiske, demografiske og strategiske faktorene, har det internasjonale samfunnet stor interesse av at forholdet mellom Pakistan og India holder seg stabilt.

1.6 Teorier om troverdig kjernefysisk avskrekking

For at en kjernefysisk avskrekking skal være effektiv er det viktig at trusselen om bruk er troverdig. Dersom dette ikke er tilfelle vil ikke en trussel om bruk virke etter hensikten. Hvis motparten ikke føler at trussel om bruk av kjernevåpen er troverdig, vil trusselen bli ignorert og den ene parten vil handle etter eget velbefinnende, uavhengig av hva motparten sier

²Se: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704500604574482973468887970.html> [nedlastet: 02.04.2012].

³Se: <http://dawn.com/2011/10/20/pakistan-lost-two-brigades-in-war-on-terror/> [nedlastet: 21.01.2012].

(Walton i Baylis et al. 2010:212). Kamal Matinuddin (2002: 176-7) framsetter to krav for at troverdig kjernefysisk avskrekking skal finne sted. Det ene er *evnen*, den fysiske besittelsen av kjernevåpen og leveringsmidler. Det andre er *viljen*, at en stat har et politisk lederskap som viser vilje til bruk dersom situasjonen krever det. Det sistnevnte krever at bruk av kjernevåpen blir akseptert av store deler av befolkningen. Dette er viktig fordi folkeopinionen vil ha innflytelse på hvordan det politiske lederskapet former sin politikk. Matinuddin sier at jo sterkere folkeopinionen er i favør av bruk, desto sterkere vil en kjernefysisk avskrekking fungere fordi den bekrefter vilje til bruk. Helt konkret, mener han, at kjernefysisk troverdighet består av to elementer; evne og vilje. En svak stat med mindre slagkraft, må derfor (be)vise en større vilje til bruk av kjernevåpen for å balansere for sin manglende tyngde, makt og innflytelse.

1.6.1 Både offensiv (punitive) og defensiv evne

Robert Powell (1990: 6-11) operasjonaliserer evnebegrepet. Han sier at den kjernefysiske revolusjonen har gjort klassisk krigslogikk overflødig: "The worst of all conditions in which a beligerent can find himself is to be utterly defenseless". (Clausewitz 1976: 77, i Powell 1990: 10) Når to kjernefysiske rivaler har utviklet en sikker gjengjeldelsesevne er begge per definisjon forsvarsløse. Ingen av partene er i stand til å motstå et eventuelt kjernefysisk angrep. Evnen til å straffe motparten var ikke lenger ensbetydende med å være i stand til å begrense motpartens evne til å påføre skade på en selv. En stats offensive (punitive) og defensive evner styrker ikke lenger hverandre på samme måte som før. Dermed er et land nødt til å utvikle begge disse to evnene for å sikre en mest mulig stabil avskrekking.

Ifølge Powell er det tre aspekter ved de to overnevnte faktorer som er viktige. Det ene er selvfølgelig at både punitive og defensive evner er tilstede. Det andre er at en stats punitive evner står i forhold til fiendens defensive evner. Med det menes det at jo større et lands punitive evner, desto svakere står fienden med tanke på sitt fysiske forsvar. Ergo er det mulig å påføre fienden høyere kostnader som igjen bidrar til troverdig avskrekking. Det tredje aspektet er at punitive og defensive egenskaper er to forskjellige ting, til tross for at en stats militærapparat gjerne sverger til begge. Defensive evner brukes til å begrense skade- og kostnadsomfanget påført av fienden, mens den punitive evnen tas i bruk for å skade eller tilegne seg det fienden verdsetter, for eksempel dens territorium (Powell 1990: 8-9).

Robert Jervis (1989:38-39) framholder at troverdighet er viktig i en stabil avskrekking. Imidlertid argumenterer han for at effektiv avskrekking ikke nødvendigvis er det samme som høy grad av troverdighet. Selv en liten sannsynlighet for at provokasjon kan ende i kjernefysisk konflikt er nok til å avskrekke de aller fleste fiender. Som eksempel nevner han at det ville vært totalt irrasjonelt å utslette verden for å hindre Sovjetunionen i å erobre Iran, selv om USA kunne foretatt handlinger som kunne indikere det. Han mener videre at stabil avskrekking ikke er avhengig av kjernefysisk *overlegenhet* eller den eksakte statusen på den kjernefysiske *balansen*, men den kjernefysiske *faren* (Bundy 1988, i Jervis 1989: 42-43). Matinuddin (2002: 17) siterer forøvrig Kenneth Waltz på hans mening om hvor mange kjernevåpen som er nok til å avskrekke: «One invulnerable hydrogen bomb suffices as a deterrence».

I tillegg til evne er et lands vilje også avgjørende for stabiliteten i avskrekkingen. Som nevnt over er viljen avhengig av et lederskap og en folkelig oppslutning som viser vilje til bruk. Når det gjelder å måle viljen er lederskapets uttalelser og kjernefysiske doktriner gode indikatorer. Dette fordi folkeopinionen har innflytelse på det politiske lederskapets retorikk og politikkkutforming (ibid., 176-77).

1.6.2 Den tekniske stabiliteten – sikkerhetsregime

I tillegg til det overnevnte er det like viktig at landene har et velfungerende kommando- og kontrollsystem som sørger for at uhell, tyveri, feilberegninger og uautorisert bruk ikke forekommer. Om et lands kommando- og kontrollsystem ikke er pålitelig, vil det svekke stabiliteten fordi motparten ikke kan forholde seg til det. En slik svekket tillit mellom to parter vil øke risikoen for bruk av kjernevåpen på bakgrunn av feil eller mangelfull informasjon. En slik mistillit vil derfor være svært uheldig for stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen.

Bernard Brodie (1910-1978) var tidlig ute med å poengtere viktigheten av sikker lagring av kjernevåpen (Freedman 1982: 44). Robert S. McNamara (1916-2009), USAs forsvarsminister 1961-1968, var en pioner når det gjelder å ta ordet for et robust og sikkert kommando-kontrollsystem. Han var opptatt av at USAs gjengjeldelse på et eventuelt førsteangrep fra Sovjetunionen skulle, i tillegg til å være katastrofal, også finne sted under kontrollerte omstendigheter og være fullstendig forankret i nasjonale organer (ibid., 232). Ikke minst var han opptatt av at begge land (USA og Sovjetunionen) kunne samarbeide om sammenfallende

preferanser med tanke på å organisere den kjernefysiske infrastrukturen på en pålitelig måte som «ivaretok begge staters interesser» (Freedman 1982: 232).⁴ Scott D. Sagan understreker også viktigheten av et velfungerende kommando- og kontrollsystem. Han er bekymret for den kjernefysiske rivaliseringen mellom Pakistan og India, og mener USA og Sovjetunionen, til sammenligning, hadde opparbeidet seg et system med streng sivil kontroll over arsenalene:

[...] India has an extreme system of assertive civilian control of the military, with (at least until recently) very little direct military influence on any aspect of nuclear weapons policy. Pakistan, however, is at the other end of the spectrum, with the military in complete control of the nuclear arsenal [...]. (Sagan og Waltz 2003: 9)

Vipin Narang er også inne på de overnevnte faktorene når han sier at Pakistan og Indias kjernefysiske strategier representerer til sammen en «dynamisk ustabilitet» (Narang 2010: 77).⁵ Med det mener han at Pakistans offensive doktrine om førstebruk kanskje kan gå på akkord med sikkerhetsrutinene fordi ansvaret om bruk delegeres ned til lavere offiserer og kan føre til uhell eller uautorisert bruk (ibid., 33). Indias planlagte nye doktrine (Cold Start Strategy eller Cold Start Doctrine, CSS/SCD), mener han også er destabiliserende, fordi den forårsaker et forhøyet spenningsnivå.

1.7 Utviklingen av kjernefysisk avskrekkingsteori – det teoretiske bakteppet

Den første analysen av kjernefysisk avskrekking kom i 1946, året etter at kjernevåpen ble brukt i krig. Den ble skrevet av Bernard Brodie et al. (*The Absolute Weapon*) og tok for seg den kjernefysiske revolusjonens innvirkning på mellomstatlige forhold. Brodie og hans analyse er i dag blitt en referanse innen kjernefysisk avskrekkingsslitteratur. Nedenfor følger en liten introduksjon av de mest kjente kjernefysiske avskrekkingsteorier som vil få en grundigere gjennomgang i kapittel 5.

Liddell Hart (1895-1970) var også tidlige ute med sin teori om kjernevåpenes innvirkning på staters krigføring. Han lanserte teorien om *begrenset krig* (1946). Kort sagt går denne teorien ut på at stater med kjernevåpen endrer krigsatferd, med å gå fra fullskala krig til krig som er begrenset med tanke på intensitet og nedslagsområde. Glenn Snyder er et annet betydelig navn hva gjelder den historiske utvikling av kjernefysisk avskrekkingsteori. Han lanserte blant annet de anerkjente teoriene om *avskrekking ved nektelse*, *avskrekking ved avstraffelse* og *stabilitet/ustabilitetsparadokset*. De to førstnevnte teoriene går ut på at kjernevåpenes

⁴Sitatet er fritt oversatt fra engelsk.

⁵Sitatet er fritt oversatt fra engelsk.

tilstedeværelse i en konflikt gjør det vanskelig for partene å oppnå sine mål ved å gå til krig. De blir avskrekket av motpartens besittelse av samme type våpen. De blir dermed nektet seier ved krig, og ved et eventuelt krigsutbrudd blir de avskrekket ved at motparten kan straffe dem med kjernevåpen. Den sistnevnte teorien har enkelte likhetstrekk med begrenset krig teorien. Paradokset er at den kjernefysiske maktbalansen som eksisterer på det strategiske nivå, fører til ustabilitet på et lavere (konvensjonelt) nivå. Stater drister seg til å utfordre hverandre på et slikt nivå, fordi kjernevåpenes tilstedeværelse utelukker fullskala krig.

Thomas Schelling kom med «på kanten av stupet» (Brinkmanship) teorien. En teori som tar sikte på å forklare hvordan atommakter manipulerer hverandre under en konflikt for å oppnå sine mål. John Steinbruner introduserte sin *organisasjonsteori* i 1979. Han overførte teorien fra den byråkratiske organiseringen innenfor offentlig sektor til den militære organiseringen i et land. Han framholdt, med tanke på USA og Sovjetunionen, at militære organisasjoner var for store og komplekse til at det politiske lederskapet kunne holde oversikten, og enda mindre kontrollere dem (Jervis 1989: 67).

De neste bidragene er av relativ nyere dato. Scott D. Sagan og Kenneth N. Waltz' teorier, er basert på en debatt mellom de to i bokform (*The Spread of Nuclear Weapons – A Debate Renewed*, 2003). Waltz har en positiv tilnærming til spredning av kjernefysiske våpen og forfekter et syn basert på rasjonell avskrekkingsteori (rational deterrence theory). Sagan derimot er tilhenger av organisasjonsteori (organizational theory), og regnes for å ha et pessimistisk syn på spredning av kjernevåpen. Vipin Narang (2010) kan også kategoriseres som en kjernefysisk pessimist. Han tar utgangspunkt i de kjernefysiske doktrinene til Pakistan og India. Han bekrefter at avskrekkingen hittil har fungert, men er pessimistisk med tanke på fremtidige konflikter. Indias nye *Cold Start Strategy* fører til at Pakistan må heve beredskapen enda noen hakk for at deres doktrine fortsatt skal være troverdig. Dette mener Narang er en kilde til destabilisering.

Paul S. Kapur kaller sin tilnærming for strategisk pessimisme. Deler av hans teori kom i form av ulike artikler i perioden 2003-2005 i ulike internasjonale sikkerhetstidsskrift. Mer formelt lanserte han sin teori i bokform i 2007. Teorien innebærer at han deler optimistenes syn om at kjernevåpen framtvinger rasjonalitet hos beslutningstakerne. Imidlertid differensierer han seg fra optimistene ved å hevde at aktørenes preferanser kan føre til handlinger som, i deres syn, er rasjonelle, men strategisk sett risikable og destabiliserende (Ganguly og Kapur 2010: 4-5).

I analysekapitlet benytter jeg en nyere bokutgivelse (2010), hvor Kapur og Sumit Ganguly debatterer den kjernefysiske stabiliteten mellom Pakistan og India.

Gangulys bidrag er hentet fra hans debattbok med Kapur i 2010. Han utgir seg for å være en resultatorientert optimist. Han mener at, i all hovedsak, har kjernevåpnene ført til stabilitet mellom Pakistan og India. Hver gang en konflikt eller krise har oppstått, har kjernevåpnenes tilstedeværelse sørget for å avdramatisere situasjonen. Han forfekter et syn basert på rasjonell avskrekkingsteori, og tar i sin framstilling et oppgjør med det han beskriver som total ensidighet, i negativ forstand, fra pessimistenes side (ibid., 3). Han er også tilhenger av teorien om at faren for uakseptabelt høye kostnader ved krig sikrer freden (ibid.).

1.8 De tre viktigste konfliktene etter 1998 - Det historiske bakteppe

I 1999 kom landene til direkte konfrontasjon med hverandre igjen, for første gang siden 1971. Krigshandlingene fant sted i Kargil, på “verdens tak” i Himalaya. Dette var året etter at landene formelt ble medlem av atomklubben. Det hele startet da India fant ut at regulære pakistanske tropper hadde blitt forlagt på indisk side av delelinjen, LoC (Line of Control), mens det ifølge pakistanske kilder framholdes at indiske soldater krysset den først (FFI/Rapport-2004/00906: 35). I to måneder bombet indisk luftvåpen disse stillingene, men det var først etter at den indiske statsministeren informerte USAs president om at landet aktet å utvide krigen at konflikten fikk et vendepunkt. Pakistans statsminister tok turen til USA, fikk garantier om at president Bill Clinton personlig skulle engasjere seg i løsningen av Kashmir-konflikten, og trakk dermed sine tropper tilbake til tidligere stillinger.

I desember 2001 oppstod det en annen konflikt mellom landene. Det hele startet etter at den indiske nasjonalforsamlingen ble utsatt for et angrep av kashmirske separatister. Den indiske hæren svarte med å flytte sine styrker nærmere grensen mot Pakistan. Våren 2002 la India ut flere tusen miner langs grenseområdet, og internasjonale observatører hevdet at statene igjen var på randen av krig (ibid., 36-7). I november 2008 ble den indiske byen Mumbai rammet av et terrorangrep. Denne gang utført av Lashkar-e-Taiba, et terrornettverk med base i Pakistan. Byen var utsatt for angrep i tre dager og terroristene etterlot seg minst 163 døde (Narang 2010: 38).

2 Metodisk tilnærming

2.1 Avgrensning av problemstillingen

Denne oppgaven er av kvalitativ art. Oppgaven er et casestudium av kjernevåpnenes rolle i den kjernefysiske stabiliteten mellom Pakistan og India. Begge land hadde anvendbare kjernevåpen før 1980-tallet var omme. Landene hadde også flere kriser seg i mellom på 1980 og tidlig 1990 tallet, hvor kjernevåpnene spilte en rolle i hindre opptrapping (atomvåpnene dramatiserte krisene noe som hindret opptrapping) av krisene. Denne analysen derimot, er begrenset med tanke på tid og kriser og konflikter. Jeg tar for meg perioden etter 1998, da de to land offisielt demonstrerte sin kjernefysiske evne. Når det gjelder konflikter tar jeg for meg de tre mest alvorlige konfliktene som har oppstått etter 1998. Disse er Kargil-konflikten i 1999, den «årelange» militære troppeansamlingen i 2001-2002, og Mumbai-angrepet i 2008. I tillegg trekkes Narangs teori inn, samt det indiske militærets rolle. Narang drøfter enkelte kriser fra før 1998, og disse er hensiktsmessig å ta med for å forstå hans kategoriseringer av doktriner. Med tanke på det indiske militære, tar jeg med enkelte situasjoner før 1998 for å kunne gi et best mulig helhetsbildet av deres rolle.

2.2 Operasjonalisering

Operasjonalisering av begreper som er uklare eller kan ha flere betydninger er viktig. Det bidrar til at det trekkes mest mulig begrepsvalide slutninger. Med begrepsvaliditet menes det at valgt variabel svarer til begrepet. Dette tas opp i Lund (2002: 79-123) hvor han redegjør for Cook og Campells fire typer validitet deriblant begreps- eller målevaliditet. Det vil her bli redegjort for de begrepene som det er hensiktsmessig å klargjøre definisjonsrammen på.

Min avhengige variabel er *kjernefysisk stabilitet*. Den dreier seg om stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen, og ikke stabilitetsnivået mellom landene generelt eller stabilitetsnivået i deres konflikter. Stabiliteten er avhengig av at avskrekkingen mellom de to landene fungerer. Videre kjennetegnes *stabilitet* av et fravær av væpnet konflikt som eskalerer til en fullskala krig⁶ selv om krigen kun omfatter konvensjonelle våpen.

⁶Den samfunnsvitenskapelige definisjonen på krig er at et militært angrep er krig dersom den forårsaker mer enn ett tusen krigsrelaterte omkomne (Sagan og Waltz 2003: 115). En fullskala krig eller totalkrig er i utgangspunktet det samme som "vanlig" krig, men for å differensiere den fra begrepet *væpnet konflikt* som betegner en "konflikt med våpen", hvor tapstallene holder seg under ett tusen døde, brukes medbetegnelsen *fullskala* eller *total*.

På samme måte er ustabilitet et faktum dersom en væpnet konflikt ikke lar seg begrense til et lavintensitetsnivå. Som lavintensitet regnes enhver væpnet konflikt som er begrenset i omfang, område og antall drepte.⁷ Eksempel på en slik konflikt er Kargil-konflikten i 1999. Imidlertid strides de lærde om Kargil. Kenneth Waltz mener at Kargil ikke kan karakteriseres som krig, tross for at antall omkomne var over ett tusen fordi den var meget begrenset i intensitet og geografisk utstrekning. Scott Sagan følger definisjonen slavisk og betegner Kargil som den fjerde krigen mellom Pakistan og India (Sagan og Waltz 2003: 115). De øvrige teoretikerne jeg benytter beskriver Kargil som konflikt og ikke krig. I oppgaven og i anvendt litteratur brukes kjernefysisk stabilitet og strategisk stabilitet om hverandre, og sikter til det samme fenomenet. Altså at kjernefysisk eller strategisk stabilitet oppnås ved relativ lik styrke i de kjernefysiske våpen (Andreassen 2003: 11).

Min første uavhengige variabel er *teknisk sikkerhet* eller *sikkerhetsregime*. Det handler om forhold som påvirker i hvilken grad de tekniske forutsetninger for anvendelsen av kjernevåpen på en tilsiktet måte er tilstede, og også om forutsetningene for å hindre uønsket bruk er til stede. Dette er viktig fordi begge parter ønsker å besvare provokasjoner umiddelbart, noe som lett fører til opptrapping av beredskapsnivået. Dette krever en hårfin balansekunst, og tillater lite rom for feilgrep. De faktorene som jeg har underlagt denne variabelen er den historiske utviklingen av kjernevåpen, en vurdering av leveringsmidlene, strukturen i kommando- og kontrollsystemet og prosedyrer ved beslutning om bruk. Det militærets rolle vil bli sammenlignet med det sivile lederskapets rolle i begge land. Først vil jeg kort redegjøre for historikken så analysere strukturen i kommando- og kontrollsystemet for å slå fast landenes *evne* til bruk av kjernevåpen. Deretter vil jeg analysere *viljen*, organiseringen innad i kommando- og kontrollsystemet, doktrinene som indikerer deres vilje til bruk (de røde linjene) og det militære og de siviles rolle og uttalelser.

Min andre uavhengige variabel er *kjernefysisk avskrekking*. Den går ut på å skremme fienden med et tilstrekkelig antall kjernefysiske våpen til å forhindre angrep. I tillegg må et land uttrykke vilje til bruk. Det må overbevise eller manipulere motparten til å tro at det mener alvor. Dette skjer helst i form av en verbal krigføring med eksplisitte trusler om at det akter å gå for det kjernefysiske alternativet. Ordenes alvor kan også forsterkes ved prøveutskyting av leveringsmidler. I sitt forsøk på å illustrere sin vilje spiller aktører gjerne det irrasjonelle

⁷Lavintensitetskrig er væpnet konflikt hvor tapstallene ligger under ett tusen døde. Se forøvrig fotnote 6.

kortet (teorien om brinkmanship), i håp om å framtvinge en rasjonell handling fra fienden, som til slutt kan redde de begge. Med andre ord er stabiliteten avhengig av en vellykket avskrekking. For å finne ut av det gjør jeg en analyse av ulike avskrekkingsteorier i lys av de tre konfliktene som jeg har valgt å fokusere på. Når det gjelder begrepet avskrekking er det flere forskjellige definisjoner på det. I litteraturen eksisterer det en mengde definisjoner av begrepet. Den definisjonen jeg har lagt til grunn for oppgaven er følgende: Avskrekking er avhengig av at forventede eller fryktede handlingskostnader ved et handlingsalternativ overskygger de potensielle fordelene ved dette handlingsalternativet (Powell 1990: 7).

Jeg ønsker derfor å gjøre en analyse av de overnevnte variabler med de inkluderte faktorene. Disse tilsammen utgjør en stabilitet/ustabilitetsmodell som vil gi klarhet i kjernevåpnenes rolle i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India.

2.3 Begrepsavklaring

Kjernefysiske våpen tilhører våpen som kategoriseres som masseødeleggelsesvåpen (Weapons of Mass Destruction). FN utarbeidet i 1948 en definisjon som nyter bred internasjonal aksept. Denne definisjonen inkluderer både atomvåpen, radioaktive, kjemiske og biologiske våpen. Begrepet ble for alvor tatt i bruk under opptrappingen til invasjonen av Irak i 2003, og ble raskt en del av den politiske krigføringen og retorikken i Vesten. Tidligere hadde begrepet blitt brukt av forskere, analytikere, offentlige myndigheter og aktivister (Baylis og Smith i Baylis et al. 2010: 230). Barry Buzan og Eric Herring (1998: 53, i Baylis et al. 2010: 230) definerer masseødeleggelsesvåpen som; «våpen, hvor selv små mengder kan utslette liv og/eller objekter i en stor skala svært raskt» (ibid.).⁸ Imidlertid kan denne definisjonen også brukes om konvensjonelle våpen (ibid.). I denne oppgaven er det kun kjernefysiske våpen som betegnes som masseødeleggelsesvåpen. I tillegg blir begrepene kjernevåpen, strategiske våpen, atomvåpen, kjernefysiske ladninger, kjernefysiske stridshoder brukt om kjernefysiske våpen.

Med *doktrine* mener jeg hvilke grunnsetninger som ligger til grunn for den kjernefysiske avskrekkingen, og når disse våpnene eventuelt vil bli tatt i bruk. Mine definisjoner tar utgangspunkt i en rapport utarbeidet av Forsvarets forskningsinstitutt i 2004 (FFI/Rapport-

⁸Sitatet er fritt oversatt fra engelsk.

2004/00906: 32). Indias doktrine er basert på to pilarer. *Ingen førstebruk*, kun som *avskrekking*, og som et «politisk-retorisk våpen» (ibid., 33). Den andre pilaren er *minimumsavskrekking* (*minimum credible nuclear deterrence*). Altså skremme fienden med et antall kjernefysiske våpen som er tilstrekkelig for å forhindre angrep. Pakistans doktrine er også basert på to pilarer. Den første er *minimumsavskrekking*, at våpnene er tiltenkt avskrekking og kun til bruk i selvforsvar. Med selvforsvar menes det her at våpnene ”ikke skal brukes i et første angrep på en annen stat” (ibid.). Den andre pilaren er *avskrekkende sisteinstans*. Med det menes det at landet «kan tenke seg å bruke kjernevåpen hvis staten kommer i en situasjon som er tilstrekkelig truende» (ibid.). Andre begreper i oppgaven, som også blir brukt om doktrine er kjernefysisk doktrine, strategisk doktrine og kjernefysisk strategi.

2.4 Uttalte doktriner og teoretiske doktriner

Under ulike deler av analysen og spesielt i teorikapitlet vil det vise seg at ulike teoretikere, særlig Viping Narang, opererer med flere typer kjernefysiske doktriner som han tilskriver henholdsvis Pakistan og India. Disse kan kanskje virke som unnvikende fra de doktrinene som de to landene selv har *uttalt*. Dette kaller jeg derfor uttalte doktriner. Mens de teoriene som Narang, for eksempel, beskriver, er *teorier* om deres doktriner basert på hans egne funn ved analyse av landenes kjernefysiske historikk. Disse kalles også *empirisk begrunnede teorier*, altså «et kompleks av antagelser, som oppstilles på bakgrunn av kvalitative empiriske undersøkelser med det formål å forklare en rekke kjensgjerninger eller fenomener» (Kruuse 2003: 60). I tillegg brukes det flere forskjellige fagtekniske ord og uttrykk i analysen som fortløpende forklares ved hjelp av fotnoter.

2.5 Utfordringer ved valg av casestudium

Arend Lijphart (1971) rangerer casestudium som det svakeste forskningsdesignet hva gjelder vitenskapelig verdi. Det er videre kjent at et slikt forskningsdesign har sin styrke når det gjelder den indre validiteten, mens den ytre validiteten blir tradisjonelt ansett som svak. Case har sin svakhet når det gjelder å fastslå effekter med statistisk nøyaktighet. Derimot vil case være til stor nytte når det gjelder forståelse av prosesser og kausalmekanismer, og det er nettopp dette som er mitt hovedfokus i oppgaven. Jeg ønsker å finne ut av avskrekkingens virkemåte når kjernevåpen er til stede, det vil si å analysere årsakssammenhengen mellom

kjernevåpen og stabilitet. Det er også kjent at casestudium alene kan føre til potensiell nærsynthet; altså at en lett kan bli opptatt av enkeltaktører og derfor ikke ser de store sammenhengene. Med tanke på denne nærsyntheten har jeg skrevet et kapittel om Pakistan, India og andre stormakters geostrategiske interesser i regionen. Dermed blir problemene satt inn i en større sammenheng. At andre aktører kan ha en rolle i hvordan de to landene handler er interessant, men allikevel ikke et sentralt tema i oppgaven. Fokus er på det som faktisk finner sted mellom de to land. Dette nettopp fordi jeg ønsker å gå i dybden og ikke i bredden. Og siden casestudium har sin store fordel med indre validitet, det å se årsakssammenhenger, anser jeg denne metoden som ideell.

Når det gjelder generalisering (ytre validitet) er det kjent at casestudium ikke er godt egnet til det. Ganguly og Kapur (2010: 2) skriver at dagens debatt om kjernefysisk spredning ofte er basert på argumentasjon hentet fra den kalde krigen og rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen. De sier at det er lite sannsynlig at fremtidige kjernevåpenstater vil være så store og med så utbredt innflytelse og makt. Snarere argumenterer de med at land som Iran og Nord-Korea faktisk vil ha mer til felles med Pakistan og India enn med kalde krigens supermakter. I en tid hvor verden er nærmere multipolaritet enn bi- eller unipolaritet virker deres syn logisk. I et slikt perspektiv kan det sies at et casestudium om Pakistan og Indias kjernefysiske rivaliseringen kanskje kan bidra til begrenset generalisering overfor nye og lignende kjernefysiske land.

Reliabilitet handler om nøyaktighet (Hellevik 1991: 43). Å være nøyaktig i å opplyse om datainnhenting. Høy reliabilitet gir grunnlag for høy validitet på dataene (Ibid). King, Keohane og Verbas (1994: 7-9) snakker om at forskningsprosedyrer skal være offentlige. I resonnementet ligger det at metoden skal være eksplisitt og sporbar. Andre skal kunne oppsøke sporene, og til en viss grad, hvis ønskelig kunne gjenta studiet med noenlunde samme resultater.

2.6 Kildebruk

I denne oppgaven er det benyttet både primærkilder og sekundærkilder. Primærkildene som er brukt er artikler i ulike aviser, tidsskrifter og ulike etater og myndigheters hjemmesider. Sekundærkilder innebærer kilder som ikke er førstehåndsinformasjon, men materiale som er

bearbeidet av andre forskere og teoretikere. Å gjennomføre egne analyser i form av intervju har jeg sett som lite aktuelt. Dels fordi oppgavens tema er preget av utstrakt hemmelighold, og dels fordi relevante intervjuobjekter er vanskelig å oppdrive. En annen viktig årsak er tid og ressurser. Oppgaven skal gjennomføres på begrenset tid, og det er med på å sette rammen for valg av kilder.

Min fremstilling er begrenset til tiden etter 1998. Nærmere bestemt til tre konflikter som oppstod i tidsperioden 1999 og 2008. Det har derfor vært naturlig å forholde seg til kilder av nyere dato. I skrivende stund er det gått 14 år siden 1998. Det er mange år, og mye litteratur er skrevet om temaet siden den gang. Jeg har helt bevisst søkt kilder nærmest vår egen tid. Dette for å foreta analysen på grunnlag av mest mulig oppdatert informasjon. Samtidig har jeg forsøkt ikke å gå på akkord med kvaliteten på kildene. Dette har jeg ivaretatt ved å først søke gjennom all stoff jeg har maktet å få tak i; biblioteker, BIBSYS og pensumslister på relevante emner. Deretter sortere ut det jeg har funnet mest aktuelt. Etter det har jeg spurt fremtredende forskere på området, mest i Norge, men også noen få utenlandske om egnet litteratur. Det endte ofte at de da foreslo noe av samme litteratur som jeg selv hadde plukket ut som mest relevant. På den måten fikk jeg bekreftet at jeg benyttet aktuell forskning og anerkjente kilder for oppgaven.

Samme fremgangsmåte ble brukt i forbindelse med å kartlegge toneangivende litteratur med tanke på utvikling av kjernefysiske avskrekkingsteorier. Jeg har søkt meg fram i litteraturen først, så forhørt meg med personer som jobber med temaet. Og da de har nikkert gjenkjennende til den litteraturen jeg har nevnt for dem, har jeg tatt det som en bekreftelse på at jeg er på rett spor. Grunnen til at jeg gjorde det slik var at jeg ville basere min oppgave på kilder som er vidt akseptert i miljøet. På den måten har jeg forsøkt å «stå på skuldrene til kjemper.» Gjennom mitt kildesøk har jeg forsøkt foretatt indre og ytre kildekritikk slik Kjeldstadli (2002) beskriver det.

3 Pakistan og India – vedvarende rivalisering

3.1 Grunnleggende om konflikt og rivalisering

Pakistan og India har flere uløste konflikter seg i mellom, selv om Kashmir-konflikten overskygger dem alle. Det er en blanding av militære/voldelige konflikter, og konflikter som ikke involverer våpen. Correlates of War (COW) har en definisjon for hva som kan karakteriseres som en militær disputt: «a set of interactions between or among states involving threats to use military force, displays of military force, or actual uses of military force [...] these acts must be explicit, overt, nonaccidental, and government sanctioned» (Gochman et al. 1984: 587, i Paul et al. 2005: 28-29). Paul et al. (ibid., 29) skriver at ifølge denne definisjonen kan en telle 43 slike konfrontasjoner mellom Pakistan og India i perioden 1947 til 2001.

Det er blitt skrevet mye om rivalisering i internasjonal politikk, men den best utviklede modellen er kanskje «punctuated equilibrium» av Paul F. Diehl og Gary Goertz (*War and Peace in International Rivalry* 2000, i Paul et al. 2005: 27-32). I følge denne modellen består en rivalisering av tre faser. Først kommer et «political shock» i form av en regimeendring eller en endring i det internasjonale systemet, eksempelvis som et resultat av en verdenskrig. I denne første fasen løser partene enten konflikten relativt raskt, eller så fører et mønster av mistillit til fase to, en «lock-in», det vil si at rivaliseringen vedvarer. I denne fasen konfronterer partene hverandre i et slags mønster, med en viss regelmessighet og konsistens, kalt «basic rivalry level» (BRL). BRL innebærer at rivaliseringen har en øvre grense for konfrontasjon. Den siste fasen er et nytt «political shock» som ender rivaliseringen. Rivaliseringen mellom Pakistan og India foregår fortsatt på en rekke områder, nedenfor er det listet opp de mest kjente væpnede konfliktene. I tillegg behandles landenes håndtering av terrorismens herjinger. Deretter redegjøres det for Pakistan og Indias motivasjon bak anskaffelsen av kjernevåpen i tillegg til deres og andre stormakters geostrategiske interesser i regionen. Målet er å få innsikt i konfliktene og aktuelle lands geostrategiske interesser, noe som til sammen vil bidra til helhetsforståelse for politikken som føres i Sør-Asia.

3.2 Kashmir – kjernekonflikten

I 1947 erklærte Pakistan og India selvstendighet fra kolonimakten Storbritannia. Løsningen for delingen fulgte religiøse skillelinjer. Dette ble bestemt av den siste visekongen lord Mountbatten, etter forhandlinger med både det hindudominerte Kongresspartiet og muslimenes Muslimske liga.⁹ Provinser med muslimsk flertall skulle tilfalle Pakistan, bortsett fra Bengal og Panjab som begge skulle deles i to (Ruud i Ruud et al. 2004: 303) Nærmere en måned før etableringen av de to nye statene ba Mountbatten fyrsten av Kashmir om å velge side, enten Pakistan eller India, samtidig som han la til at det måtte legges vekt på områdets geografiske beliggenhet og folkets vilje (Mahmood 2000: 186).

Kashmirdalen ble solgt til Gulab Singh for 7.5 millioner rupees av den britiske visekongen lord Lawrence som et resultat av «The treaty of Amritsar» i mars 1846. En etterfølger av Gulab Singh, Hari Singh, var fyrste i Kashmir ved delingen i 1947. Fyrstene i Kashmir var undertrykkende, og den muslimske majoriteten startet motstand allerede i 1930 (ibid.). Ved delingen i 1947, eskalerte urolighetene også i Kashmir. Det kom blant annet til sammenstøt mellom muslimer og sikher i fyrstestatens sørlige del, Jammu (det som i dag ligger i den indisk kontrollerte delen av Kashmir). På grunn av disse urolighetene flyktet mange kashmirere over til Pakistan. Samtidig hadde 4000 stammestyrker fra Pakistan tatt seg over til Kashmir for å sikre området for Pakistan. Pakistan, som stat, kunne ikke direkte støtte disse stammestyrkene, fordi landet hadde felles militærkommando med India, men pakistanske soldater som var på permisjon tok del i styrkene.

Fyrsten selv, valgte imidlertid å flykte. Samme dag, den 26. oktober 1947, avsluttet han en rask og omdiskutert forhandlingsrunde med Mountbatten og Nehru. Dette resulterte i undertegnelse av en erklæring hvorved Kashmir tiltrådte den indiske union, slik at indiske styrker kunne komme til unnsetning. Deretter landet indiske styrker i Kashmir og tok kontroll over de sørlige delene av området. Stammestyrkene og Pakistan beholdt de vestlige delene samt Gilgit og Baltistan i nord (Ruud i Ruud et al. 2004: 341-42). Resten er, populært sagt, historie.

⁹Dette er de uformelle navnene på de to toneangivende politiske partiene i før-India. Henholdsvis representert av Gandhi og Nehru på den ene siden, og Jinnah på den andre.

Pakistans standpunkt har, i ettertid, basert seg på delingens og Mountbattens kriterier. Landet mener dersom disse legges til grunn, er det ingen tvil om at Kashmir tilfaller dem. Dette fordi muslimene utgjorde 77 prosent av befolkning i Kashmir ved delingen i 1947. Når det gjelder det geografiske, har Kashmir en felles grense med Pakistan på nærmere 1500 km, mens grensen til India er på bare vel 500 km (Mahmood 2000: 186-87). Pakistan føler seg derfor snytt for et stykke land som de mener rettmessig skulle ha tilfalt dem. I tillegg mener landet at India utnyttet den flyktende fyrstens frykt, og tvang ham til å gi fra seg Kashmir mot at India stilte med hærstyrker. India på sin side hevder at det ikke eksisterer noen reell konflikt, og at de urolighetene som har vært er skapt av pakistansk agitasjon i området. Landet viser gjerne til det juridiske argumentet, at «eieren» av området ved delingen gav sin tilslutning til den indiske unionen. Hva gjelder Indias samtykke til å holde folkeavstemning (innrømmelse i brev til FN i 1948) sies det at, et slikt «tilbud» var betinget. Betingelsen var et krav om tilbaketrekning av pakistanske tropper fra vest-Kashmir før folkeavstemning skulle kunne avholdes. Siden Pakistan ikke etterkom dette kravet, kan ikke dette "tilbudet" lenger stå ved makt. Etter at India sendte brev til FN om megling i 1948, har organisasjonen foretatt 136 forsøk på å løse konflikten, uten særlig hell (Mahmood 2000: 187).

3.3 Konflikten om Siachen-breen

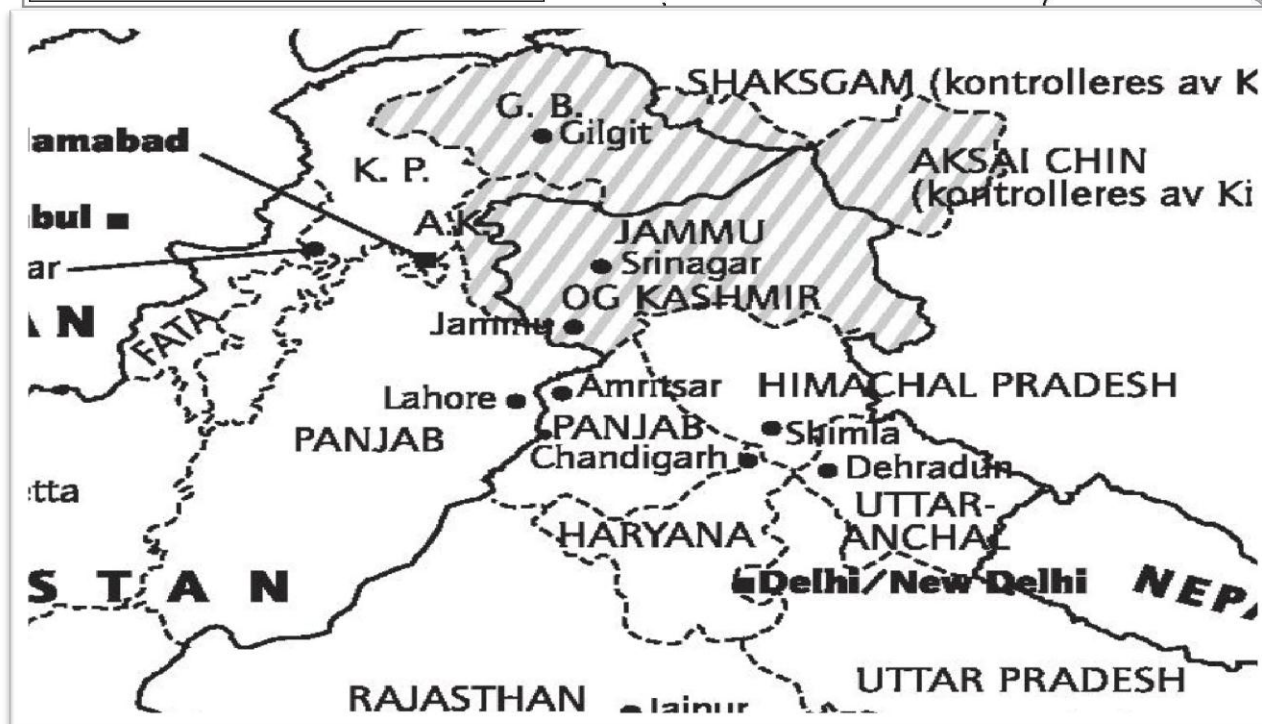
Dette er en annen territorial konflikt som gjelder et område som kan defineres som ingenmannsland, Siachen, og ligger ved foten til Himalaya og regnes som verdens høyeste slagmark:

[Siachin Glacier is the] most rugged, glaciated, remote, and unpopulated portions of the Karakoram Mountains – seemingly inaccessible terrain in which neither side's troops had ever been deployed[...]
[Siachen] was a little known and rarely visited tract of about 1,000 square miles in a remote and largely uninhabited stretch of the Karakoram Mountain Range. (Wirsing 1994: 76; Kashmir Study Group 1997: 12)

Konflikten startet 13.april 1984 da indiske soldater ble sluppet ned nord for kartkoordinasjon NJ 9842 for å okkupere Siachen-breen. Det brøt ut kamper mellom pakistanske og indiske styrker, og begge parter har, på grunn av den høyden og klimaet, brukt formidable summer, og akseptert store tap for å forsvare det de definerer som sine «interesser» i området.¹⁰ Imidlertid beskriver krefter i begge land denne konflikten for «ren galskap» og «poengløs»(

¹⁰Den 08.04. 2012 meldte NRK at 135 pakistanske soldater og offiserer ble tatt av et snøskred. Ingen levende ble funnet. <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.8064661> [Nedlastet 26.04.2012].

Kashmir Study Group 1997: 12,37) Konflikten består i om hvem som «eier» området fra og med kartkoordinasjon NJ 9842, som begge land gjør krav på. Robert G. Wirsing (1994) påstår at kart utgitt i Pakistan og India etter 1965 er politisk preget hvor begge setter delelinjen etter eget ønske. Videre mener forfatteren at hans egen analyse av denne konflikten viser at selve delelinjen mellom Pakistan og India, rett og slett, slutter på NJ 9842. Altså er dette området ikke markert med noen som helst form for delelinje, og dermed gjenstand for nettopp det det er, konflikt. Imidlertid, til Indias store bekymring, høstet Pakistan fra 1970-tallet bred internasjonal aksept for at det har jurisdiksjon over området. Det er to viktige indikasjoner på dette. For det første at alle kjente atlaser beskrev Siachen som pakistansk territorium. Dette gjelder National Geographic Society's *Atlas of the World* (1981), the University of Chicago's *A Historical Atlas of South Asia* (1978), og *The Times Atlas of the World* (1980). I tillegg henvendte grupper som ønsket å gjennomføre ekspedisjoner i området seg til pakistanske myndigheter for tillatelse, og pakistansk kontroll ble understreket gjennom organisering av internasjonale alpin- og fjellklatrer guiding (Wirsing 1994: 78). Det sentrale stridsspørsmålet som ikke lar seg løse er at Pakistan krever at India aksepterer området som et demilitarisert område, mens India vil at Pakistan først skal anerkjenne området som indisk før tilbaketrekking kan finne sted. Per i dag eksisterer det imidlertid en våpenhvile mellom partene, inngått i 2005. Det er ellers blitt holdt flere runder med samtaler, men stoppet etter terrorangrepene i Mumbai 2008 (Hussain i Lodhi et al. 2011: 334).

Kart 1.2 (øverst): Kartet viser at delelinjen i Kashmir mellom Pakistan og India slutter ved Siachen breen (sannsynligvis ved kartkoordinat NJ 9842). Siachen ligger i ingenmannsland. Kartet er tegnet av David Keeping og hentet fra side 153 i boken «Pakistan – midt i verden» utgitt i 2010 på Pax Forlag.

Kart 1.3 (nederst): Kartet viser at delelinjen i Kashmir mellom Pakistan og India går hele veien opp til Karakoram passet ved Kina grensen. Siachen ligger i Pakistan. Kartet er tegnet av Geir Tandberg Steigan og hentet fra side 429 i boken «Indias historie med Pakistan og Bangladesh» utgitt i 2011 på Cappelen Damm Akademisk.

3.4 Terrorisme

India hevder at så lenge Pakistan ikke gjør mer for å stoppe grenseoverskridende (cross-border) terrorisme, vil lite konstruktivt bli oppnådd bilateralt. Etter 2001-2002 krisen med India lovte Pervez Musharraf å slå hardt ned på terrorgrupper i landet. Dette var ord han gjorde alvor av og India merket dette i form av færre angrep i det indisk kontrollerte Kashmir (Ganguly og Kapur 2010: 56). Terrorangrepet i 2008 viste imidlertid at Pakistan fortsatt ikke har full kontroll med disse kreftene.

Pakistans strategi for å få has på terrorgruppene har vært todelt; på den ene siden har det vært foretatt militære operasjoner mot disse grupperingene, mens en annen strategi har vært å inngå avtaler med militante stammeledere. Det sistnevnte har vist seg å være kortvarig og endt ofte i avtalebrudd fra stammeledernes side. Bruddene styrket de militante kreftene i form av ekspansjon og økte ressurser som ofte var en del av deres belønning for å holde fred. Pakistan opprettet en egen etat i 2009 ved navn *The National Counter Terrorism Authority* (NACTA). Det sies at prosjektet hadde en håpefull start, men svak ledelse har gjort etaten handlingslammet. Det påpekes at årsaken til at prosjektet mislyktes var at den ikke hadde en folkelig forankring. Laila Bokhari (Bokhari i Cohen et al. 2011: 82-89) mener at hvis Pakistan skal lykkes med å bekjempe terror og ekstremisme, må det igangsettes en nasjonal debatt om islam og religiøs sameksistens. Hun legger til at dette kun vil være en start og at det må følges opp med strukturelle reformer innenfor utdanningssystemet, helse og sysselsetting. Videre legger hun til at Pakistan alene ikke kan bekjempe terrorismen, men presiserer at landet må få et eierforhold til utfordringen samtidig som det selv må definere veien videre. Hun avslutter med å si at det hele kommer an på myndighetenes kapasitet og evne til problemidentifisering samt viljen til å løse de underliggende årsakene til terrorisme.

Pakistan fastholder at de gjør alt de kan for å kontrollere slike elementer, men presiserer samtidig at India må dele etterretning for å få kontroll med problemet. De beskylder India for å bruke terrorbegrepet til å overskygge sin egen statsdirigerte vold i det indiskholdte Kashmir (Hussain i Lodhi et al. 2011: 335).

Det er imidlertid ikke bare Pakistan som er hjemsoekt av ekstremistiske grupper som forverrer forholdet mellom Pakistan og India. Et eksempel på det er terrorangrepet på *Samjhauta Express* i februar 2007. En togrute mellom Pakistan og India inngått som en del av Simla-avtalen etter krigen i 1971 som et fredsinitiativ, og som kom i gang i 1976. I bombeangrepet

mistet 68 mennesker livet, de fleste pakistanere. Til å begynne med fikk Lashkar-e-Taiba (den samme gruppen som angivelig sto bak Mumbai-angrepet i 2008) skylden for udåden. Men i 2010 fastslo den nasjonale indiske etterforskningsstjenesten at terroren var utført av hindunasjonalister.¹¹

3.5 Stormaktsinteresser i Sør-Asia – The New Great Game

På 1800-tallet ble rivaliseringen mellom Storbritannia og Russland om innflytelse i Sentral Asia betegnet som «the great game». I nyere tid snakkes det nå om «a new great game», hvor det i tillegg til landene i Sør-Asia, også er stormakter som USA, Kina og Russland involvert. Disse ønsker alle å forme regionen etter sine egne respektive strategiske interesser (Ahrari 2001: 2) Det som er en felles interesse for alle involverte parter, er ifølge Ahrari (2001) at stabiliteten mellom Pakistan og India vedvarer:

Any escalation of conflict in this region is likely to involve other regional states and the United States as well. On the other hand, if the region stabilizes, it could provide solid economic and political partners for the United States. The stakes of this new “great game” are high indeed. (Ahrari 2001: 2-3)

3.6 Indias geostrategiske interesser

India ønsker ubestridt dominans i Sør-Asia (Schaffer i Chambers et al. 2002: 41). Samtidig foretrekker landet en multipolar verdensorden, hvor det selv er en viktig aktør og stormakt blant verdens mektigste. Etter landets økonomiske revolusjon, *Manmohanomics* (Ruud i Ruud et al. 2004: 418)¹² på tidlig 1990-tallet, slutten på Den kalde krigen og en serie regjeringer med en pragmatisk tilnærming i utenrikspolitikken har ført til at India ser seg tjent med å ha et godt forhold til USA (op.cit., 42). Når det gjelder det økonomiske samarbeidet er USA hovedkilden hva gjelder utenlandske investeringer i India. Mellom 1991 og 2000 utgjorde utenlandske investeringer 60.3 milliarder dollar, hvorav den amerikanske andelen alene var på 22 milliarder (Ganguly i Chambers et al. 2002: 371-72). For året 2008 utgjorde amerikanske investeringer 13 prosent av totalen med over 16 milliarder investerte dollar.¹³

¹¹Den 10. desember 2010 meldte den indiske avisen *hindustan times* at indisk etterforskningsstjeneste (NIA) var overbevist om at den hindunasjonalistiske lederen Swami Aseemanand stod bak togbombaen, se : <http://www.hindustantimes.com/News-Feed/India/Direct-hand-of-Aseemanand-in-Samjhauta-blasts-NIA/Article1-644360.aspx> [nedlastet 01.05.2012].

¹²Et begrep oppkalt etter den Harvard-utdannede Manmohan Singh som i 1991 lanserte en omfattende reformpakke for å bedre Indias fallende økonomi. Singh er i dag (2012) Indias statsminister og tilhører Kongresspartiet.

¹³Dette ifølge amerikanske myndigheters egne tall, se: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3454.htm> [nedlastet 07.05.2012].

India har enkelte sammenfallende interesser med USA. Begge har strategiske interesser i Midtøsten, Sentral Asia og Sørøst Asia. Blant annet er begge opptatt av at Asia ikke skal domineres av én makt. Indias partnerskap med USA stor i kontrast til landets uttalte skepsis til det amerikanske militærets nærvær i regionen (Schaffer i Chambers et al. 2002: 42). Ikke minst utnyttet India sitt vennskskapsforhold med USA til å tilegne seg amerikansk kjernefysisk teknologi. En stund fryktet India at 11.september 2001 hendelsene og USAs beslutning om å gjenoppta alliansen med Pakistan skulle overskygge deres interesser, men fikk forsikringer fra Washington om at forholdet til Pakistan ikke skulle gå på bekostning av deres forhold (ibid.).

Russland er, til tross for sin svekkede rolle i det internasjonale verdensbildet, fortsatt Indias største leverandør av militærutstyr. Russland er fremdeles en stormakt i verdenssammenheng og bidrar til multipolaritet, noe som passer fint inn i Indias verdensanskuelse. Hvordan India og Russland takler hvert sitt forhold til USA kommer an på hvor viktig de anser sitt forhold med verdens eneste supermakt (ibid., 43).

Kina er Indias største sikkerhetsbekymring. Etter at landet tapte krigen i 1962, har Kina vært førsteprioritet med tanke på å modernisere forsvaret (FFI/Rapport-2004/00906: 21). India har pådratt seg kinesisk irritasjon etter at landet gav tillatelse til Dalai Lama å bo i landet etter at han flyktet fra Tibet i 1959 (op.cit., 44).

Både India og Kina får sin tilførsel av råolje gjennom det indiske hav. Dersom India bygger opp sin marine samt styrker sine bånd til USA kan det skape berettiget bekymring i Kina (ibid.).

Indias forhold til Pakistan er den store utfordringen. Med sine «medfødte» motsetninger er de begge fanget i fortiden. Konfliktene, spesielt Kashmir, er ikke bare en uenighet om landområde, men også en krig om identiteter og med ringvirkninger til de øvrige konfliktene. Om India gir avkall på Kashmir vil det bety tap for deres sekulære ideologi. Pakistan som er en muslimsk stat, kan ikke gi slipp på Kashmir som hovedsakelig består av muslimer uten å motsi sin egen eksistens, nemlig et hjem for Sør-Asias muslimer. I tillegg er India livredd for ringvirkninger også innad. Dersom India viser fleksibilitet i forhold til Kashmir, kan andre folkegrupper (India huser mer enn 2000 ulike etniske folkegrupper blant annet maoister, sikher, tamilere, parsi etc.)¹⁴ også kreve løsrivelse, et mareritt India ikke kan godta. For at

¹⁴Se internetlink i fotnote 13 for mer informasjon om ulike etniske grupper i India.

India skal realisere sin drøm om økt internasjonal anseelse er det viktig at landet løser disse konfliktene. De siste årene har det vært en relativ stor framgang mellom de to gamle rivalene. Pakistan og India er blitt enige om å øke sine handelsrelasjoner, noe som er et godt tegn og kan bidra til å normalisere deres forhold.¹⁵ Men framgangen er skjør og kan lett undergraves av de underliggende konfliktene, noe anskaffelsene av atomvåpen understreker.

Indias motiv bak å anskaffe seg atomvåpen var, ifølge landet selv, å avskrekke med et minimum antall slike våpen. Landet mener også at landet har en ikke-førstebruk strategi i forhold til anvendelse. Etter å ha vært i krig med både Pakistan og Kina, og det faktum at USA støttet Pakistan, ved å sende sitt hangarskip Enterprise inn på Det indiske hav, under Indias krig med nabolandet i 1971, har landet lenge fryktet en slags Pak-Sino-USA akse mot sin sikkerhet (Sagan og Waltz 2003: 112) I tillegg kan trolig Indias atomprogram ses i sammenheng med landets hegemoni ambisjoner. Landet sendte også en bemannet ekspedisjon ut i verdensrommet høsten 2008, bare måneder etter Kina, og etterstreber i tillegg en fast plass blant verdens mektigste i FNs sikkerhetsråd (Mærli 2009: 85-86).

3.7 Pakistans geostrategiske interesser

Det faktum at Pakistan var en ny stat skilt ut fra det indiske subkontinentet har bidratt til statens usikkerhet. Indias ledere har helt siden opprettelsen av Pakistan sett på landet som en motsigelse mot de prinsipper de sto for under uavhengighetskampen. Denne usikkerheten førte til at Pakistan så seg nødt til en nasjonsbyggingsprosess med fokus på deres særegne identitet, som en motvekt til det landet så som indiske forsøk på å dominere landet. Dette strategiske ønske sammenfaller med Kinas ønsker for regionen. Det er derfor forståelig at Pakistan og Kina har et meget godt mellomstatlig forhold til hverandre. Under Den kalde krigen var Pakistan også budbringer av «hemmelige fredsfølere fra USAs president Nixon til det kinesiske lederskapet» (Ruud i Ruud et al. 2004: 357).

I tillegg er Pakistan av strategisk interesse for flere land, idet det er lokalisert i krysningspunktet mellom Sentral-Asia, Vest-Asia og Sør-Asia. USA så landet som ideelt plassert da Sovjetunionen invaderte Afghanistan i 1979. Pakistan, på sin side, så muligheten til å etablere en pakistansk-vennlig regjering i nabolandet og samtidig fjerne russisk og indisk innflytelse fra Afghanistan (Ahrari 2001: 27). Pakistan lyktes med det i 1996, da Taliban

¹⁵Den 08.04.2012 meldte VG om fremgang og nærstående toppmøte mellom Pakistan og India, se: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10049936> [nedlastet 01.05.2012].

framsto som de nye herskerne i landet, men som kjent endret dette seg etter 11. september 2001. Pakistan inngikk en ny allianse med USA og Vesten, denne gang mot Taliban, noe som har medført mange terroraksjoner i landet. Pakistan har også et ønske om å bli transittland for sentralasiatisk olje. Pakistans tidligere president Pervez Musharraf gjorde dette klart i et besøk til både Turkmenistan og Kasakhstan i november 2000.¹⁶ Imidlertid er Russland også interessert i denne oljen, og har relativ god politisk kontroll med de sentralasiatiske stater og er også hovedleverandør av våpen til disse (op.cit.).

Pakistans anstrengelser i forbindelse med anskaffelse av kjernefysisk våpenteknologi sies å være en reaksjon på Indias atomvåpenprogram. På et spørsmål vedrørende årsaken til landets ønske om atomvåpen sa tidligere statsminister Benazir Bhutto følgende: «It`s our history. A history of three wars with a larger neighbour. India is five times larger than we are. Their military strength is five times larger. In 1971 our country was disintegrated. So the security issue for Pakistan is an issue of survival» (Sagan og Waltz 2003: 111).

Pakistans politikk kan derfor sies å være et forsøk på å motvirke Indias hegemoniambisjoner, dels gjennom å skaffe seg atomvåpen dels gjennom å søke støtte hos andre makter som Kina og USA. Og ikke minst for å fremme egne geopolitiske interesser i regionen.

3.8 Kinas geostrategiske interesser

Den fremadstormende stormakten Kina, som grenser til Sør-Asia og Pakistan, har helt siden Pakistans opprettelse i 1947 hatt meget gode diplomatiske relasjoner til landet. Pakistans motsetninger til India førte landet nærmere Kina. Dette var spesielt synlig da Zulfikar Ali Bhutto var utenriksminister på 1960-tallet og søkte allianser som kunne legge press på inderne (Ruud i Ruud et al. 2004: 352). Kina har også vært landets hovedleverandør når det gjelder energi og energiinstallasjoner. Pakistanske myndigheter er stolte av sitt gode forhold til Kina og uttaler ofte at dette vennskapet er «time-tested». Når det gjelder Kinas drivkraft bak sitt samarbeid med Pakistan kan det være flere årsaker til det. I en forskningsrapport¹⁷ påpekes det at 45 prosent av Kinas energiforsyninger kommer sjøveien fra Midtøsten med tankskip. At disse linjene, SLOC, (Sea Lanes of Communication) for tiden domineres av USA, foruroliger Kina. Landet mener denne avhengigheten kan vise seg å bli sårbar i en

¹⁶I november 2000 ble det meldt om daværende pakistansk president Musharrafs besøk i Kazakhstan og Turkmenistan, se: <http://www.rferl.org/content/article/1095096.html> [nedlastet: 11.05.2012].

¹⁷Rapporten heter: “*Traditional and emerging areas of strategic cooperation between Pakistan and China*”, og er nedlastbar fra: http://www.issi.org.pk/publication-files/1299824580_23848940.pdf [nedlastet: 11.05.2012].

konfliktsituasjon. Sentral-Asia og Russland er andre store energileverandører Kina vurderer, fordi disse kan levere energi over land. I et slikt perspektiv utgjør Pakistan, med sin geografiske beliggenhet, en viktig rolle, idet landet kan fungere som et bindeledd eller «energikorridor» som det heter i rapporten.

I tillegg ønsker Kina å bevare maktbalansen i Sør-Asia ved å opprettholde maktbalansen mellom Pakistan og India (Garver i Chambers et al. 2002: 389). Garver mener videre at den sino-pakistanske «*entete*» har endret seg etter Den kalde krigen, men kjernen i samarbeidet vil forbli den samme i forhold til India til år 2020 (ibid.). Beijing ser sine interesser best ivaretatt dersom makten i Sør-Asia forblir fragmentert. Med andre ord ønsker Kina at India blir konfrontert av et selvstendig Pakistan som kan utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko for India. Kina ønsker et sterkt Pakistan som ikke lar seg dominere av India. Angående Kinas militære støtte til Pakistan framholder He Hua, en Sør-Asia ekspert ved universitetet i Beijing, at et svakt Pakistan vil være destabiliserende for regionen, og at et sterkt Pakistan vil være den beste måten å motvirke hegemoniske trender i regionen på, og at det å styrke Pakistan derfor er en del av landets etablerte politikk (ibid., 391). Dermed har Kina en klar geostrategisk interesse i regionen.

3.9 USAs geostrategiske interesser

USA har interesser både i Sentral-Asia og Sør-Asia (Ahrari 2001: 39). Sentral Asia med Kasakhstan og Uzbekistan er strategisk viktige stater på grunn av deres olje og gass. Flere land i regionen ønsker å være transittland for deres naturressurser, men til tross for USAs gjentatte anstrengelser for å ekskludere Russland og Iran fra å inngå oljeledningsavtaler er de begge aktive aktører i oljerelaterte saker i området (ibid., 36). Sentral Asia er også viktig på grunn av krigen i Afghanistan, men denne betydningen blir nå mindre etter at USA trapper ned sin deltagelse i denne konflikten. USAs posisjon er allikevel sikker på grunn av dens økonomiske og militære støtten til sentralasiatiske land (ibid.). Sør-Asia er imidlertid langt viktigere for USA. Pakistan er nå først og fremst en strategisk viktig samarbeidspartner for krigføringen i Afghanistan. Nærmere 80 prosent av all logistikk i forbindelse med krigføringen går igjennom Pakistan (Goodson 2009: 1). Tidligere var USA i tillegg interessert i å støtte Pakistan som en motvekt mot India, på grunn av Indias nære forbindelser med Sovjetunionen, men USA satser mer og mer på India nå, og ikke Pakistan som sin hovedsamarbeidspartner i området.

India er en viktig økonomisk partner samt en strategisk partner for å balansere for Kinas stadig økende innflytelse og styrke på den globale arena. Under Indias krig med Kina i 1962 om et mindre område (Aksai chin) i det historisk omstridte Kashmir som grenser både til India, Pakistan og Kina, støttet USA India (ibid., 89). USA ønsker å bruke India som en slags *maktutjevner* i Sør-Asia med tanke på Kina, på samme måte som Sovjetunionen gjorde (Scobell i Chambers et al. 2002: 353). Imidlertid må USA trå varsomt da India ikke ønsker å se seg selv som en «strategisk surrogat» for USA i sin iver etter å demme opp for en rival i å dominere et stort stykke «asiatisk landmasse» (Ganguly i Chambers et al. 2002: 374-375).

3.10 Sino-amerikansk rivalisering i Sør-Asia

USA og Kina har nokså like interesser vis á vis hverandre. De har verdens to største økonomier, som stadig må føres med ny råvare- og energitilførsel for å kunne opprettholde deres posisjoner i verdenssamfunnet. I tillegg ønsker de begge å forsikre seg om at andre stater ikke oppnår for stor innflytelse i regioner som de anser som strategisk viktige. I sin søken etter nye råvare- og energiresurser og velvillige stater som kan bidra til at de oppnår sine strategiske mål, krysses deres interesser blant annet i Sør-Asia. Samtidig ser USA på India som en stat som kan medvirke som en motvekt overfor Kina. Kina på sin side er også ute etter energiresursene i Sentral Asia, og ser Pakistan som et land som kan bidra til å demme opp om Indias innflytelse i regionen. Dermed er rivaliseringen mellom Pakistan og India kanskje litt mer enn et spill med bare de to lokale aktørene.

USAs og Kinas strategiske interesser i regionen kommer til syne når den ene parten foretar et utspill og den annen part svarer på dette. Ett eksempel på nettopp denne stormaktrivaliseringen så vi da Bush-administrasjonen i 2006 inngikk en avtale med India om samarbeid og utlevering av amerikansk kjernefysisk teknologi. Både Pakistan og andre vestlige land reagerte på denne nye avtalen mellom India og USA. Dette gjorde også ledende medlemmer i det amerikanske Senatet samt tidligere direktør for det internasjonale atomenergibyrået, Hans Blix. Sistnevnte hevdet denne avtalen belønnet India for å ha anskaffet seg atomvåpen (Mærli 2009: 85).

I september 2010 rapporterte flere internasjonale mediehus, deriblant Reuters¹⁸ om Kinas beslutning om å bygge to nye atomreaktorer ved Pakistans Chasma atomkraftverk. Denne beslutningen førte til reaksjoner fra USA, blant annet ved at amerikanske myndigheter henvendte seg til NSG (Nuclear Suppliers Group, bestående av 46 land) og ba dem ta opp spørsmålet med Kina. Kina på sin side fastholdt at det ikke trengtes noen slik tillatelse fra NSG, og at det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) var invitert for å forsikre seg om prosjektets fredelige formål.

Sagan viser også til hvordan stormaktene knives om å bevare sin makt og innflytelse i regionen:

[...] there is an arms race looming on the horizon in South Asia. The Indian government has given strong support to the Bush administration's plans to develop missile defense technology and has expressed interest in eventually procuring or developing its own missile defense capability. I believe that the Indian nuclear program is strongly influenced by the fact that hawkish nuclear policies are popular among Indian voters and thus serve the domestic political interests of Indian politicians. China is likely to respond to the U.S. decision to build national missile defenses by increasing the size and readiness of its own missile force. This will in turn encourage the Indian government to increase its own missile deployments and develop defense technology. (Sagan og Waltz 2003: 98)

Vi ser overfor hvordan USA og Kina bedriver strategisk tautrekkingen for å opprettholde maktbalansen i regionen. Tautrekkingen oppstår fordi USA ønsker å bruke India vis á vis Kina, og Kina ønsker å bruke Pakistan som en motvekt til India. Konflikter som kan være med på å opprettholde «ondt blod» mellom Pakistan og India er med på å skape grunnlaget for denne tautrekkingen. Med andre ord kan en si at konflikten mellom Pakistan og India er en slags proxy krig eller krig via stedfortreder mellom de to supermaktene. Den kjernefysiske balansen og avskrekkingen mellom India og Pakistan er en sentral del av denne proxy krigen. I et slikt perspektiv er det begrenset hvor mange og i hvilken grad de eksisterende konfliktene mellom Pakistan og India kan løses, så lenge disse løsningene ikke tjener stormaktenes interesser. Selv om stormaktene ikke ønsker eskalering i konfliktnivået mellom Pakistan og India, slik Ehrari (2001) som referert overfor påstår, er det ikke sikkert at de ser seg tjent med at konfliktene forsvinner fordi de da kan miste virkemidler i konkurransen dem i mellom.

¹⁸Reuters 21. September 2010, se: <http://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFTOE68K05X20100921?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true> [nedlastet: 11.05.2012].

4 En analyse av evne og vilje

Matinuddin (2002: 176-7) framsetter to krav for at troverdig kjernefysisk avskrekking skal finne sted. Det ene er *evnen*, den fysiske besittelsen av kjernevåpen og leveringsmidler. Det andre er *viljen*, at en stat har et politisk lederskap som viser vilje til bruk dersom situasjonen krever det. I det påfølgende vil Pakistan og Indias evne og vilje bli analysert. Først den historiske utviklingen av kjernevåpen, en vurdering av leveringsmidlene, strukturen i kommando- og kontrollsystemet og prosedyrer ved beslutning om bruk. Målet er å analysere om disse faktorene er egnet til å sørge for en stabil avskrekking.

4.1 Utvikling av kjernefysiske våpen

Indias kjernefysiske forskningsprogram startet i 1944 (FFI/Rapport-2003/00460: 14), allerede før frigjøringen fra Storbritannia i 1947. På den tiden var programmet offisielt et fredelig kjerneenergiprogram. Utviklingen kan oppsummeres i tre faser; den fredelige fra 1944-1960, overgangen til et våpenprogram fra 1960-1974 og deretter fasen med kjernefysisk opprustning. Den sistnevnte fasen kan også karakteriseres som et kjernefysisk våpenkappløp mellom India og Pakistan som fortsatt er i gang. Pakistan utviklet også sin kjernefysiske kapabilitet i tre faser. Den første fasen strekker seg fra 1954/56¹⁹ til 1974. Den andre fra 1974 til 1998, og den siste fasen fra 1998 og fram til i dag. Den første fasen beskrives som den fasen hvor fokuset var mest på ikke-militær kjernefysisk forskning. Den andre fasen var påvirket av Indias kjernefysiske prøvesprengning i 1974, og ble en periode med økt fokus på kjernefysisk teknologi for militære hensikter. Etter at landet foretok egne prøvesprengninger i 1998, har det kjernefysiske programmet konsentrert seg om å forbedre våpnene og å utvikle stridshoder og ulike leveringssystemer.

Fase 1

I 1948 etablerte India sin Atomic Energy Commission (AEC) for å lede landets kjerneenergiprogram. Året etter ble en egen instans opprettet for å lete etter «nyttige mineraler» (FFI/Rapport-2003/00460: 14) I 1954 ble det et eget departement; Department of Atomic Energy (DAE). I 1956 kom landets første forskningsreaktor i Apsara i Trombay. Den het Cirus og var kanadiskbygd. Året etter kom Bhabha Atomic Research Centre (BARC),

¹⁹Anvendt litteratur er delt i synet på når Pakistan startet sitt kjerneenergiprogram. FFI/Rapport-2003/00460: 11 mener 1956, mens SASSI forskningsrapport nr.15:7 skriver 1954.

opprinnelig under navnet Atomic Energy Establishment. BARC er i dag episentret i Indias kjernevåpenprogram. Cirus nådde kritikalitet²⁰ i 1960, og har lenge produsert våpenplutonium (ibid.).²¹ USA solgte India tungtvann til bruk i Cirus gjennom Atoms for Peace programmet. Sistnevnte ordning sørget også for at tusenvis av indiske forskere fikk delta i ulike forskningsprosjekter i regi av US Department of Energy, samt tilgang til tusenvis av avgraderte dokumenter relatert til kjernefysisk teknologi (ibid., 15). I Trombay ble også Indias første gjenvinningsanlegg for plutonium bygget, med amerikansk hjelp. I 1965 kom den andre krigen mellom India og Pakistan. Denne endte i en fredsavtale fremforhandlet med sovjetisk hjelp og signert av partene i Tashkent i 1966. Disse to krigene har sannsynligvis også bidratt til å fremskynde det indiske atomprogrammet, ikke minst fordi landet lenge fryktet en slags Pak-Sino-USA- akse mot sin sikkerhet (Sagan og Waltz 2003: 112).

Pakistans atomenergiprogram startet i 1954/56 med assistanse fra Atoms for Peace-programmet (FFI/Rapport-2004/00113: 11)²², og var da av fredelig karakter. Dette var året da Pakistan Atomic Energy (PAEC) ble stiftet og ledet av Nazir Ahmad. I løpet av 1960-tallet sendte landet nærmere 600 forskere og ingeniører til Vesten for å tilegne seg kunnskap om kjernefysisk teknologi. Pakistans første forskningsreaktor²³ (PARR-1) ble bygget med amerikansk assistanse og nådde kritikalitet (forklart over) i 1965. Den andre ble kjøpt fra Kanada og nådde kritikalitet i 1971 og var til kommersiell bruk (ibid., 12).²⁴ Begge var underlagt internasjonal overvåking. Krigsnederlaget mot India i 1971, sies å ha hatt avgjørende innvirkning på landets kurs i forhold til kjernefysisk teknologi. I 1972 bestemte den demokratisk valgte statsministeren, Zulfikar Ali Bhutto å sette i gang med å utvikle et kjernefysisk våpenprogram. Dermed endret Pakistan kursen på sitt fredelige kjernefysiske program over til et mer våpenrettet program (FFI/Rapport-2004/00801: 14 - 17).

²⁰Når en kjedereaksjon, teknisk sett, kan finne sted i en reaktor, har den nådd kritikalitet (forklaring basert på informasjon fra Heidi Kristine Toft, doktorgrad i kjernefysikk fra UiO).

²¹Plutonium av våpenkvalitet krever en renhet på rundt 94% .

²²Atoms for Peace var et amerikansk utviklingsprogram for spredning av kjernefysisk teknologi angivelig for å utnytte kjernekraftens positive virkninger.

²³En forskningsreaktor brukes primært til forskning og eksperimenter, og ikke til elektrisetsproduksjon. En vanlig bruk av forskningsreaktorer er til produksjon av nøytroner (forklaring basert på informasjon fra Heidi Kristine Toft, doktorgrad i kjernefysikk fra UiO).

²⁴En kommersiell reaktor har som primært formål å produsere elektrisitet (forklaring basert på informasjon fra Heidi Kristine Toft, doktorgrad i kjernefysikk fra UiO).

Fase 2

Under den andre fasen utviklet India en solid basis for den kjernefysiske infrastrukturen. Mellom 1968 og 1973 ble det bygget minst fem nye kjernefysiske forskningssentra og reaktorer i India (FFI/Rapport-2003/00460: 17). India designet sin første atomladning på 1960-tallet. Angivelig arbeidet da mellom 50 og 75 forskere og ingeniører med dette og landet detonerte sin første kjernefysiske sprengladning i 1974. Et paradoks var det kanskje at den fikk navnet «Smiling Buddha». India utviklet kjernefysiske våpen ved å gå den såkalte plutoniumveien.²⁵ Våpenplutoniumet som ble brukt under prøvesprengningen i 1974 kom fra den kanadiskbygde Cirus reaktoren, mens plutoniumet hadde blitt gjenvunnet og separert ved Trombay-anlegget, som hadde blitt bygget med amerikansk hjelp (ibid.).

Selv om den uttrykte hensikten med tilegnelse av kjernefysisk teknologi var fredelig, var det, allerede under landets andre fase (1960-1974) ting som tydet på at India tidlig hadde våpenambisjoner. Blant annet sendte India en ung kjemiker ved navn Vasudev Iya til Frankrike for å skaffe seg mest mulig kunnskap om poloniumstilberedning, som er en viktig bestanddel i kjernefysiske våpen (ibid., 15). Selv om Indias kjernefysiske program kom i gang allerede før uavhengigheten, fikk programmet økt oppmerksomhet og militært fokus først etter at landet tapte grensekrigen med Kina i 1962 (Mærli 2009: 83). I 1964 foretok Kina sin første prøvesprengning. Atal Bihari Vajpaae, parlamentspolitikeren og medlem av et parti han senere skulle lede (Bharatiya Jana Sangh senere Bharatiya Janata Party) reagerte på det med å si «svaret på et kjernevåpen, er et kjernevåpen, intet mindre» (op.cit., 16) i en tale til den indiske nasjonalforsamlingen, Lok Sabha (hindi for «Folkets Hus»). Han var for øvrig statsminister under de kontroversielle prøvesprengningene i 1998.

I 1974 foretok India sin første kjernefysiske prøvesprengning, noe som ble starten på Pakistans andre fase (1974-1998). Pakistan intensiverte sitt arbeid med å skaffe seg kjernefysiske våpen. I 1976 ankom dr Abdul Qadeer Khan Pakistan. I bagasjen hadde han trolig med seg oppskriften på det som skulle bli Pakistans gjennombrudd i den kjernefysiske våpenutviklingen; urananrikningskunnskap og «nederlandske og tyske designer til Urenco²⁶-sentrifuger, de tekniske spesifikasjonene for å bygge dem og en liste over konsortiets komponentleverandører» (FFI/Rapport-2004/00801: 15-16). Khan var ansatt i et nederlandsk ingeniørfirma i perioden 1972 til 1975. Moderselskapet til dette ingeniørfirmaet hadde en

²⁵Hvis et land velger å bruke plutonium som spaltbart materialet, vil det si at landet har gått "plutoniumveien".

²⁶URENCO er et trilateralt konsortium mellom Nederland, Storbritannia og Tyskland.

viktig rolle i Urencos pilotanrikningsanlegg i Almelo i Nederland. «I 1974 fikk dr Khan den spesielle oppgaven å oversette høyt gradert informasjon om de verdensledende tyske sentrifugedesignene [...] Han fikk da også det som skal ha vært hans viktigste besøk ved Almelo-anlegget: 16 dager under en lav «sikkerhetskultur» (ibid., 15) Etter Khans hjemkomst startet en storstilt importkampanje for å få assistanse fra andre land. Involverte land var blant annet Nederland, Tyskland, Kina og Norge (ibid., 16-20). Pakistan hadde kompetanse til å produsere våpenuran omkring 1985, og kaldtestet designen hele 24 ganger mellom 1983 og 1990 (ibid., 19).²⁷

Fase 3

Under den tredje fasen, altså etter den første prøvesprengningen, fortsatte India med å utvikle sin kjernefysiske våpenkapabilitet. India arbeidet med forbedringer av den kjernefysiske teknologien og med leveringsmidler. Allerede i 1982-83 viser kilder til at statsminister Indira Gandhi igjen hadde gitt klarsignal til en ny prøvesprengning. Hun skal imidlertid ha blitt stoppet av amerikanerne som konfronterte henne med bevis på «aktivitet» på en av landets atominstallasjoner i Pokhran (FFI/Rapport-2003/00460:19). India intensiverte kjernevåpenforskningen etter at Pakistan på 1980-tallet hadde hatt suksess med sitt kjernevåpenprogram. Så kom de kontroversielle prøvesprengningene i 1998, både i India og i Pakistan. India hevder å ha detonert fem ladninger, mens Pakistan påstår å ha detonert seks. Seismiske målestasjoner verden rundt detekterte ikke like mange prøvesprengninger som de offisielle tallene fra Pakistan og India. Det er derfor usikkert hvor mange prøvesprengninger som i realiteten fant sted (FFI/Rapport-2004/00801: 9). I 1998 kom Pakistans prøvesprengninger etter at India hadde prøvesprengt. Deretter startet tredje fase i Pakistans kjernefysiske våpenprogram med utvikling av blant annet leveringsmidler og kommando- og kontrollsystem.

4.2 Leveringsmidler og antall kjernefysiske stridshoder²⁸

Ethvert land som anskaffer kjernevåpen, må i tillegg kunne vise til leveringsmidler som er i stand til å frakte disse våpnene. Uten tilstrekkelige leveringsmidler vil ikke en kjernefysisk avskrekkingstrategi kunne fungere. Levering av kjernevåpen kan skje med fly eller missiler. Pakistan og India har begge hver sine missilfamilier med ulik rekkevidde samt flystyrker. Det

²⁷Å kaldteste betyr å teste hele implosjonssystemet, men uten det fissile materialet.

²⁸Et leveringsmiddel er et middel som kan levere et kjernefysisk stridshode, som regel missil eller fly. Den kjernefysiske ladningen er et kjernefysisk *stridshode* hvis den er klar for levering (FFI/Rapport-2003/00459: 61).

betyr at de begge kan levere kjernevåpen fra både luft og land. India har nytt godt av assistanse av blant annet USA, Frankrike og tidligere Sovjetunionen når det gjelder utvikling av missiler (Matinuddin 2002: 110-11). Pakistan til gjengjeld har antagelig mottatt bistand fra Kina og Nord-Korea (FFI/Rapport-2004/00801: 32). Verken Pakistan eller India har utviklet sjøbaserte kjernefysiske styrker foreløpig. Nedenfor følger en oversikt over fly og leveringsmidler.

4.2.1 Fly

India har minst fire kjernefysisk kapable flytyper. Disse er den franskbygde Mirage 2000H med en rekkevidde på 1205 km. Su-30 MKI er et annet alternativ India har, og som er russiskbygd og har en rekkevidde på 3000 km. En tredje type er Jaguar S(I), som har engelsk-fransk bakgrunn og en rekkevidde på 850 km, og den siste som er en Mig-27 ML som er russiskbygd med en rekkevidde på 500 km (Kumar 2006: 29).

Pakistan har tre flytyper som kan frakte kjernevåpen med seg. Disse er A-5 (kinesisk) med en rekkevidde på 400-600km, Mirage V (fransk) med rekkevidde på 650-1300km og F-16 (amerikansk) med en rekkevidde på 1600km. Det sistnevnte flyet kan levere sine våpen over mesteparten av India (FFI Rapport-2004/00801: 32).

4.2.2 Ballistiske missiler²⁹

Indias utviklingsarbeid med missiler startet opp i 1983 (ibid., 30) mens grunnlaget ble lagt allerede i 1958 da landet startet med romforskning deriblant utvikling av romferger (Matinuddin 2002: 110-118). I dag disponerer India både kortdistanse-, mellomdistanse- og langdistansemissiler. Pakistans missilprogram ble satt i gang tidlig i 1987 som en følge av Indias missilutvikling. Det ble starten på en ny fase i våpenkappløpet; først kjernevåpen så ballistiske missiler. Landet følte de måtte tette «missilgapet» akkurat som USA på slutten av 1950-tallet da Sovjetunionen lå et hestehode foran i missilutviklingen (Ibid: 119). Pakistan har i dag både kortdistanse- og mellomdistansemissiler i sitt leveringsarsenal. Nedenfor redegjøres det for de mest aktuelle missilene som kan bevæpnes med kjernefysiske stridshoder og som dermed spiller en rolle i å opprettholde balansen i den kjernefysiske stabiliteten.

²⁹Når et ballistisk missil har forbrant drivstoffet sitt, følger den en gitt kurve, til forskjell fra et kryssermissil som kan styres, til målet som den er låst mot. http://no.wikipedia.org/wiki/Interkontinentale_ballistiske_missiler [nedlastet 01.05.2012].

Agni

Agni er sanskrit for «ild», oppkalt etter den hinduiske ildguden med samme navn oppstått i tidlig vedisk tid (1300-600 f.v.t.)³⁰ (Mageli i Ruud et al. 2004: 30-34). Dette er Indias mest anvendelige missil i dag (FFI/Rapport-2004/00801: 30), og kan frakte kjernefysiske stridskoder. India har testet flere utgaver av denne, med ulik rekkevidde. Agni I (kortdistansemissil) har en rekkevidde på 700-900 km, og ble første gang testet i 1989 og utgjør en trussel bare mot deler av Pakistan.³¹ Men det var først med Agni II (mellomdistansemissil) at India virkelig kunne true Pakistan, og også Kina. Den ble første gang testet i 1999 og har en rekkevidde på mellom 2000- 3000 km. Det innebærer at den kan nå hele Pakistan samt vest-Kina (FFI/Rapport-2004/00801: 30-31). Agni III (mellomdistansemissil) har en antatt rekkevidde på mellom 3500-4000km (Kumar 2006: 29), og ble testet i 2006. Det betyr at den kan nå enda flere mål i Kina, blant annet Beijing (op.cit.). Agni IV (mellomdistanse) har en antatt rekkevidde på mellom 2500-3700 km, og ble testet i november 2011.³² Agni V har en antatt rekkevidde på mellom 5000-8000 km og ble testet i april 2012. Med det kan den også nå deler av Europa.³³ Ifølge enkelte kilder arbeider India med å utvikle Agni V(I) som skal ha en rekkevidde på mellom 6000-10000km.³⁴

Hatf

Hatf er arabisk for «dødelig» eller «hevn»³⁵ og navnet på profeten Mohammeds spyd (Matinuddin 2002: 120). Hatf-serien er Pakistans svar på Indias Agni, og skal sørge for å opprettholde en stabil avskrekking. Men landet har også andre missiler som kan være aktuelle overfor India. Shaheen I betyr «ørn» (kortdistansemissil) og har en rekkevidde på 750km, det er nok til å nå både New Delhi og Mumbai. Shaheen I ble første gang testet i 1999 (FFI/Rapport-2004/00113: 41). En annen aktuell missil er Hatf-5 også kalt Ghauri I (mellomdistansemissil) som er i bruk siden 1998, og har en rekkevidde på 1300-1500km (FFI/Rapport-2004/00801: 32). Så er det Ghauri II (mellomdistansemissil) som ble lansert i 2001

³⁰F.v.t. står for før-vedisk tid.

³¹Dette hevdes av en indisk nettside dedikert til Indias missilsystemer, se: <http://www.bharat-rakshak.com/MISSILES/ballistic/agni-i.html> [nedlastet 01.05.2012].

³²Dette ble meldt den 15.november 2011 av *The Times of India*, se: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-tests-long-range-nuclear-capable-Agni-IV-missile/articleshow/10737442.cms> [nedlastet 01.05.2012].

³³Dette ble meldt av VG 19.april 2012, se: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10065424> [nedlastet 01.05.2012].

³⁴Dette ble meldt av *the pioneer* 8.oktober 2011, flere måneder før Indias test av Agni V, se: <http://www.dailypioneer.com/columnists/item/47621-with-russian-help-india-to-join-icbm-big-league-soon.html> [nedlastet 01.05.2012].

³⁵Dette ifølge wikipedia, se: <http://en.mobile.wikipedia.org/wiki/Hatf-I> [nedlastet 01.05.2012].

med en antatt rekkevidde på mellom 2000-2300km (ibid). Og Hatf- 6 (også kalt Shaheen II, mellomdistansemissil) med rekkevidde på opptil 2500km (ibid.; Kumar 2006: 24) ble første gang testet i 2004 (FFI/Rapport-2004/00113:42). Ghauri III er mest sannsynlig også utviklet. Den skal ha en rekkevidde på om lag 3000km, motorene til denne ble testet i 1999 (ibid.). Alle disse missilene har tilstrekkelige rekkevidde til å ramme mål i India.

Når det gjelder antall kjernefysiske stridshoder som Pakistan og India disponerer, er tallene noe usikre. Per januar 2010 er det antatt at Pakistan har et arsenal på mellom 70-90 stridshoder. India antas å ha mellom 60-80 stridshoder (Born et al. 2010: 234). Ifølge *The Federation of American Scientists* skal Pakistan pr mai 2012 ha mellom 90-110 kjernevåpen og India mellom 80-100.³⁶ Pakistan har verdens raskest voksende kjernefysiske våpenarsenal. Snart kan landet ha verdens fjerde største arsenal, kun slått av USA, Russland og Kina (Cohen et al. 2011).³⁷

Når det gjelder de overnevnte flystyrker hadde India i 2006 anslagsvis 355 til sammen, mens Pakistans flystyrke utgjorde 142 i antall (Kumar 2006: 24-29; *The Federation of American Scientists* (FAS)).³⁸ Antallet missiler som Pakistan og India råder over, er det større usikkerhet rundt. Årsaken til det kan være at missilene spiller en større rolle enn flyene fordi de leverer raskere på grunn av stor fart og er et lands førstevalg når det gjelder å gjengjelde. På den måten er de en større garantist for deres sikkerhet og stabilitet hvorpå dette hemmeligholdet.

4.3 Organisering og beslutningsmyndighet innad i Pakistan og Indias kommando- og kontrollsystem

Indias delegering av oppgaver innenfor kommando- og kontrollsystemet er todelt, et politisk organ og et utøvende organ. Det første er helt og holdent sivilt og består av fem ulike statsråd. Det utøvende organ er dominert av det militære. Deriblant stabsjefen, offiserer og etterretningspersonell, men også rådgivere i form av forskere. Det sistnevnte organet har det praktiske ansvaret, mens det førstnevnte tar beslutningene. Det fysiske ansvaret med å levere kjernevåpen i en krise- eller krigssituasjon er det SFC som står for. Kommandosystemet er

³⁶Se: <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html> [nedlastet: 15.05.2012].

³⁷Dette står i forordet hvor sidene er markert med romertallene: vii/viii.

³⁸<http://www.fas.org/nuke/guide/pakistan/aircraft/index.html> [nedlastet: 01.05.2012].

åpent for at statsministeren kan hoppe over alle mellomledd i en bestemt situasjon, og dermed beordre et gjengjeldelsesangrep direkte til SFC. Et slikt solo- utspill fra statsministeren kan være bekymringsfullt med tanke på hvis det oppstår en situasjon av falsk alarm om angrep. Samtidig er dette forkortede beslutningshierarkiet, til en viss grad, forståelig dersom en tar i betraktning den korte distansen det er mellom Pakistan og India. I et scenario hvor India blir utsatt for et førsteangrep, må kanskje landet ha en slik ordning om det i det hele tatt skal rekke å reagere før det er truffet av en kjerneladning.

Pakistans kommando- og kontrollsystem består av ett overordnet organ som til sammen består av både sivilt lederskap samt offiserer. Det består av fem statsråder i tillegg til stabsjefen og andre offiserer. Forskere er ikke direkte med i dette *beslutningsorganet*. Videre har dette organet to underkomiteer, ECC og DCC. Disse jobber med alt fra oppgradering av våpen til å kartlegge trusler. Begge disse to komiteene har delt lederskap mellom sivile og militære personer. Ledere i begge er for øvrig sivile. Tidligere var de ledet av presidenten, men nå er det statsministeren som er leder. Nervesenteret i hele hierarkiet er SPD, og er det utøvende organet. Denne ledes alltid av en senior offiser i Forsvaret. SPD har tre underavdelinger. Den mest interessante er sikkerhetsavdelingen. Den ledes av en tostjerners generalmajor, og har 10. 000 mann under seg som fysisk bevokter kjernevåpnene. I tillegg jobber avdelingen med sikkerhetsklarering av personale.

At Pakistan har et omfattende sikkerhetsregime rundt våpnene er betryggende. Landet har vært og er fremdeles utsatt for mange terrorangrep etter at landet ble med i krigen i Afghanistan i en allianse med Vesten. Dette massive sikkerhetsoppbudet er også forståelig med tanke på India som har en doktrine om garantert gjengjeldelse. Pakistan er nødt til å sørge for et mest mulig vanntett system for nettopp å unngå falsk alarm. I en situasjon med falsk alarm kan landet bli utsatt for massiv gjengjeldelse dersom India oppfatter det som et førsteangrep eller som forberedelser til et førsteangrep. Ut ifra et slikt perspektiv er det fornuftig at Pakistan investerer såpass mye for å opprettholde et robust kommando- og kontrollsystem. Når det gjelder den fysiske utskytningen av kjernevåpen er det SFC som står for den. Pakistan dannet denne i 2000, mens India dannet et tilsvarende organ i 2003. I begge land har denne instansen den samme oppgaven og lik bemanningsstruktur.

4.4 En vurdering av begge lands sikkerhetsregimer

4.4.1 Indias sikkerhetsregime

India framholder at landet har en klart todelt struktur på sitt kommando- og kontrollsystem over kjernevåpnene. Med det menes det at ansvaret er delt mellom sivile institusjoner og det militære apparatet. Tidligere leder for Defence Research and Development Organisation (DRDO) sier at landet har en slags «tretrinnsordning» rundt våpnene (Sidhu i Born et al. 2010: 190). Med det mener han at det opprettholdes streng sivil kontroll over arsenalet, at våpnene er lagret i demontert tilstand og deretter separert fra hverandre. På denne måten vil India sikre seg en trygg og ansvarlig håndtering av våpnene. India selv mener at det sivile maktapparatet og forskerne i det kjernefysiske hierarkiet alltid har dominert de militære kreftene på det kjernefysiske området.

Et kjernefysisk stridshode består av fissilt materiale og en avfyrimekanisme (trigger assembly). Begge disse oppbevares atskilt av personell tilknyttet Department of Atomic Energy (DAE) og DRDO. Det førstnevnte departementet har ansvar for å ivareta det fissile materialet, mens sistnevnte tar vare på avfyrimekanismene og stridshodene. Det militære kontrollerer selve leveringsmidlene – det vil si uten stridshodene (FFI/Rapport-2003/00460: 78). Det militære er videre instansen som eventuelt foretar den fysiske utplasseringen og utskytingen/detoneringen av de kjernefysiske våpnene. I fredstid er det kun de to første oppgavene som utføres, mens de to siste kun aktiveres i en krise- og/eller krigssituasjon.

4.4.2 Pakistans sikkerhetsregime

På 1970-tallet var det den folkevalgte statsministeren, Zulfikar Ali Bhutto, som hadde ansvaret. Statsministeren forholdt seg til A.Q. Khan, som i praksis styrte programmet. Nettopp denne blinde og betingelsesløse tilliten til Khan skulle vise seg å bli meget problematisk for Pakistan senere. Den overnevnte infrastrukturen fortsatte et godt stykke inn på 1990-tallet, med enkelte små modifikasjoner som at flere ledd kom imellom Khan og statsoverhodet, mens disse to aktørene fortsatte (Musharraf: 2006: 285).

Hvordan kontrollmekanismene fungerte mens våpnene var under utvikling er lite kjent, ikke minst på grunn av programmets karakter som topp hemmelig. Grunnen til dette var mest sannsynlig å vekke minst mulig oppsikt samt unngå sabotasje og eventuelle angrep på

installasjonene. Enkelte forskningsrapporter slår fast at det eksisterte en viss kontroll, men at den var relativt svak. Arbeidsdelingen og hvilken myndighet de ulike aktørene innenfor disse ordningene hadde, var noe uklart:

Since 1975 Pakistan's nuclear weapons program has been controlled by the National Nuclear Command Authority (NCA) and the National Nuclear Command Committee (NNCC). There are different views on the composition of the NNCC and the balance of power between its key members. Originally, this committee is likely to have had six members including the president, the prime minister, and the chief of army staff. The balance of power between these key members is likely to have shifted in line with the wider political environment. In the 1990s, the membership of this committee is likely to have increased and the role of this committee is likely to have been formalized. (SASSI forskningsrapport nr. 15: 6-8)

På samme måte som den kjernefysiske våpenutviklingen, karakteriseres også kontrollsystemet for å ha vært igjennom en «evolusjonsprosess»³⁹, men da i fire faser.

Under den første fasen (1998-1999), ble et mer institusjonalisert system vurdert, og daværende statsminister Nawaz Sharif ga det militære ansvaret med å utvikle en ny og institusjonalisert kommando- og kontroll system. Under den andre fasen (2000-2001) fulgte de første reformene; februar 2000 annonserte Pakistan en formell beslutningskjede over landets atomvåpen arsenal. Den tredje fasen (2001-2003) var preget av 11.septembers terror anslag mot USA, og landet økte sikkerheten rundt sine strategiske våpen. Fjerde og siste fase regnes fra 2003 og fram til i dag. Denne fasen kjennetegnes av lekkasjen om at Abdul Qadeer Khan drev eget nettverk innblandet i spredning av kjernefysisk våpenteknologi (ibid., 8-9). Tidligere-hærshjef og president Pervez Musharraf er den som måtte ta mye av støyten etter avsløringene om spredning av kjernefysisk teknologi. Det positive med det hele var at han dermed ble nødt til å ta grep for å rydde opp i saken. Resultatet ble at Pakistan fikk et robust og fungerende kommando- og kontrollsystem på plass. I sin memoarbok forteller Musharraf om hvordan ting fungerte på 1970-, 80- og 90 tallet, Khans «enevelde» og hvordan det militære etter hvert ble involvert i programmet:

Funds were placed at A.Q.'s disposal, no audits were carried out, and security was left to A.Q. himself. Later, when President Zia ul-Haq took over, the same direct link was maintained between the president and the scientists. After Zia's death in 1988, Ghulam Ishaq Khan took over as president. Since he was a civilian, he brought the army chief into the loop. From then on the chief of the army staff started managing our nuclear development on behalf of the president, dealing directly with A.Q. (Musharraf 2006: 285)

Ved hjelp av den nye institusjonaliseringen, hevder Musharraf at Khans virke ble både mer mistenkelig og mer gjennomskuelig. 30.mars 2001, fornyet ikke Musharraf Khans arbeidskontrakt, og Khan ble dermed pensjonert. Angivelig fortsatte Khan sitt virke fra sin base i Dubai. Etter at avsløringene fikk en internasjonal dimensjon ble Khan isolert og lever i

³⁹Betegnelse hentet fra SASSI forskningsrapport nr. 15/2008: 8.

en slags husarrest i sitt hjem i Pakistan i dag. Musharraf forteller i sin memoarbok at han ble konfrontert, først med bekymring og senere bevis fra CIA, om spredning av kjernefysisk våpenteknologi og hvordan han derfor ble nødt til å sparke Khan og reorganisere kommando- og kontroll systemet på 2000-tallet (ibid., 289-291).

Pakistan har tatt utfordringene og manglene i sitt sikkerhetsregime på alvor. Tidligere president (1999-2008) og forsvarssjef Pervez Musharraf satte i gang flere tiltak for å utbedre slike mangler. Under sin tid som landets øverste leder fjernet han en rekke personer mistenkt for tvilsomme forbindelser, dette inkluderer tidligere etterretningssjef og andre offiserer av lavere rang (FFI/Rapport-2004/00113: 23; SASSI forskningsrapport nr. 15: 12). Det nye systemet som kom på plass under Musharraf har høstet bred internasjonal anerkjennelse:

A robust command and control system is now in place to protect Pakistan's nuclear assets from diversion, theft and accidental misuse. For the most part, these measures have been transparent and have worked well. Indeed, Pakistan's openness in explaining its command and control structures goes beyond the practices adopted by most other nuclear-capable states... Responsibility for nuclear weapons is now clearly in the hands of the National Command Authority and its constituent bodies. General Khalid Kidwai and the strategic Plans Division he commands have gained national and international respect for their professionalism and competency. (International Institute for Strategic Studies (IISS, London, 2007) side 116 sitert i Lieven 2011: 201)

4.5 Det militærets rolle i Pakistan og India

Det militæres sterke rolle i staters kjernefysiske hierarki blir ofte karakterisert som en destabiliserende faktor i avskrekkingen (Jervis 1989: 166-168). «Kjernefysiske våpen øker insentivene for aggresjon ved å multiplisere fordelene av overraskelse» (Jervis 1989: 139). Det framholdes at militære organisasjoner ofte er opptatt av å beseire fienden på slagmarken og dermed opptatt av kortsiktig gevinst. I teori- og analysekapitlet kommer det fram at ekspertene strides om denne rollen er et stort problem eller ikke. Imidlertid er det et faktum at den militære innflytelsen alltid har vært tilstede i staters kjernefysiske avskrekkingstrategier. Om dette brukes bevisst som en del av avskrekkingen eller om det er slik at sivile ledere virkelig ikke har full kontroll med det militære kan diskuteres. Pakistan og India er heller ingen unntak når det gjelder kritikk av det militærets rolle i styre og stell. Særlig Pakistan blir kritisert for å ha et militært etablissement som dominerer staten. Nedenfor drøftes det militærets rolle i begge land.

Fra flere hold utvises det skepsis over at Pakistans militære instanser har en såpass stor innflytelse og kontroll over landets kjernefysiske våpen og leveringsmidler (FFI/Rapport-2004/00801: 23,51; Sagan og Waltz 2003: 92). Cheema i Born et al. (2010: 213-214) sier i sin

konklusjon om Pakistans kjernefysiske våpen at landet i prinsippet, om ikke i praksis, styres av en blanding av sivile politiske og militære ledere. Samtidig sies det at så lenge landet ikke kommer opp med et fungerende alternativ til det militære, er det kanskje best at det militære kontrollerer våpnene. Born et al (2010) konklusjon er forståelig ut ifra det faktum at korrupsjonsnivået i statlig sektor er svært høy.⁴⁰ En internasjonal studie om Pakistans nærmere to og en halv million byråkrater bekrefter utstrakt korrupsjon i embetsverket:

Decades of mismanagement, political manipulation and corruption have rendered Pakistan's Civil Service incapable of providing effective governance and basic public services. In public perception, the country's 2.4 million civil servants are widely seen as unresponsive and corrupt, and bureaucratic procedures cumbersome and exploitative. (Husain i Lodhi et al. 2011: 155)

Ut ifra det overnevnte er det kanskje det sikreste at, noe så alvorlig som kjernevåpen, kontrolleres av militære instanser framfor offentlige departementer så lenge korrupsjonen er så gjennomgående.

Lieven (2011) har undersøkt hvorfor det militære i Pakistan ikke er «infiltrert» av korrupsjon i samme grad som offentlig sektor. Det meste av Pakistans korrupsjon skjer på bakgrunn av personlig nytte og for å belønne egne støttespillere i politikken. Den pakistanske armeen som utgjør en styrke på 480 000 personer har gode velferdsordninger slik at de ikke blir avhengige av korrupsjon. Mens offentlige tjenestemenn ikke har annet å klare seg med enn en lusen pensjon å forholde seg til som pensjonist, får militære tjenestemenn tildelt en tomt i et fasjonabelt område og går over til en jobb i privat næring drevet og finansiert av tidligere militære offiserer (Lieven 2011: 167). Hver gang Pakistan gjennomgår et militærkupp er det populært hos folk flest og blir gjerne applaudert fram av befolkningen. Inntrykket er at det militære, som er kjent for å være mindre korrupt, skal rydde opp i den offentlige umoralen. I forkant av det siste militærkuppet i 1999, hendte det at statsråder i den folkevalgte Sharif regjeringen besøkte militære topper og ba om å fjerne statsministeren og erstatte ham med noen andre (ibid., 164-65).

At det militæret lider av en slags «krigshysteri» er i beste fall en sannhet med modifikasjoner. Eksempelvis fjernet Musharrafs regime plakater av missiler og de kjernefysiske testområdene som den folkevalgte Sharif regjeringen hadde satt opp på offentlige steder i Islamabad, i

⁴⁰I Transparency International's oversikt fra 2011 får Pakistan 2.5 poeng, hvor 1 er det laveste et land kan oppnå og 10 det beste (Norge ligger på 9). Se: <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/> [nedlastet: 12.05.2012].

anledning av den indiske statsministeren Vajpaaes besøk i januar 2004 (Lodhi et al. 2011: 369).⁴¹

Indisk statlig sektor er også kjent for mye korrupsjon, men har ikke opplevd samme grad av militær involvering i statlige institusjoner slik som Pakistan. Dette kan ha sammenheng med at landet aldri har opplevd militærkupp, mens Pakistan har gjennomgått fire militære unntakstilstander. Selv om det militære er mindre korrupt, og ofte fører til en bedre statsøkonomi, stagnerer den «politiske verdiskapning», fordi det svekker sivilsamfunnets deltakelse i politiske prosesser (Nawaz i Lodhi et al. 2011: 81-82). Indias lange demokratiske tradisjoner kan derfor være en god forklaring på hvorfor landets ulike instanser domineres av det sivile embetsverket.

Enkelte historiske hendelser bekrefter imidlertid at det militære i India ikke alltid er underlagt godt nok sivil kontroll, Sagan nevner et eksempel, og viser til «Brasstacks» krisen mellom Pakistan og India i 1986-87, da det indiske militæret ikke varslet Pakistan om en forestående militærøvelse:

The preventive war motivation behind Sundarji's plans helps explain why the Indian military did not provide full notification of the special hotline to explain their operations when information was requested by Pakistan during the crisis. (Sagan og Waltz 2003: 94)

I tillegg planla det indiske militæret, i all hemmelighet, et preventivt angrep på Pakistans kjernefysiske anlegg i Kahuta, uten at landets statsminister ante noe som helst. Brasstacks var del av en militærplan som involverte en styrke på 250 000 mann, 1500 stridsvogner i tillegg til flystyrker. Meningen var å framprovosere en fjerde krig med Pakistan. Dette bekrefter den indiske øverstkommanderende for forsvaret av grensen mot vest(Pakistan):

”Brasstacks was no military exercise. It was a plan to build up a situation for a fourth war with Pakistan. And what is even more shocking is that the Prime minister, Mr. Rajiv Gandhi, was not aware of these plans for war” (ibid.).

Hendelsen illustrer hvordan Indias sivil - militære relasjoner ble satt på prøve. Det gikk heldigvis greit. Når det gjelder det militærets rolle i landets kjernefysiske infrastruktur, påpeker Cheema i Born et al. (2010: 194) at landets kjernevåpen ikke er gjenstand for demokratisk ansvarliggjøring til tross for at de er underlagt sivil kontroll. Videre hevder

⁴¹Fotnote nr. 21 til kapittel 14 “Pakistan as a nuclear state”.

forfatteren at problemer med sivil og demokratisk kontroll over kjernefysiske styrker nærmest er et internasjonalt fenomen. I Born et al (2010) gjennomgang av alle dagens kjernevåpenstater kommer det fram at samtlige atommakter i verden har et visst hemmelighold rundt sin atompolitikk. Dermed er ikke det militærets involvering i Pakistan og Indias atomprogram et unikt tilfelle.

4.6 De sivile ledernes rolle

Under den historiske redegjørelsen så vi at både Pakistan og Indias kjernevåpenprogram ble igangsatt av sivile folkevalgte regjeringer. Indias første statsminister Jawaharlal Nehru utalte i 1946, at han «håper at landets forskere vil bruke kjerneteknologien til konstruktive formål.” Men dersom India er truet, vil landet nødvendigvis prøve å forsvare seg selv med alle tilgjengelige midler» (FFI/Rapport-2004/00906: 9). Den Pakistanske statsministeren som satte i gang landets kjernevåpenprogram, Zulfikar Ali Bhutto er kjent for sin uttalelse i 1965. Han sa «hvis India bygger en bombe, skal vi spise gress og blader, eller til og med gå sultne om vi må. Men vi skal skaffe oss vårt eget. Vi har ingen alternativ» (ibid.).

Etter at Kina i 1964 foretok sin første atomprøvesprengning skapte det debatt i det indiske parlamentet. Vajpaae uttalte den gang at «svare på et kjernevåpen er et kjernevåpen, intet mindre» (FFI/Rapport-2003/00460: 16). Indira Gandhi, som var Indias statsminister to ganger (1966-1977 og 1980-1984) var en ivrig tilhenger av kjernevåpen. Det var hun som i 1972 gav den formelle godkjenningen til å bygge en kjernefysisk ladning (op.cit., 21). Landets første prøvesprengning i 1974 kom også under hennes styre. I 1982-83 ga hun igjen klarsignal til en ny prøvesprengning, men skal imidlertid ha blitt stoppet av USA (op.cit., 19).

Det sivile lederskapet i de to land har også vist vilje til krig. Under krigen i 1965 var Bhutto utenriksminister i Ayub Khans militærstyre. Bhutto var kanskje den ivrigste pådriveren til det som resulterte i 1965 krigen. Khan som var landets president beskrives som «litt i skyggen» av Bhutto, som styrte mye av landets politikk under hans regjeringstid. Bhutto skrev i et brev til Khan, i forkant av krigen, at «India ikke var i stand til å risikere en fullskala krig, og at Pakistan nøyte en relativ overlegenhet» (Gauhar 1996: 211).⁴² Krigen i 1971, var hovedsakelig en intern konflikt mellom Vest- og Øst-Pakistan. India, som den gang var ledet av Indira Gandhi, nøyte ikke med å bygge opp styrker langs grensen til Øst-Pakistan. Pakistan følte seg

⁴²Fritt oversatt fra engelsk.

truet og bombet indiske mål i Delhi og i Rajasthan. Det sivile lederskapet i India brukte det som påskudd til å sende store styrker over grensen til Øst-Pakistan. På den måten spilte India en aktiv rolle i å dele Pakistan i to stater (Ruud i Ruud et al. 2004: 357-58).

Da begge land foretok sine prøvesprengninger i 1998, var det også sivile ledere som tok den beslutningen. Uttalelser fra det sivile lederskapet i begge land i etterkant bærer preg av en krigersk retorikk. S. Singhal, lederen av det indiske hindu nasjonalistiske partiet Vishwa Hindu Parishad Party uttalte følgende etter de indiske prøvesprengningene: «Krig ville være en bedre måte å gi Pakistan en lærepenge på» (Sitert fra *Asian Age* 24.mai 1998 i Lodhi et al. 2011: 370-71, fritt oversatt fra engelsk). Den indiske innenriksministeren K. L. Advani uttalte følgende: «Islamabad burde innse endringen i den geostrategiske situasjonen i regionen[...] India's dristige og avgjørende steg mot å bli en kjernevåpenstat har brakt fram en kvalitativ ny æra i de Indo- Pakistanske relasjoner, spesielt med tanke på å finne en løsning på Kashmir-problemet» (*The News* 20.mai 1998, sitert i Lodhi et al. 2011: 371).

Pakistans statsminister besvarte retorikken fra India: «Med sine prøvesprengninger gav India klar melding om at Pakistan skulle slutte å støtte befolkningen i Kashmir i deres krav om selvvråderett. Maktbalansen har blitt endret voldsomt[...] Pakistan er en demokratisk stat, og det er fullstendig nasjonal enighet om å besvare utfordringene og trusselen». (FFI/Rapport-2003/00459: 68)

En annen Pakistansk erklæring 30.mai 1998:

Pakistan avsluttet serien av prøvesprengninger med én prøvesprengning i dag[...] India har utøvet aggresjon mot Kina, kriger mot Pakistan og en illegal okkupasjon av Kashmir[...] Som nabo til en ekspansjonistisk og hegemonisk stat, har vi lært den unngåelige leksen at vi selv må sørge for vår sikkerhet. (ibid., 67)

4.7 Uhell, tyveri og uautorisert bruk

Når det gjelder angrep på landenes kjernefysiske installasjoner er det ingen registrerte angrep på disse, verken i Pakistan eller India. Når det gjelder uhell og uautorisert bruk er det registrert en rekke hendelser i India. I 2001 gikk et missil av under en offisiell inspeksjon i 2001, og den sikkerhetsansvarlige omkom (Sagan og Waltz 2003: 104). I 2009 var det flere mistenkelige hendelser som fant sted på Indias kjernefysiske reaktorfasilitet i Kaiga. Juni 2009 ble det meldt om en forsvinning av en ledende kjernefysisk forsker, som senere ble

funnet død.⁴³ Om sensitiv informasjon kan ha kommet på avveie vites ikke. Desember samme år ble det funnet radioaktivt materiale (tritium) i drikkevannet til minst 50 ansatte, som viste seg å være utført av en utro tjenesteperson, men ingen ble meldt omkommet.⁴⁴ Den 29.12.2009 meldte BBC og andre internasjonale mediehus om en brann på BARC kjernefysiske senter som tok livet av to forskerstuderenter.⁴⁵ BARC er forøvrig selve nervesenteret i indisk kjernevåpenforskning. Senest i April 2011 ble det meldt om røykutvikling ved Kaiga reaktoren igjen, den ble midlertidig stengt for så å bli åpnet igjen senere.⁴⁶ Ingen av disse sakene er i skrivende stund oppklart.

Pakistan har ingen registrerte uhell på sine kjernefysiske eller missilinstallasjoner. Når det gjelder uautorisert bruk er det A.Q. Khans navn som gjør seg gjeldende. Den store folkehelten som gjorde det umulige mulig gjorde seg senere til syndebukk ved å innrømme spredning av kjernefysisk våpenteknologi i 2003(forklart over).

Når det gjelder angrep på øvrige militære baser, har Pakistan vært utsatt for en rekke terrorangrep etter at landet ble med i ”krigen mot terror”. Særlig alvorlig er angrepene på militærhovedkvarteret (GHQ) i Rawalpindi i 2009⁴⁷, og på en flybase (Mehran) i Karachi i 2011.⁴⁸ Under GHQ angrepet ble fire ansatte drept, og mindre skade på militært utstyr. Terrorangrepet på Mehran flybase var mer alvorlig og bedre planlagt. Kampene varte i 15 timer, 10 soldater mistet livet og to overvåkningsfly (P-3C Orion) ble sprengt. Ingen av disse to stedene er kjent for å oppbevare strategiske våpen eller å være tilknyttet den kjernefysiske infrastrukturen i landet.

På grunn av den økte frekvensen på terrorangrep har det vært knyttet skepsis til om de pakistanske kjernevåpnene er godt nok sikret mot tyveri. Som vi har sett over er det pakistanske kommando- kontrollsystemet beskrevet som både robust og profesjonelt

⁴³<http://news.outlookindia.com/items.aspx?artid=661302>; <http://news.oneindia.in/2009/06/11/nuclear-scientist-goes-missing-from-karnataka.html> [begge nedlastet: 16.01.2012].

⁴⁴<http://www.ndtv.com/article/india/radiation-poisoning-at-kaiga-plant-insider-hand-suspected-12295>; http://www.world-nuclear-news.org/RS_Deliberate_contamination_at_Kaiga_0112093.html [begge nedlastet: 16.01.2012].

⁴⁵<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8434099.stm> [nedlastet: 16.01.2012].

⁴⁶<http://www.deccanherald.com/content/152431/kaiga-n-reactor-shut-down.html> ; <http://www.indianexpress.com/news/india-shuts-down-kaiga-nuclear-reactor-after/774004/> [begge nedlastet: 16.01. 2012].

⁴⁷<http://www.nation.com.pk/pakistan-news-newspaper-daily-english-online/Politics/11-Oct-2009/Terror-attack-on-GHQ>. [nedlastet: 16.01.2012].

⁴⁸<http://www.dawn.com/2011/05/28/mehran-base-attack-six-suspects-arrested.html> ; <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-13495127> [begge nedlastet: 16.01.2012].

anordnet. Lieven (2011) påpeker at terrorangrepet på GHQ ikke er representativ fordi det var et selvmordsangrep, «dersom noen ønsker å stjele et kjernevåpen handler det ikke bare om å komme seg inn, men også ut igjen, bærende på tjuvgodset», sier han (Lieven 2011: 201, fritt oversatt fra engelsk).

Når det gjelder Permissive Action Links (PALs), er det bredt anerkjent at Pakistan har utstyrt sine kjernefysiske våpen med slike digitale sikkerhetsmekanismer (Narang 2010: 69; SASSI forskningsrapport nr. 15: 13; Cheema i Born et. al 2010: 207). Lederen for SPD, Khalid Kidwai hevder Pakistan bruker en egen utgave av samme type som USA benytter, et system som består av en tolv siffer alfanumerisk kode (Narang 2010: 69). I et scenario hvor, noen mot all formodning, skulle få tak i kjernevåpnene vil de uten kodene være ubrukelige. Det er ikke slik at kjernevåpen går av ved, for eksempel, å laste dem opp på et kjøretøy og krasje den inn i et bygg. I et avisintervju sier Kidwai følgende:

“The failsafe mechanisms even ensure that no rogue commander, pilot or soldier could launch a live nuclear weapon without coded authorization coming down the chain of command [...] If a wonky pilot dropped a bomb without the code it would be a dud”.⁴⁹

Lieven (2011: 201) sier videre at den største trusselen ikke er pakistanske realiteter, men amerikansk frykt. Med det mener han dersom USA foretar et «forebyggende» angrep på Pakistans kjernevåpen for å unngå tyveri eller uautorisert bruk, vil det føre til det eksakt motsatte. Det vil radikalisere den pakistanske arme, destabilisere staten og kanskje føre til opprør som kan gjøre kjernevåpnene usikre.

4.8 Kommando- og kontrollsystemet

I det påfølgende vil India og Pakistans kommando- og kontrollsystem bli gjennomgått og sammenlignet. Dette for å forstå strukturen og oppbyggingen av sikkerhetsregime og beslutningsorganene. Først vil situasjonen i India beskrevet deretter Pakistan.

National Command Authority (NCA), er Indias øverste instans og myndighet hva gjelder beslutningsansvar, og har eneansvaret over de kjernefysiske våpnene. Den består av et politisk organ ledet av statsministeren og et utøvende (executive) organ ledet av den nasjonale sikkerhetsrådgiver. Statsministeren er eneansvarlig for å autorisere bruk av kjernefysiske

⁴⁹<http://www.thedailybeast.com/newsweek/2008/01/25/pakistan-s-nukes.print.html> [nedlastet: 16.01.2012].

våpen. Det utøvende organ er rådgivende og framlegger forslag overfor det politiske rådet for beslutningstaking, og er ansvarlig for å sette direktiver fra det politiske organet ut i livet. Det politiske organet består av statsminister (leder), visestatsminister/innenriksminister, finansminister, forsvarsminister og utenriksminister. Det utøvende organet består av nasjonal sikkerhetsrådgiver (leder, NSA), lederen for den sentrale sjefsnemnd (Ark 1996:371)⁵⁰(CCOSC), de tre øverstkommanderende for land-, sjø- og luftforsvar, leder for landets etterretning (Joint Intelligence) innkallingsansvarlige for det nasjonale sikkerhetsstyret (convenor, national security board), regjeringssekretær (cabinet secretary), lederne for landets ulike etterretningsorganisasjoner (Intelligence Bureau of India, IB/Research and Analysis Wing, RAW), medlemmer fra regjeringens sikkerhetskomite og forskningsinstitusjonene engasjert i landets kjernefysiske våpenprogram (Kumar 2006: 25-26).

I 2003 ble Strategic Forces Command (SFC) opprettet. Den består av representanter fra alle de tre forsvarsgrenene (land, sjø og luft), og har, ifølge offisielle indiske kilder, ansvaret for å ivareta og administrere alle landets strategiske våpen.⁵¹ I en situasjon hvor det politiske organet beordrer et kjernefysisk gjengjeldelsesangrep, kan en forvente at statsministeren tar direkte kontakt med SFC, og hopper over alle mellomledd (Ibid: 25).

Indias kommando- og kontrollsystem har fire uttalte oppgaver; lede styrker, ivareta kjernevåpen, integrasjon og levering. Kommandoen uøves av statsminister og regjering, ivaretakelsen av de strategiske våpnene foretas av instanser som departementet for atomenergi (DAE) og organisasjon for forsvarsforskning og utvikling (DRDO). DAE ligger under statsministeren, mens DRDO ligger under forsvarsministeren (Ibid: 26-28).

Pakistans øverste beslutningsorgan i kommando- og kontrollsystemet heter også National command authority (NCA) og ble opprettet i 2000. Dette er den øverste beslutningsansvarlige institusjonen hva gjelder landets kjernefysiske våpenarsenal. Den ledes av statsministeren. Andre medlemmer er forsvarsminister, utenriksminister, finansminister, innenriksminister, komiteeleder for den sentrale sjefsnemnd (sjefsnemnd (Ark 1996:371)⁵² (chairman "CJCS")

⁵⁰Oversettelse hentet fra engelsk-norsk militærordbok.

⁵¹Strategiske våpen er kjernefysiske våpen vanligvis levert med langdistanse missiler (IBM's) Baylis et al. 2010: 212-13. Ifølge Sébastien Miraglia er strategiske våpen av symbolsk verdi, og primært tiltenkt for strategiske formål (Forelesning 24.03.2011 i emne International Security Policy). Miraglia er forsker ved Institutt for Forsvarsstudier, Oslo.

⁵²Oversettelse hentet fra engelsk-norsk militærordbok.

joint chief of staff committee), de tre øverstkommanderende for land-, sjø- og luftforsvar og ekspedisjonssjef for Strategic Plan Division (Director General SPD).

Pakistans kommando- og kontrollsystemer mer omfattende enn den indiske. I motsetning til Indias NCA som ikke har noen offentliggjorte underkomitéer, har Pakistans NCA to underkomitéer eller kontrollkomitéer. Disse har ansvaret for andre kjernefysiske våpenrelaterte saker. De heter "Employment Control Committee" (ECC) og Development Control Committee (DCC). Det utøvende organet i Pakistans infrastruktur er Strategic Plan Division. Strategic Forces Command opprettet Pakistan før India, den har tilnærmet lik funksjon i begge land. I tillegg har Pakistan en egen sikkerhets divisjon (SD). Alle disse instansene er beskrevet nedenfor (Born et al. 2010: 203).

Employment Control Committee (ECC)

Denne komiteen har ansvaret for politikktutforming vedrørende landets kjernefysiske avskrekking. Det innebærer, i fredstid, å kartlegge og identifisere trusler eller mulige trusler mot nasjonale interesser. Komiteen har også ansvaret for å utarbeide retningslinjer for et effektivt kommando- og kontroll system for å beskytte mot ulykker og uautorisert bruk av atomvåpen. SPD assisterer ECC i komiteens forberedende arbeid og kommer med anbefalinger som fremlegges for komiteen og NCA. ECC er formelt ansvarlig for identifisering av trusler, og utforming av handlingsplan for å håndtere situasjoner som oppfattes som truende (Cheema i Born et al. 2010: 205; SASSI Forskningsrapport nr. 15: 10). Ifølge et direktiv fra 2007 (NCA ordinance), var ECC ledet av landets president. Andre medlemmer er utenriksminister som nestleder. Andre er forsvarsminister, innenriksminister. CJCSC, øverstkommanderende fra de tre forsvarsgrenene land-, sjø- og luftforsvar og DG SPD er også med som sekretær i komiteen. Tekniske rådgivere og andre eksperter deltar på invitasjon og ved behov. I 2009 kom en ny forskrift som endret lederskapet på ECC fra president til statsminister. Imidlertid har det ikke kommet noen offisiell uttalelse fra regjeringshold på denne endringen (Cheema i Born et al. 2010: 205-206).

Development Control Committee (DCC)

Denne komiteen har ansvaret med å utøve teknisk, finansiell og administrativ kontroll over alle de ulike organisasjonene involvert i landets kjernefysiske våpenprogram samt overse utviklingen av våpenprogrammet. Komiteen har også ansvaret med å forberede og oppgradere

våpensystemer. I tillegg kommer ansvar for utvikling av kjernefysiske våpen, missilsystemer, relatert infrastruktur og teknologi og ansvar for å fastsette størrelsen på kjernevåpenprogrammet samt opprettholde et beredskapsnivå som sørger for en troverdig avskrekking. DCC er en militær-vitenskapelig komite med nesten samme medlemskapsstruktur som ECC. I henhold til forskriften av 2007, var komiteen ledet av presidenten med statsministeren som nestleder og CJCSC. Andre medlemmer inkluderer øverstkommanderende for land-, sjø- og luftforsvar og DG SPD. I tillegg inkluderer komiteen lederne for ulike forskningsinstitusjoner som KRL, PAEC, NESCOM og SUPARCO På lik linje med ECC er det mest sannsynlig at statsminister siden 2009 er komiteleder (ibid., 206).

The Strategic Plan Division (SPD)

Dette er den utøvende instansen innad i kommando- og kontroll hierarkiet.

SPD ledes alltid av en senior offiser i Forsvaret, gjerne en generalløytnant og tidligere medlem og sekretær i NCA, og utnevnes av NCA-styret (ibid., 205). Videre består SPD-hovedkvarteret av 70 offiserer fra alle de tre grenene av Forsvaret (hær, marine, og luftforsvar). SPD er delt inn i tre hovedavdelinger. Den ene avdelingen arbeider på et politisk og geostrategisk nivå. Det innebærer ansvar for alt fra operativ planlegging og utvikling av de kjernefysiske våpnene til rustningskontroll, nedrustningsrelaterte anliggender, overvåkning og rekognosering, lagring, sikkerhet og budsjett. Den andre avdelingen er «Security Division» og ledes av en tostjerners generalmajor. Under seg har han en styrke på 10 000 mann som fysisk bevokter de kjernefysiske installasjonene og leveringsmidlene som er lagret på et antall ulike steder. Denne avdelingen har fire spesifikke arbeidsområder; sikkerhet, teknikk, kontrasjonasje, sikkerhetsovervåkningstiltak og sikkerhetsklarering (Personal Reliability Programme, PRP). Den tredje er Strategic Communications Command med underområder civil works organization og Consultancy Directorate (ibid., 205-6). «In short, anything and everything that has to do with the nation's nuclear capability is handled at the SPD, for and on behalf of the NCA» (ibid., 204-205).

Strategic Forces Command (SFC)

En slik avdeling er etablert innenfor alle de tre avdelingene av Forsvaret (hæren, luftforsvar, marinen). Disse har, innefor sin respektive avdelinger, ansvaret med utplassering av kjernefysiske våpen og deres leveringssystemer, samt implementering av gjeldene politikk innenfor det kjernefysiske våpenprogrammet. Alle avdelingene har innenfor sitt *saksområde* ansvar for å opprettholde og vedlikeholde trening, teknisk og administrativ kontroll over de

strategiske våpnene. Dette inkluderer kontroll over missiler som skal levere kjernefysiske våpen (SASSI forskningsrapport nr. 15/2008: 11). Imidlertid er det NCA som har det overordnede operative ansvaret for planlegging og kontroll, mens SPD sørger for å koordinere med SFC (Cheema i Born et al. 2010: 206).

Security Division (SD)

Under SPDs sikkerhetsavdeling ligger den fysiske beskyttelsen og kontrollen med lagringsstedene for atomvåpnene og komponenter for leveringssystemene. Tilsynelatende kan denne SD virke som at dens arbeidsområdet overlapper med SFC. Bakgrunnen er at den fysiske kontrollen og sikkerheten, først og fremst, var beregnet på trusler fra India. Dermed var ikke våpnene sikret mot trusler fra andre hold, som for eksempel terroranslag eller angrep fra andre lands spesialstyrker for å overta eller uskadeliggjøre atomvåpnene, i et scenario hvor landets regjering kollapse eller ved andre nasjonale kriser (se Lieven 2011 over). Slike situasjoner er det SPDs sikkerhetssystem som tar seg av. Etter terrorangrepene i USA 11. september 2001, foretok SD under SPD viktige grep for å sikre Pakistans kjernefysiske våpenarsenal. Flere forskningsrapporter slår fast at landet flyttet de kjernefysiske våpnene til minst seks nye steder i løpet av to dager etter 11. september 2001 (FFI/Rapport-2004/00801: 23; Cheema i Born et al. 2010: 207).

På den måten ivaretar SPD viktige aspekter ved den helhetlige sikkerheten, og ikke bare den fysiske, som blant annet overvåking av arbeidsstokken innenfor forskeravdelingene, regelmessig rapportering av sikkerhets- og etterretnings informasjon og kontroll av sensitiv materiale og regnskap. Med disse prosedyrene tar systemet sikte på å sikre seg mot uautorisert bruk, særlig begått av enkeltindivider. Samtidig prioriteres høyt beredskapsnivå i tilfelle en situasjon krever det, og det på kort varsel. SPD har også institusjonalisert et to/tremannssystem, utstasjoneringskoder og PALS. Med to/tremannssystem menes det at koden for å bevæpne, for eksempel, et stridshode med kjernevåpen distribueres til to personer på utplasseringsstedet. Altså er det tre personer involvert i kodeoverleveringen, to som får og en som distribuerer. Eneste unntaket er dersom kjernevåpnene skal slippes fra fly, da får kun en person, piloten, hele koden, men da er det flere ulike personer som meddeler piloten koden (Durrani 2004: 33). Når det gjelder PALS, er det bredt anerkjent at Pakistan har utstyrt sine kjernefysiske våpen med slike digitale sikkerhetsmekanismer (Narang 2010: 69; SASSI forskningsrapport nr. 15: 13; Cheema i Born et al. 2010: 207). Lederen for SPD, Khalid

Kidwai hevder Pakistan bruker en egen utgave av samme type som USA benytter, et system som består av en tolv siffer alfanumerisk kode (Narang 2010: 69).

4.9 Prosedyrer for beslutningstaking for bruk av kjernefysiske våpen

I en krigssituasjon vil de to siste stadiene i det indiske kommandosystemet, integrasjon og utskyting tre i kraft. Statsministeren vil ta initiativ til å beordre sammensetting av de ulike kjernefysiske komponentene. Sammensettingen vil da foregå som et samarbeid mellom DAE, DRDO og det militære. Innad i militæret vil kommunikasjonen foregå mellom CCOSC (Chairman Chief Of Staff Committee), CIDS (Chief of Integrated Defence Staff), og øverstkommanderende for SFC (Strategic Force Command). CCOSC rapporterer under normale omstendigheter til forsvarsministeren, men i saker som angår det kjernefysiske, direkte til NCA. I en krisesituasjon vil SFC, etter autorisasjon og interaksjon fra det politiske lederskapet og DAE og DRDO, motta det fissile materialet i god tid før en eventuell endelig beslutning om bruk fra statsministeren (Kumar 2006: 28). Indias uttalte doktrine går ut på ikke-førstebruk. Samtidig sier ikke doktrinen klart fra om hva landet anser som førstebruk fra en aggressor. For eksempel, er det uklart om India vil reagere med å gjengjelde med et kjernevåpen angrep dersom landet blir utsatt for et konvensjonelt angrep på noen av sine kjernefysiske våpeninstallasjoner (Sidhu i Born et al. 2010: 190). Om det stemmer at India betrakter ethvert angrep på sine strategiske våpen som tilstrekkelig for å svare med kjernefysiske våpen, er India en potensiell «førstebruker».

Når det gjelder prosedyrer for bruk dersom landet blir utsatt for et kjernefysisk førsteangrep, uttaler tidligere sjef for Indias forsvarsforskning og utvikling (DRDO) Dr. Vallampadugai Srinivasaraghavan Arunachalam følgende: «If New Delhi goes up in a mushroom cloud, a certain theater commander will go to a safe, open his book, and begin reading at page one paragraph one, and will act step by step on the basis of what he reads» (Rosen 1996, i Sidhu i Born et al. 2010: 190).

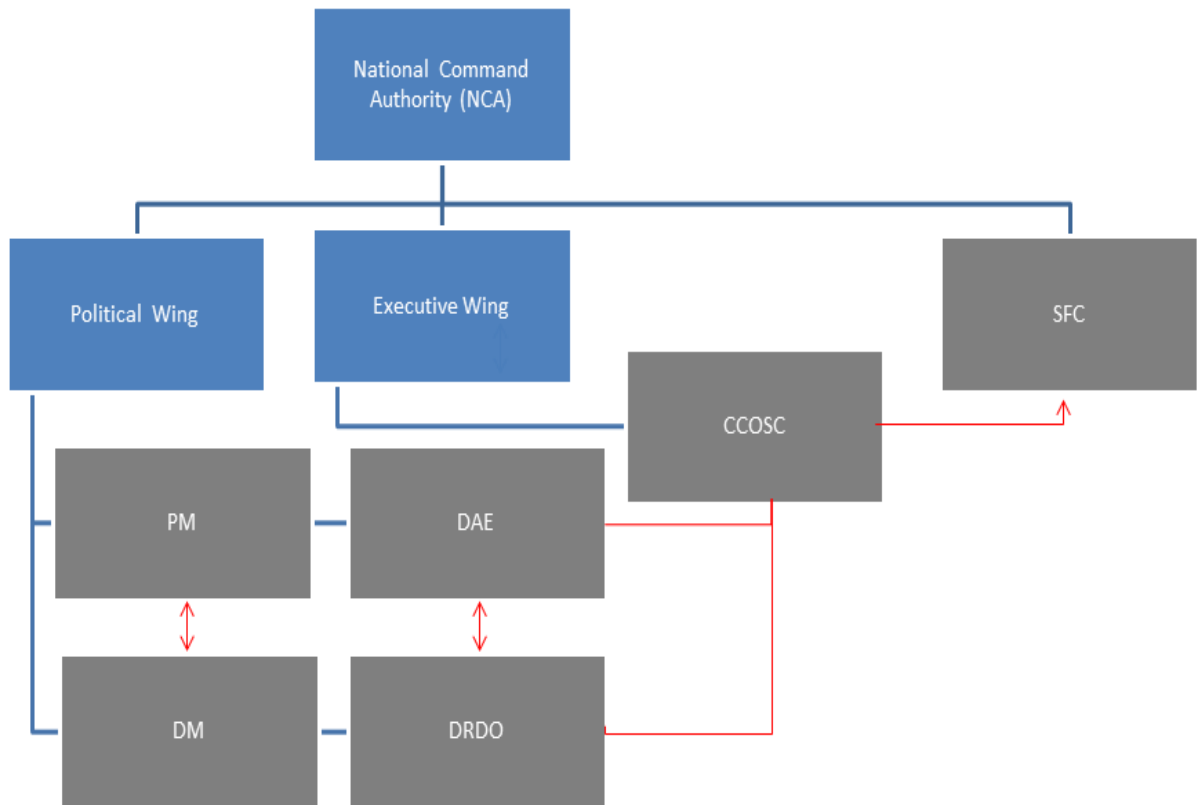
I en krisesituasjon vil de ulike nivåene i det kjernefysiske beslutningshierarkiet forkortes. Dersom det politiske organet beslutter et kjernefysisk angrep, kan det ventes at statsministeren tar direkte kontakt med utplasseringsmannskapet under SFC som har ansvaret med å avfyre våpnene (Kumar 2006: 25).

I Pakistans tilfelle har NCA (Pakistan) utarbeidet «strategic operational policy» som gir retningslinjer for bruk av våpnene. Beslutning om å ta i bruk våpnene fattes i NCA, med statsministeren som den avgjørende stemmen. Beslutningen kommuniseres til SPD og følger derifra hierarkiet nedover i det etablerte systemet. Videre en to/tre manns system (forklart over) for montering av komponenter og utstasjonering (SASSI forskningsrapport nr. 15: 11). Ingen enkeltperson underveis har noen som helst myndighet til å avgjøre bruk alene noe sted i hierarkiet. NCA har hele veien myndighet til å avlyse – inntil ett minutt før våpnene er klare til å aktiveres (*Associated Press* 26. januar 2008, *ibid.*). Forskning påpeker at det høyst sannsynlig også foreligger egne retningslinjer i situasjoner hvor etablerte retningslinjer brytes (*ibid.*). Den avgjørende beslutningen om bruk av kjernefysiske våpen ligger på tre personers skuldre; presidenten, statsministeren og forsvarssjefen (*ibid.*; Durrani 2004: 32).

Lov om eksportkontroll 2004

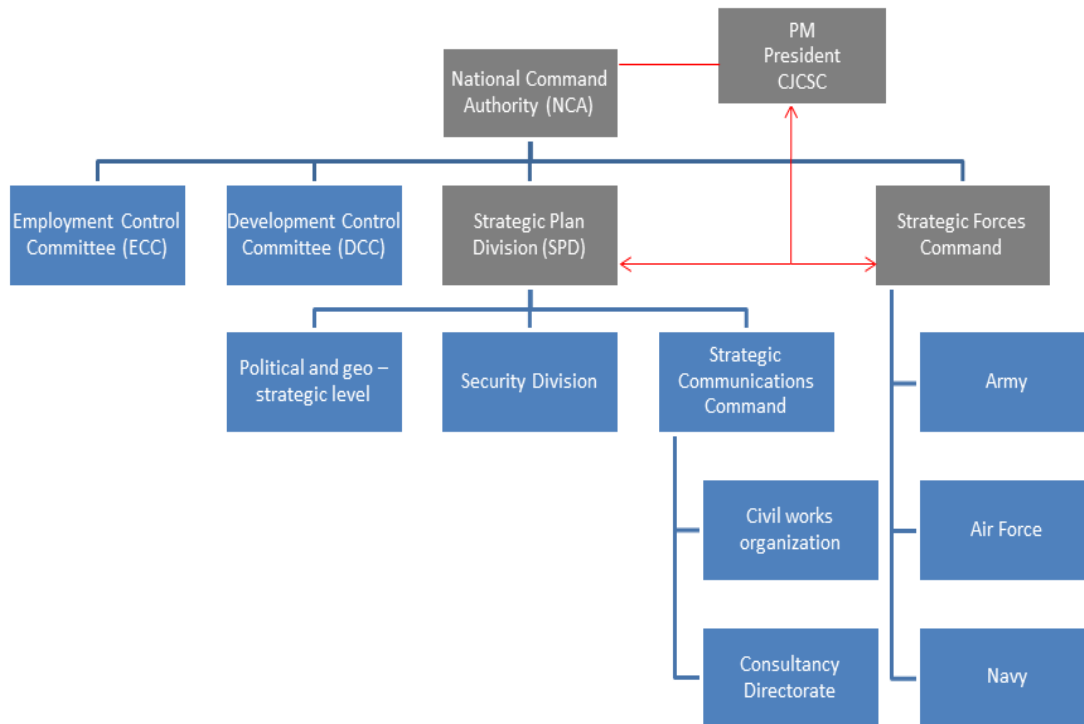
Pakistan fikk en ny lov om eksportkontroll i 2004, og kan sies å ha kommet i kjølvannet av avsløringen av Khan-nettverket. Dette er en omfattende lov om nasjonal kontroll med all eksport av materiale som kan brukes for å lage kjernefysiske og biologiske våpen. Loven regulerer både eksport, reeksport, transsit, overføring av varer, teknologi, materiale og utstyr. I tillegg tar loven sikte på å føre kontroll med all eksport som kan bidra til å designe, utvikle, produsere, lagre, vedlikeholde eller bruke kjernefysiske og biologiske våpen og deres leveringssystemer. Loven har vid jurisdiksjon, og omfatter også pakistanere som besøker eller jobber i utlandet. Loven har som hensikt å imøtekomme landets forpliktelser i forhold til FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1540, som forplikter medlemslandene til å skjerpe kontrollen med sensitivt materiale og teknologi. I april 2007 godkjente statsministeren opprettelsen av en egen instans, underordnet utenriksdepartementet, som har ansvaret med å holde tilsyn med eksportkontrollen (Strategic Export Division). Den har også ansvaret med å utforme og implementere regler og forskrifter i forhold til loven av 2004 (Cheema i Born et al. 2010: 209-10).

Organisasjonskart over Indias kjernefysiske kommando- og kontrollsystem

Forenklet skjematisk fremstilling av Indias kjernefysiske kommando -og kontroll system. De røde linjene og gråe boksene indikerer prosessen og hvilke myndigheter som er involvert i en beslutning om bruk av kjernevåpen. Prosessen er basert på informasjon fra delkapitlet «Prosedyrer for beslutningstaking for bruk av kjernefysiske våpen.»

Organisasjonskart over Pakistans kjernefysiske kommando- og kontrollsystem

Forenklet skjematisk fremstilling av Pakistans kjernefysiske kommando- og kontroll system. De røde linjene og de grå boksene indikerer prosessen og hvilke myndigheter som er involvert i en beslutning om bruk av kjernevåpen. Prosessen er basert på informasjon fra delkapitlet «Prosedyrer for beslutningstaking for bruk av kjernefysiske våpen.»

4.10 Oppsummering

Både Pakistan og India har, i grove trekk, en lik utviklingsfase hva gjelder kjernefysisk våpenteknologi. Begge land har nytt godt av det amerikanske kjernekraftutviklingsprogrammet Atoms for Peace. Programmet bidro til at landene fikk et solid fundament for videre utvikling. De fikk også skolert et stort antall personer i kjernefysisk teknologi gjennom programmet. På et tidspunkt endret begge kjerneenergiprogrammene sine til kjernevåpenforskning. Mye tyder på at de også har mottatt mye av kjernefysisk relatert utstyr fra samme land og underleverandører. De skilte for øvrig lag da India fikk tilgang til teknologi til plutoniumsreaktorer, mens Pakistan ble nektet. Pakistan måtte dermed belage seg på å gå den vanskelige veien til kjernefysiske våpen, uranveien.⁵³ India beviste at de hadde utviklet kjerneteknologi i 1974. Pakistan daterer sin kjernefysiske eksplosivkompetanse til 1987 (FFI/Rapport-2004/00801: 20).

Kommando- og kontrollsystemet er robust og godt forankret i nasjonale organer. Oppbyggingen av hierarkiet er hensiktsmessig, gjennomtenkt, profesjonell og er tilpasset de utfordringene landene har eller har vært igjennom. Prosedyrene ved bruk er underlagt streng kontroll og hindrer uautorisert bruk.

Begge lands leveringsmidlene er tilpasset landenes strategiske utfordringer. De er med på å opprettholde stabilitet i den kjernefysiske avskrekkingen. Antall kjernefysiske stridshoder er nesten likt fordelt, men det antas at Pakistan har noen flere stridshoder enn India. Tatt i betraktning Pakistans konvensjonelle underlegenhet, balanserer den kjernefysiske tyngden til en viss grad for det. På den måten oppstår det en slags kjernefysisk bipolaritet mellom Pakistan og India. Det er videre ingen tvil om landenes evne og vilje, og stabiliteten, i forhold til de overnevnte faktorer, er absolutt i balanse.

⁵³Om et land satser på uran som spaltbart materialet, heter det at landet har valgt ”uranveien.” Uranveien er normalt vanskeligst, fordi det er så vanskelig å lage et anrikningsanlegg for uran (forklaring basert på informasjon fra Heidi Kristine Toft, doktorgrad i kjernefysikk fra UiO).

Når det gjelder kommando- og kontrollsyste­met har begge land, mer eller mindre, lik oppbygning og beslutningshierarki. Begge land forfekter en todeling av beslutningsansvaret, og begge peker på statsministeren som den endelige beslutningstaker.⁵⁴ Samtidig har det militære en ikke-neglisjerbar rolle i begge land. Det er det politiske og militære toppsjiktet som tar beslutningen, mens det militære er alene om den fysiske utførelsen av et eventuelt kjernefysisk angrep. Born et al. (2010) har nesten like konkluderende kommentarer om begge land. India mangler demokratisk ansvarliggjøring, saker vedrørende kjernevåpen debatteres kun sjelden i parlamentet, og beslutningsmyndigheten uteblir. Verken rettssystemet eller nasjonalforsamling har noen rolle i kontrollen over våpnene. Det samme gjelder i Pakistan; nasjonalforsamlingen er tilsidesatt når det gjelder beslutningstaking. Samtidig framholdes det at så lenge det ikke er noe reelt alternativ til den sterke institusjonen, militæret, er det best med tanke på stabiliteten og sikkerheten at de fortsetter å kontrollere landets kjernefysiske arsenal (Born et al. 2010: 194, 214, 223, 224). Samtidig gjenspeiler graden av militær involvering landenes historie. India har en noe høyere grad av sivil kontroll enn Pakistan. Dette er ikke unaturlig, da Pakistan en rekke ganger har vært utsatt for militærkupp, noe som har ført til at det militære har større innflytelse i statlige institusjoner. Det har også vist seg at sivile ledere er nokså aggressive i sin framreden og retorikk. Begge lands kjernevåpenprogram ble initiert av sivile, og prøvesprengningene likeledes. Det kan kanskje henge sammen med at det militære, uavhengig av hvilket land det er snakk om, misliker usikkerhet og uforutsigbarhet, og det er nettopp det kjernevåpnene skaper.

Den udemokratiske håndteringen av kjernevåpenrelaterte saker i Pakistan og India er ikke noe unntak. Born et al. (2010) gjennomgår alle dagens kjernevåpenstater og deres demokratiske kontroll over kjernevåpnene. Absolutt ingen land kommer «feilfritt» ut med tanke på åpenhet og folkelig debatt. USA, Storbritannia og Frankrike beskrives som land som har kommet lengre i demokratiseringen av politikken rundt deres kjernevåpen enn andre, men samtidig påpekes det at disse landene også har en vei å gå fremdeles. Pakistan og India er heller ikke verstinger i atomklubben. Russland, Kina og Israel er alle mindre åpne om sin

⁵⁴”The prime minister of India is the sole body to authorize the use of nuclear weapons” (Kumar 2006: 23). “A decision to launch a nuclear strike is made by consensus within the NCA with the chairman[prime minister of Pakistan] casting the final vote” (Bremmer og Kuusisto 2008: 11).

atomvåpenpolitikk og skårer lavere enn Pakistan og India. Pakistans åpenhet om strukturen i kommando- og kontrollsystemet overgår de fleste kjernefysiske stater i dag.⁵⁵

Sikkerhetsregime er gjerne noe som blir mer aktuelt etter at et land har utviklet både kjernefysisk evne og vilje. Begge land uttaler at de oppbevarer sine kjernevåpen i en demontert tilstand. En eventuell beslutning om montering skjer gjennom nasjonale organer. Videre har Pakistan svart på tiltale fra verdenssamfunnet, hva gjelder skepsis til den tekniske sikkerheten. Landet har gjennomgått en evolusjonsprosess med tanke på å utvikle sikkerhetsregime, og de viktigste og mest fundamentale endringene kom under Musharrafs styre. I dag framstår begge lands regimer på dette området som profesjonelle, og på ingen måter svakere strukturert enn vestlige atommakter.

⁵⁵«[...] Pakistan's openness in explaining its command and control structures goes beyond the practices adopted by most other nuclear-capable states[...], International Institute for Strategic Studies (IISS, London, 2007) side 116 sitert i Lieven 2011: 201.

5 Teori om kjernefysisk stabilitet og avskrekking

5.1 Kjernefysiske optimister og pessimister

Det er ulike syn på kjernevåpnenes betydning for internasjonal politisk stabilitet. Det finnes både optimister og pessimister når det gjelder synet på deres rolle. Jeg benytter meg av tre optimister og tre pessimister.

John Mearsheimer er et eksempel på en kjernefysisk optimist. I en analyse (Mearsheimer 1990, *International Security*, Sommeren 1990 Vol.15, Nr.1 side 5-56) drøfter han utsiktene for fred i et Europa *etter* den kalde krigens slutt. For denne oppgaven, er hans passasje som omhandler kjernevåpnenes rolle av størst interesse. I sin beskrivelse av kjernevåpnenes avskrekkende effekt er han ikke i tvil om hva de fører til. I forhold til den kalde krigen og spenningen mellom øst og vestblokken sier han følgende:

”When an equal bipolarity arose and nuclear weapons appeared , peace broke out”. (ibid., 21)

Det er også andre med ulike teoretiske ståsteder som forfekter et lignende syn. Scott D. Sagans og Kenneth N. Waltz’ teorier, som gjengitt nedenfor, er basert på en debatt mellom de to i bokform (*The Spread of Nuclear Weapons – A Debate Renewed*, 2003). Sagan som baserer seg på organisasjonsteori (organizational theory), regnes for å ha et pessimistisk syn på spredning av kjernevåpen. Waltz, derimot, har en positiv tilnærming til spredning av kjernefysiske våpen og forfekter et syn basert på rasjonell avskrekkingsteori (rational deterrence theory). Vipin Narang kan kategoriseres som en kjernefysisk pessimist. Han tar utgangspunkt i de kjernefysiske doktrinene til Pakistan og India. Han bekrefter at avskrekkingen hittil har fungert, men er pessimistisk med tanke på fremtidige konflikter. Indias nye ”Cold Start Strategy” (se punkt 6.4 nedenfor) fører til at Pakistan må heve beredskapen enda noen hakk for at deres doktrine fortsatt skal være troverdig. Dette mener Narang er en kilde til destabilisering. S. Paul Kapur kaller sin tilnærming for strategisk pessimisme. Det innebærer at han deler optimistenes syn om at kjernevåpen framtvinger rasjonalitet hos beslutningstakerne. Imidlertid differensierer han seg fra optimistene ved å

hevde at aktørenes preferanser kan føre til handlinger som, i deres syn, er rasjonelle, men strategisk sett risikable og destabiliserende (Ganguly og Kapur 2010: 4-5).

Sumit Ganguly utgir seg for å være en *resultatorientert optimist*. Han mener at, i all hovedsak, så har kjernevåpnene ført til stabilitet mellom Pakistan og India. Hver gang en konflikt eller krise har oppstått, har kjernevåpnenes tilstedeværelse sørget for å avdramatisere situasjonen. Han forfekter et syn basert på rasjonell avskrekkingsteori, og tar i sin framstilling et oppgjør med det han beskriver som total ensidighet, i negativ forstand, fra pessimistenes side (ibid., 3). Han er også tilhenger av teorien om at faren for uakseptabelt høye kostnader ved krig sikrer freden (ibid.).

I dette kapittelet vil det bli redegjort for disse ulike teoriene og synspunktene, hvilke faktorer forskjellige teoretikere vektlegger som avgjørende for at avskrekkingen fungerer og skal kunne fortsette å fungere inn i fremtiden. Først vil bli redegjort for utviklingen av kjernefysisk avskrekkingsteori, hvordan doktrinene mellom USA og Sovjetunionen endret seg på 1950- og 1960-tallet, og så de forskjellige teorier om kjernefysisk avskrekking.

5.2 Utviklingen av kjernefysisk avskrekkingsteori

Den første analysen av kjernefysisk avskrekking kom i 1946, året etter at kjernevåpen ble brukt i krig. Den ble skrevet av Bernard Brodie m. fl. og heter «The Absolute Weapon» og behandler den kjernefysiske revolusjon. Den kjernefysiske revolusjon er et resultat av en situasjon av «gjensidig sårbarhet», og som har ført til endringer i staters relasjoner til hverandre (Jervis 1989: 14). Ifølge Brodie et al. har denne revolusjonen ført til tre fundamentale endringer i staters atferd:

” The development of the atomic bomb has brought profound changes in three major fields: (1) in the military affairs of nations, (2) in their political relationships, and (3) in the organized international machinery for peace and security” (Brodie et al. 1946: 17).

I all senere kjernefysisk avskrekkingsslitteratur, ser vi at forskjellige teoretikere problematiserer ulike sider ved nettopp disse tre atferdsområder i sine forsøk på å forstå hvorfor og hvordan avskrekking fungerer. I det påfølgende redegjøres det for et lite utvalg av de mest kjente kjernefysiske doktriner etterfulgt av avskrekkingsteorier.

5.2.1 Massiv gjengjeldelse – 1950

Denne doktrinen kom på 1950-tallet i kjølvannet av den amerikanske presidenten Dwight D. Eisenhower og utenriksministeren John Foster Dulles' uttalelser i 1954:

In the event of another proxy or brushfire war in Korea, Indochina, Iran or anywhere else, the United States might retaliate instantly with atomic weapons against the U.S.S.R. or Red China [...] if the Soviet Union even puts a foot across the East-West frontier in Europe, a massive American nuclear attack would be the response. (Powell 1990: 12; Matinuddin 2002: 177)

Dette var USAs kjernefysiske doktrine på 1950-tallet, og gikk ut på at «sovjetisk aggresjon mot Vesten – selv mot et begrenset mål som Vest-Berlin – ville bli gjengjeldt med bruk av atomvåpen» (Hovi 2008: 29). Doktrinen ble imidlertid omgående utsatt for kritikk. Det ble framholdt at den ikke var troverdig, og dermed ineffektiv. Andre mente at så lenge USA ikke var sårbar for sovjetiske angrep var trusselen om massiv gjengjeldelse troverdig (Powell 1990: 13). På 1950-tallet var det kjernefysiske våpenkappløpet mellom USA og Sovjetunionen enda i startfasen. Siden USA allerede hadde (be)vist både evne og vilje til bruk av kjernevåpen mot andre land og hadde et monopol på praktisk anvendelse av atomvåpen (også den dag i dag), kan sies å ha hatt en sterk troverdighet med sine trusler om massiv gjengjeldelse i en begrenset periode av den kalde krigen.

5.2.2 Gjensidig Garantert Utslettelse (MAD) – 1960

Etter hvert som kappløpet utviklet seg og begge land hadde opparbeidet seg store og avanserte atomvåpenarsenaler, ble tenkningen om avskrekking mellom supermaktene endret. Denne doktrinen dominerte den strategiske tenkningen i USA og Sovjetunionen på 1960-tallet (Matinuddin 2002: 177). Den går ut på at en kjernefysisk maktbalanse når et punkt, hvor de involverte parter har opparbeidet seg en troverdig gjengjeldelsesevne (second strike ability). Noe som innebærer at uansett hvor vellykket et førsteangrep måtte være, er det umulig å slå ut motpartens evne til å utføre et katastrofalt gjengjeldelsesangrep.

I oktober 1962 oppstod den såkalte Cubakrisen mellom supermaktene. Det sies at verden stod på randen av en kjernefysisk konfrontasjon mellom USA og Sovjetunionen. Både Kennedy og Khrustsjov innså etterhvert at deres interesser best var tjent med å deeskalere konflikten: «Why fight if you can't win much and might lose everything?» (Sagan og Waltz 2003: 7)

Cubakrisen gir en indikasjon på at selv om begge land hadde opparbeidet seg et fryktinngytende atomarsenal, var det ingen automatikk i avskrekkingen. Selv om begge land var i stand til å utslette hverandre gjentatte ganger, var ikke stabiliteten i avskrekkingen garantert. Avskrekkingstenkningen beveget seg nå inn i en ny fase. Det at partene avstod fra en konfrontasjon er sannsynligvis overbevisningen om at tiltenkte mål ikke kunne oppnås ved maktbruk, og at risikoen for selv å bli utslettet, sannsynligvis satte en stopper for konflikten. Cubakrisen kunne fått katastrofale utfall, men ble heller starten på en «gylden æra» for nedrustningsavtaler mellom supermaktene (Baylis og Smith i Baylis et al. 2010: 232; Rogers i Collins et al. 2010: 72). Mellom 1963 og 1968 gjorde supermaktene store framskritt i gjensidig interesse og forhandlet fram en rekke avtaler for å begrense kjernefysisk spredning og våpenkappløp. Den første milepælen var Ikke-spredningsavtalen som ble signert av partene juli 1968.

Flexible Response, var en annen doktrine som USA introduserte i 1961 under John F. Kennedy. Konseptet gikk ut på å utvikle mer avanserte konvensjonelle våpen. Dette var en såkalt forsvarsdoktrine som var ment å gjøre USA og Europa i stand til å avskrekke ikke bare med kjernevåpen, men også med konvensjonelle våpen. En av årsakene bak doktrinen var at flere land i Europa hadde kritisert doktrinen om massiv gjengjeldelse som ikke troverdig nok, og ønsket en «gradert avskrekking» inspirert av Storbritannia på 1950-tallet. I 1967 omfavnet NATO denne doktrinen (Freedman 1982: 285-86).

I 1971 undertegnet USA og Sovjetunionen en Anti-Ballistic Missile (ABM) avtale som gikk ut på at begge land skulle avstå fra å bygge store nasjonale rakettskjold. Avtalen var basert nettopp på teorien om MAD. Per dags dato er det kun USA og Russland som har atomarsenaler som tillater bruk av MAD teorien på en troverdig måte. Samtidig er MAD i dag irrelevant på grunn av at forholdet mellom USA og Russland i dag er annerledes enn hva situasjonen var under den kalde krigen (Walton i Baylis et al. 2010: 218). Ironisk nok ble nedrustningssamarbeidet starten på en ny type avskrekkingsfase. Utover 1970-tallet skiftet kappløpet fra det kvantitative til det kvalitative.

5.3 Kjernefysiske avskrekkingsteorier

5.3.1 Avskrekking ved nektelse og ved avstraffelse⁵⁶

Når to rivaler besitter «gjensidig gjengjeldelsesevne» blir forsvar umulig. Trussel om bruk av kjernevåpen er en form for *avskrekking ved nektelse*, det innebærer at den ene parten nekter motparten enhver mulighet til å oppnå ønskelige mål ved en fullskala krig (Jervis 1989: 8). Teorien om *avskrekking ved avstraffelse*, gjorde seg gjeldende fordi forsvar hadde blitt umulig etter den kjernefysiske revolusjonen. Det var da var ikke lenger tilstrekkelig for fiender å avskrekke hverandre med tap. Nå skulle avskrekkingen bestå av å true med å heve kostnadene ved konflikt til et uakseptabelt høyt nivå, en slags avstraffelse. Carl von Clausewitz sier også noe av det samme i sitt krigsverk, *On War* (1976: 93, i Jervis 1989: 12).

5.3.2 Stabilitet/ustabilitetsparadokset (stability/instability paradox)

En skulle kanskje tro at siden seier i en krig med kjernevåpen er utelukket, har disse våpnene nærmest ingen funksjon. Ut fra et slikt perspektiv lanserte Glenn Snyder (1965: 184-201, i Jervis 1989: 20) teorien, kalt *the stability/instability paradox*. Dette går kort sagt ut på at stabilitet på et strategisk nivå, åpner for ustabilitet på lavere nivå. Altså at to rivaliserende land med kjernevåpen lettere tar til våpen og skaper provoserende situasjoner, uten å true hverandre direkte. Dette fordi enhver større gjengjeldelseskrig er utelukket, nettopp på grunn av trusselen om bruk av kjernevåpen.

5.3.3 «På kanten av stupet» (Brinkmanship)

Denne teorien går ut på at en part i en konflikt skaper en situasjon som gir uttrykk av at den er ute av kontroll. At en står helt på randen av et *kurvet* (og ikke spiss) stup bundet sammen med den andre parten, og hvor en sakte, men sikkert beveger seg nedover stupet som kan sette i gang en kjernefysisk konfrontasjon, og truer dermed å ta den andre med seg. Ifølge Thomas Schelling består teorien av to elementer; At en part utviser «ugjenkallelig forpliktelse», og en «trussel som overlater noe til tilfeldighetene». Altså går teorien ut på at en part viser sin standhaftige dedikasjon til å krysse den kjernefysiske barriere, som igjen blir en indirekte trussel om bruk av kjernevåpen (Schelling 1980: 199-203). Karl Deutsch sier at «avskrekking

⁵⁶Begrepene er oversatt fra engelske *Deterrence By Denial* og *Deterrence By Punishment* opprinnelig introdusert av Glenn Snyder i *Deterrence and Defense* (Princeton: Princeton University Press, 1961), i Jervis 1989: 8

handler om å frustrere ens fiender ved å skremme dem veldig mye, for deretter å forvente en behersket rasjonell respons som kan sørge for ens egen overlevelse» (Karl Deutch, i Green 1960: 144)

5.3.4 Begrenset krigføring (Limited War)

Teorien om begrenset krig ble skapt av Liddell Hart rett etter andre verdenskrig (*The Revolution of Warfare*, 1946). Teorien kom på et tidspunkt hvor det nærmest hadde blitt en paradigme at tilstedeværelsen av kjernevåpen, på begge sider i en konflikt, gjør all type krigføring utenkelig. Harts teori går ut på at kjernevåpen ikke bidrar til at all krigføring vil ta slutt. Han mener full krig innebærer «ubegrenset grad av vold», og at denne formen for krig vil kanskje forsvinne, men krigføring med «begrenset grad av vold» vil sannsynligvis fortsette med en slags gjensidig enighet om reglene mellom de stridende parter:

[...] it is likely that any future war will be less unrestrained and more subject to mutually agreed rules. Within such limits it may develop new forms. For instance, aggressors might avoid direct confrontations but prefer subtle means of “infiltration” that would “check the employment of atomic bombing in retort”. (Hart 1946, i Freedman 1982: 99)

5.3.5 Generell Organisasjonsteori

Denne teorien analyserer de organisasjonsmessige ulempene innenfor den militære institusjonen. Den forfekter et syn om at det militæret er en stor og kompleks organisasjon, som særlig i krisesituasjoner kan bli vanskelig å kontrollere (Steinbruner 1979: 34-49, i Jervis 1989: 67). I en slik situasjon og med høyt beredskapsnivå, er det særlig to ting som kan gå galt. For det første kan militære styrker komme ut av kontroll, på den ene eller kanskje på begge sider. Dette fordi operativt ansvar er delegert nedover i systemet, og i en spent situasjon kan personer reagere eller overreagere på motpartens trekk. For det andre, kan en part mistolke motpartens trekk, og kanskje oppfatte det som en indikasjon på angrep. Det sistnevnte er særlig tilfelle blant land som sjeldent har høyt beredskap, og dermed usikker på hvordan motpartens handlinger bør tolkes. Land som ofte er under høyt beredskap er heller ikke sikret mot feiltolkning. Særlig med tanke på hvis forberedelser til et gjengjeldelsesangrep oppfattes som iverksettelse av et førsteangrep. Et annet faremoment ifølge denne teorien er at når et land hever beredskapen, innebærer det å følge ekstra nøye med motpartens oppførsel. I en slik situasjon er det lettere å «se» flere trusler enn det kanskje er, selv om motpartens handlinger er de samme som tidligere. En annen ting er at i en spent situasjon er et land mer

opptatt av hva motparten gjør, og blir blind med hensyn til egne handlinger, som kanskje kan virke provoserende og truende for motparten. Om slike hendelser resulterer i krig er avhengig av hvordan beslutningstakerne vurderer situasjonen ut ifra de teknologiske og taktiske hjelpemidlene de har. Dersom omstendighetene favoriserer angrep fremfor forsvar kan det hende at et land foretar et førsteangrep (ibid., 67-68).

5.3.6 Mearsheimer – Omstendighetene avgjør

Mearsheimer mener bestemte omstendigheter er avgjørende for at avskrekking fungerer effektivt. Det ene er når kostnadene og risikoen ved å gå til krig er store. Jo mer alvorlige konsekvensene av en eventuell krig er, desto mindre sannsynlighet for at de oppstår. Den andre faktoren Mearsheimer nevner er at avskrekking er også robust når gevinst er vanskelig. En eventuell aggressor er sannsynligvis avskrekket av formålsløsheten av ekspansjon, da de fleste stater sjelden bruker ekspansjon som et middel for å øke sin sikkerhet. Det fører til at det blir lettere for motparten å avskrekke angriperen, fordi denne angriperen er mindre tvunget til å foreta aggresjon enn de som blir angrepet. Mearsheimer mener sannsynligvis at de angrepne er mer rede til å besvare aggresjonen med tanke på motivasjon og insentiv (Mearsheimer 1990: 19).

Mearsheimer mener at kjernevåpen er egnet i begge disse tilfellene. De er masseødeleggende våpen, og vil forårsake store ødeleggelser ved bruk, uavhengig av *hvor mange som blir anvendt*. Og hvis begge parter arsenaler er sikret mot angrep, og garanterer dermed gjensidig utslettelse (MAD) skaper de en situasjon hvor erobring blir vanskelig. Det sistnevnte fordi internasjonale konflikter tester en stats evne og vilje. Den parten som utviser størst evne og vilje vil komme best ut av en konflikt. Dette mener Mearsheimer peker i favør av forsvareren, framfor angriperen. Dette fordi forsvareren verdsetter sin frihet mer enn en aggressor verdsetter nye erobringer. I et slikt perspektiv garanterer kjernevåpen høye kostnader og er dermed bedre egnet i selvforsvar enn til aggresjon (Feldman 1982: 45-49, i ibid., 20).

I tillegg mener Mearsheimer at kjernevåpen skaper en slags likevekt i systemet, betinget av at landene er i en fase hvor MAD er en realitet. Mearsheimer mener videre at en slik likevekt ikke forutsetter at partene har like store arsenaler. Han mener stater med kjernevåpen kan avskrekke hverandre, selv om deres arsenaler er av svært ulik størrelse. Dette så lenge disse er

sikret mot angrep. Dersom disse faktorene for likevekt er til stede, har kjernevåpnene en stabiliserende effekt (Feldman 50-52, i *ibid.*). MAD bidrar også til fred ved at den fjerner all tvil om motpartens styrke. Med det menes det at en stat kan kanskje feilberegne motpartens vilje til bruk, men dens relative evne er det mindre sannsynlighet for å undervurdere (*ibid.*). Mearsheimer konkluderer med at kjernevåpnene spilte en helt avgjørende rolle under Den kalde krigen for å bevare freden, og han nærmest lovpriser dem:

«[...] Nuclear weapons are a superb deterrent[...] The bipolarity, an equal military balance, and nuclear weapons have fostered peace in Europe over the past 45 years» (Mearsheimer 1990: 20, 51).

5.3.7 Waltz – kjernevåpnene avgjør

I Waltz' framstilling av rasjonell avskrekkingsteori, er det tre krav som gjør seg gjeldende. Det første er at en stat må sørge for at, i alle fall et minimumsantall av deres kjernevåpen er i stand til å overleve et angrep, og evner å sette i gang et eget gjengjeldelsesangrep. Det andre kravet går ut på at en slik overlevelsessevne ikke er bundet til tidlig uteskytning av egne våpen som respons på eventuell falsk alarm. Det tredje elementet i denne teorien er at det kjernefysiske kommando- og kontroll systemet er pålitelig slik at uhell og uautorisert bruk av kjernevåpen ikke oppstår. Samtlige av disse tre kravene må være oppfylt for at stabil avskrekking mellom parter skal kunne fungere (Kenneth N. Waltz «Nuclear Myths and Political Realities» *American Political Science Review* 84, no. 3 September 1990, i Sagan og Waltz 2003: 20).

Waltz mener videre at de to første kravene henger nøye sammen. Han hevder at disse to kravene til sammen sørger for at et lands «avskrekkingsvåpen» ikke kan slås ut. Hvis stater er i stand til å sørge for at deres kjernevåpen kan lagres på en måte som utelukker et førsteangrep, så trenger ikke disse våpnene å være i høyeste beredskap. Stater kan dermed gjengjelde når det er virkelig påkrevet. Waltz legger til at «vi har sett at stater kan dette», men han gir ingen umiddelbare eksempler på dette.

Waltz stiller selv så spørsmålet; gjør en slik spredning av våpnene det vanskelig å opprettholde kommando- og kontrollsystemet? Så svarer han selv at nei, dette er den amerikanske måten å tenke på, fordi de har store arsener. Han sier små stater verken har eller trenger store arsener. Små stater velger kanskje å utplassere ti reelle kjernevåpen, og ti

falske. Meningen er å mislede andre land til å tro at antallet er større enn det det egentlig er. En fiende trenger kun å tro at kanskje noen kjernevåpen vil overleve deres angrep, og i andre omgang bli brukt mot dem. En slik overbevisning er ikke vanskelig å oppnå, og trenger ikke gå ut over påliteligheten til kommando- og kontrollsystemet. Dette standpunktet eksemplifiserer Waltz ved å vise til stormaktene USA, Sovjetunionen og senere også Kina:

All countries have so far been able to control them [nuclear weapons]. Relations between the United States, Soviet Union, and later [...] China, were at their bitterest just when their nuclear forces were in early stages of development and were unbalanced, crude, and presumably hard to control. (Sagan og Waltz 2003: 21)

Videre mener Waltz at vi ikke har grunn til å hevde at nye kjernevåpenstater ikke skal klare å håndtere sine nye våpen. Han medgir at enkelte nye kjernevåpenstater er økonomisk og teknisk tilbakestående, men anskaffelsen av slike våpen forutsetter et visst teknisk nivå på de som måtte ha ansvaret med å ivareta disse våpnene. Selv i en situasjon hvor noen skulle tilegne seg slike våpen ved tyveri eller «ferdigkjøp», trengs det adekvat teknisk ekspertise til å kunne håndtere disse. Og Waltz er ikke i tvil, han sier stater med kjernevåpen har ethvert insentiv til å sørge for sikker og pålitelig lagring. Han mener små stater med kjernevåpen kan anvende en avskrekkingstrategi på en effektiv måte. Det hele dreier seg om å overbevise fienden om at en evner å påføre et «uakseptabelt omfang av skade» (ibid.)

Waltz er opptatt av å bevise at kjernevåpen framtvinger en rasjonalitet hos involverte aktører. Han viser til Thomas Schelling (1963), og hans teori om «the threat that leaves something to chance». Med det menes det at en kjernevåpenstat ikke vil angripe en annen stat med samme slags våpen, fordi det aldri kan være hundre prosent sikker på om den vil gjengjelde angrepet eller ikke, selv om det kanskje vil være irrasjonelt å gjengjelde. Videre viser han til vår tids første avskrekkingsteoretiker Bernard Brodie som sier noe av det samme, men på sin egen spesielle måte:

Bernard Brodie put the thought more directly, while avoiding the slippery notion of rationality. Rather than ask what it may be rational or irrational for governments to do, the question he repeatedly asked was this: How do governments behave in the presence of awesome dangers? His answer was, very carefully. (ibid., 24)

Waltz drøfter også Sagans vektlegging av partenes tidligere historie og Sagans argumentasjon om at USA og Sovjet aldri var i en direkte væpnet konflikt, mens Pakistan og India derimot har kjempet tre direkte kriger, noe som høyner potensialet for at de fortsatt vil krige, drastisk. Waltz svarer Sagan med et annet historisk eksempel. Han viser til at Russland og Kina har gjennom tidene vært utsatt for invasjoner av hverandre. I 1960-årene da begge hadde

atomvåpen brøt det ut trefninger langs Sibirgrensen og kampene kan beskrives som relativt intensive. Han sier at det var mer hat og bitre følelser kombinert med etniske og ideologiske forskjeller mellom Kina og Russland, enn det det er mellom dagens Pakistan og India. Tross dette kom ikke krigen mellom Kina og Russland ut av kontroll slik at at partene tok til atomvåpen. Videre sier Waltz at blant dagens åtte atommakter, har fem av disse utkjempet kriger med sine naboer (Russland, Kina, Israel, Pakistan, India) uten fare for atomkrig. Han sier deretter at de som framholder at situasjonen i Sør-Asia er unik og uten paralleller ignorerer Midtøsten. Denne regionen, sier Waltz, er preget av langvarige konflikter, uløste disputer og en atmosfære dominert av mistillit og hat. Waltz eksemplifiserer dette med at da Syria og Egypt i 1973 gikk til angrep på Israel, som var den eneste part med atomvåpen, eskalerte ikke krigen til et kjernefysisk nivå (ibid., 117-18). Det Waltz ikke sier noe om er at Israel i 1973 aldri var i nærheten av å tape krigen. Dersom det hadde vært tilfelle er det vanskelig å si om Israel kun hadde holdt seg til konvensjonelle våpen og ikke gått for det kjernefysiske alternativet.

5.3.8 Sagens tilnærming til organisasjonsteori – institusjonene avgjør

Sagan tar utgangspunkt i klassisk organisasjonsteori, og anvender denne i forhold til Pakistan og India.⁵⁷ Hans tilnærming legger stor vekt på et lands organisering av ulike institusjoner, være seg politiske eller militære. Det er spesielt to ting som vektlegges i denne teorien. Det første er at slike organisasjoner er komplekse og begrenser rasjonaliteten. Med det mener Sagan at «organisasjoner er begrenset med hensyn til kalkulasjon og koordinering, og bruker forenkende mekanismer for å forstå og respondere på usikkerhet i omverdenen» (Sagan og Waltz 2003: 51). I tillegg framholder Sagan at organisasjoner også har en tendens til å være «nærsynte». De utviser «skjevhet» når de orienterer seg. Det innebærer at de baserer seg på begrenset informasjon istedenfor å foreta undersøkelser av sine totale omgivelser. På den måten konsentrerer de seg om «spesifikke områder basert på deres historiske erfaring, nylige læring og eksisterende ansvar» (ibid.). Dette fører til at organisasjoner mister helhetsperspektivet og blir fikserte på kortsiktig måloppnåelse. De ser verden, i følge Sagan, gjennom et «organisasjonsfilter» basert på overnevnte egenskaper. Noe som igjen former

⁵⁷Sagan tar utgangspunkt i klassiske tekster innen organisasjonsteori som blant annet James G. March og Herbert Simon's *Organizations* 2d ed.(Cambridge, Mass.: Basil Blackwell, 1993), og Charles Perrow's *Complex Organizations* 3rd ed. (New York: Random House, 1986) slik det framgår av fotnote 11 tilhørende kapittel 2 i Sagan og Waltz 2003: 188-189).

individenes overbevisning og handlinger og «reflekterer etablerte konsepter i organisasjonens vokabular» (ibid.).

Den andre faktoren er at slike komplekse organisasjoner har flere motstridende mål. Med det menes at prosessen som fører til kartlegging og utvelgelse av organisasjonens mål skjer fra politisk hold. Med andre ord er det politikere som har ansvaret med å klarlegge målene, mens de som skal nå målene er ikke-politikere, og at det derfor oppstår en interessekonflikt mellom disse to. Fra et politisk perspektiv, fastholder Sagan, at mål endres fra det opprinnelige vedtatte, mot den politiske ledelsens vilje. Videre tjener en slik endring kun kortsiktige mål, og som kun få innenfor organisasjonen har interesse av. Sagan bruker videre eksempler fra dagliglivet for å forklare sin teori. Han nevner konflikter mellom fakultet og administrasjon på universiteter, mellom leger og sykepleiere på den ene siden og sykehusledelsen på den andre og mellom rehabiliteringspersonale og fengselsbetjenter i et fengsel (ibid., 52). Denne overnevnte teorien implementerer Sagan så på staters militære organisasjoner, og kommer fram til at ulike ledd innenfor det militære også har motstridende interesser. Han nevner systemoperatører versus beslutningstakere, enheter ved fronten versus ordregivere i hovedkvarter. Sagan mener at slike skjevheter i den militære organisasjonen svekker den rasjonelle tankegang:

«To the degree that such narrow organizational interests determine state behavior, a theory of "rational" state action is seriously weakened» (ibid.).

Sagan, er med andre ord, meget skeptisk til militære lederes evner til å foreta rasjonelle beslutninger. Han mener derfor at «forebyggende krig» vanskelig kan unngås, nettopp på grunn av innarbeidede tankesett i den militære organisasjonen. Han lister opp ikke mindre enn fem årsaker til dette. For det første mener han at personer i det militæret, med tanke på at det er et selvvalgt yrke kombinert med den sosialisering de gjennomgår i militæret, fører til at de ser militære løsninger på konflikter. Dette i kontrast til sivile ledere som er mer åpne for diplomatiske og økonomiske metoder som langsiktig konfliktløsningsmekanismer. For det andre, mener Sagan, at militære offiserer er trent for å «fokusere på ren militær logikk» (ibid., 55). «Seier» for disse personene innebærer å beseire fienden i et kortsiktig militært henseendet, og ikke å oppnå en bredere politisk målsetting som blant annet å redusere krigskostnader til et akseptabelt nivå. Den tredje årsaken til Sagans skepsis til militære organisasjoner er deres tilbøyelighet for offensive doktriner og dristige operasjoner. Dette

fordi de da kan kontrollere sine planer og få fienden til å reagere på deres premisser. En slik tankegang er god karakteristikk bak planer om «forebyggende krig». Det fjerde punktet til Sagan er at det militære, som andre organisasjoner, planlegger sine handlinger «trinnvis», noe som fører til fokus på nåtid, og ikke på problemer som kan oppstå i etterkant av en krig. Det femte og siste punktet til Sagan er at offiserer er opptatt av sin nåværende posisjon, det å håndtere etterkrigstiden er i deres hode politikernes jobb (ibid., 54-55).

Vi ser av det overnevnte at Waltz og Sagan er to klare motsatser. Waltz fastholder at kjernevåpen framdriver et handlingsmønster basert på rasjonalitet. Sagan på sin side påstår at organisasjonsmessige skjevheter og ulike interesser fører til irrasjonalitet, til tross for at aktørene kanskje er rasjonelle.

5.4 «De røde linjene» – terskelen for bruk av kjernevåpen

Begge land framholder at deres kjernevåpen kun er ment for å avskrekke eventuelle angripere med et tilstrekkelig antall våpen, en såkalt «troverdig kjernefysisk minimumsavskrekker» (FFI/Rapport-2004/00801: 33-34).⁵⁸ Begge land har sine doktriner og røde linjer for hvilke situasjoner de anser som aktuelle for bruk av kjernevåpen. I et utkast til doktrine av 17. august 1999 uttalte India hva de ønsker med sine kjernevåpen og når de eventuelt vil bli tatt i bruk (ibid., 33). Pakistan har ikke en slik offisielt uttalt doktrine, men en italiensk nedrustningsdelegasjon skal ha blitt informert om en slik under et besøk i landet (ibid., 34). Fremtredende regjeringsmedlemmer har ved ulike anledninger også uttalt seg om hovedinnholdet (ibid., 33-34; Durrani 2004: 23). Pakistan har eksplisitt uttalt at landets kjernevåpen kun skal brukes mot indisk aggresjon (op.cit., 36), noe som kommer klart til uttrykk i betingelsene for bruk nedenfor. I tillegg eksisterer det også mer generelle uttalelser om bruk av kjernevåpen mot «alle former for ekstern aggresjon som kan true Pakistans nasjonale sikkerhet» (Durrani 2004: 23).

India har en uttalt doktrine om ikke-førstebruk (No First Use). Det innebærer at landets kjernevåpen kun vil blir brukt som gjengjeldelse mot et kjernefysisk angrep på indisk territorium eller på indiske styrker andre steder. I tillegg sier doktrinen at den kommende gjengjeldelsen vil være massiv og med sikte på å påføre uakseptabel skade. India framholder at landet ikke bare vil bruke kjernevåpen som svar på kjernevåpen, men også på biologiske

⁵⁸Oversatt fra det engelske begrepet *minimum credible deterrence*.

eller kjemiske angrep på deres styrker, enten i India eller andre steder. Hva som menes med «andre steder» er ikke videre spesifisert. Det er heller ikke klart om India anser et konvensjonelt angrep på sine kjernefysiske styrker som et førsteangrep, i så fall er India en potensiell førstebruker:

«[...] It is not clear whether a conventional strike against the Indian nuclear force would be considered as a first strike and therefore perceived as justifying an Indian nuclear response» (Sidhu i Born et al. 2010: 190).

Pakistan har uttalt at kjernevåpnene kun er tiltenkt brukt mot India. Det kommer også til uttrykk i landets doktrine. I doktrinen defineres det fire situasjoner hvor landet akter å bruke kjernevåpen. Det er dersom India angriper eller underlegger seg store deler av landområdene, ødelegger store deler av Pakistans militære land- og flystyrker, forårsaker akutt økonomisk krise i landet eller forårsaker politisk ustabilitet eller indre omstyrtelse i stor skala. Doktrinen viser at Pakistan ikke bare ønsker å beskytte seg mot militære trusler fra India, men også økonomiske og politiske. Med det ser vi at Pakistan bruker sin kjernefysiske styrke til å motvirke utenlandsk innblanding på flere områder.

I tillegg til landenes overnevnte «røde linjer» for bruk har Pakistan og India flere punkter til felles i sine doktriner. Begge land poengterer at deres kjernevåpen aldri vil bli brukt mot et land som ikke har slike våpen. De bekrefter å ikke eksportere kjernevåpen teknologi til andre enheter eller stater. Begge land har en klar delegering av beslutningsansvaret gjennom nasjonale organer. Begge land uttaler at deres våpen kun er i selvforsvar, og medgir sin dedikasjon til en global «verifiserbar» ikke-diskriminerende nedrustning.

5.5 Antatte fremtidige doktriner

På et seminar i Oslo 9.mars 2012 holdt Vipin Narang et innlegg med tittelen *Escalation Dynamics in South Asia*. Her framholdt Narang at navnet *Cold Start Strategy* ikke eksisterer i indiske militære kretser, og hvert fall ikke slik den framstilles i media. Han kalte fenomenet som «The Fulcrum» (omdreiningspunkt) og at det ikke dreier seg om en ny doktrine. Han mener «The Fulcrum» er en *Proactive Strategy Option* (PSO), og dermed noe som er vanlig å gjøre i militære organisasjoner. Han mener at PSO er basert på den lærdommen India fikk av 2001-2002 krisen. Hensikten med PSO er å stable på beina et «konvensjonelt gjengjeldelsesalternativ» som kan; (1) påbegynnes før en eventuell internasjonal intervensjon, (2) som er tilstrekkelig for å avskrekke Pakistan fra å støtte grenseoverskridende (cross-

border) terrorisme. (3) Samtidig som den ikke skal være så omfattende at den risikerer at den kjernefysiske barriere krysses.⁵⁹

Narang avsluttet sitt innlegg med å presisere at denne doktrinen ikke tar sikte på å eskalere den eksisterende dynamikken i den kjernefysiske stabiliteten, snarere er målet å gå fra «krise respons til kriseprevensjon».⁶⁰

På samme seminar i Oslo snakket Dr. Maria Sultan, direktør for South Asian Strategic Stability Institute (SASSI) London, om hva Pakistan så for seg som et passende motsvar på det hun betegnet som Indias *Cold Start Doctrine*. Pakistan vurderer CSD som en revolusjonær endring i Indias doktrine: «The nuclear capability and conventional military superiority influenced India to move beyond deterrence to a strategy of compellence».⁶¹

Samtidig tar CSD sikte på å skape en åpning for *begrenset krig* med Pakistan. Noe som ikke etterlater mange alternativer for de pakistanske militære strategene. CSD reduserer Pakistans muligheter til å velge ut mål ved et eventuelt krigsutbrudd, og reduserer dermed landets effektive avskrekkingstrategi. Sultan mener det derfor oppstår et «gap» i avskrekkingen. Som et motmiddel til denne utviklingen lanserer Pakistan en ny strategi kalt, Integrated Strategic Equivalence (ISE). Denne går blant annet ut på integrering av kjernevåpen på lavere militær nivå, som innebærer delegering av ansvar til kommandør nivå, hva gjelder utstasjonering og lansering av kjernevåpen. dette gjelder kun kortdistanses leveringsmidler (100-300 km), såkalte taktiske kjernevåpen. De strategiske kjernevåpnene (300-3500 km) forblir underlagt sentralisert kontroll for utstasjonering og lansering. På denne måten ønsker Pakistan å dominere initiativet på slagmarken, samtidig som kontroll og beslutning forbeholdes det strategiske nivå. Slik vil Pakistan opprettholde stabiliteten i avskrekkingen, ved å skifte fra en strategi om minimumsavskrekking til *strategisk likeverdighet*. Sultan konkluderer med at stabilitet i den kjernefysiske avskrekkingen vil på denne måten oppnås, men på bekostning av en høy grad av ustabilitet.⁶²

⁵⁹Dette avsnittet bygger på det som ble sagt på seminaret, og de lysbildene som ble presentert av Narang.

⁶⁰Dette var siste setning i Narangs lysbildefremvisning.

⁶¹Dinshaw Mistry, Complexity of Deterrence among new nuclear weapon states; the India-Pakistan Case', in T.V.Paul, Patrick M. Morgan, and James J. Wirtz, (eds), Complex Deterrence Strategy in the Global Age (Chicago: University of Chicago Press, 2009), p,183. (Sultan viser til disse referansene i sin rapport som jeg mottok pr e-post).

⁶²Undertegnede fikk tilsendt en rapport skrevet av Dr. Maria Sultan ved navn *Cold Start Doctrine and Pakistan's Counter Measures: Theory of Integrated Strategic Equivalence*. Dette avsnittet er bygget på denne rapporten.

5.6 Narang – doktrinene avgjør

Det er skrevet og forsket mye på den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Vipin Narang`s bidrag er av relativ nyere dato («Posturing for Peace? Pakistan´s Nuclear Postures and South Asian Stability» *International Security*, Vol. 34, No. 3 (Winter 2009/10), side 38-78). Artikkelforfatteren drøfter de ulike kjernefysiske doktrinene til disse to landene. Han deler doktrinene i tre. Disse er «catalytic posture», «assured retaliation posture» og «asymmetric escalation posture».

Catalytic posture, var Pakistans kjernefysiske doktrine fram til 1998. Den går ut på at atomvåpen brukes til å trekke en tredje parts oppmerksomhet. Dette må være en tredje part som har makt og innflytelse til å legge press på motparten eller megle i konflikten for å få avverget en opptrapping av konflikten til kjernefysisk nivå. Narang viser til to kriser mellom Pakistan og India hvor denne doktrinen har vist seg å virke i praksis. Første gang under Brasstacks-krisen i 1986-87. India beskyldte Pakistan for å støtte militante sikher i deres uavhengighetskamp i Khalistan (ibid., 51), og mobiliserte 250.000 soldater, 1500 stridsvogner og luftforsvaret i Rajasthan som grenser til den pakistanske provinsen Sind (Sagan og Waltz 2003: 93) (se kart1.4). Narang viser til kilder som hevder at Brasstacks var en øvelse ment for å advare Pakistan, og gi et budskap om at det «kan komme mer» (op.cit.). Den indiske øverstkommanderende for vestfronten under Brasstacks, P.N. Hoon bekreftet i etterkant at «øvelsen» var en provokasjon for å skape en situasjon som kunne utnyttes til å angripe Pakistans kjernevåpen ved Kahuta-anlegget:

“Brasstacks was no military exercise. It was a plan to build up a situation for a fourth war with Pakistan. And what is even more shocking is that the prime minister, Mr. Rajiv Gandhi, was not aware of these plans for war”. (P.N.Hoon 2000: 102, I Sagan og Waltz 2003: 94)

Kart 1.4: Den pakistanske provinsen Sindh grenser til Rajasthan i India. Kartet er tegnet av David Keeping og hentet fra side 130 i boken «Pakistan – midt i verden» utgitt i 2010 på Pax Forlag.

Det andre eksempelet Narang nevner på en vellykket anvendelse av *catalytic posture*, er den såkalte «compound crisis» i 1990. Den gangen var bakgrunnen uenigheten om Kashmir. Dette var et tidspunkt hvor begge land, etter alt å dømme, hadde kjernevåpen som kunne brukes. De hadde ikke missiler på det tidspunkt, men kunne eventuelt levere ved hjelp av fly. Flere hundre tusen soldater fra begge land stod ansikt til ansikt på hver sin side av delelinjen (LoC) i Kashmir og også ved grensen. USA sendte sin nasjonale sikkerhetsrådgiver Robert Gates til regionen. Han beskrev situasjonen i etterkant på følgende måte: «omgivelsene minnet meg om noe som august 1914» (Ganguly og Hagerty 2005: 97, i Narang 2010: 53). Richard Kerr, visedirektør i Central Intelligence er blitt sitert på at «compound crisis» er det nærmeste verden har kommet en kjernefysisk konfrontasjon, og at hendelsen var langt mer skremmende enn Cuba krisen (Seymour M. Hersh, "On the Nuclear Edge" *New Yorker* 29.mars 1993, i Narang 2010: 54). USA satt på etterretning om at den pakistanske hærsjefen hadde bedt teknikerne ved Kahuta-anlegget om å montere kjernefysiske våpen. USA mente at informasjonen var for presis til å bli ignorert eller lagt til side (ibid.). Gates lyktes med sitt

engasjement og fikk begge land til å kommunisere med hverandre og å trekke sine tropper tilbake. India beskrev USAs bekymring om at konflikten kunne eskalere seg til et kjernefysisk nivå som «hysteri» (op.cit., 98, i Narang 2010: 53) og Narang spekulerer i om det hele kan ha vært en «kolossal bløff fra Pakistans side av typen Israel hadde i 1973» (Burrows and Windrem 1994: 85, i Narang 2010:55). Med det sistnevnte sikter Narang til Yom Kippur krigen mellom Israel på den ene siden og Egypt og Syria på den andre. Israel med sine kjernevåpen mislyktes med å avskrekke fienden. Istedenfor startet Israel med «operative prosedyrer» på sine kjernevåpen for å tiltrekke seg amerikansk oppmerksomhet og assistanse (Narang 2010: 42).

Assured retaliation er, ifølge Narang, Indias linje i forhold til bruk av kjernefysiske våpen. Den går ut på at landet akter å bruke våpnene etter at motparten først har brukt sine. Altså en «second strike» strategi, som utelukker *førstebruk* som Pakistan, men dersom landet blir angrepet garanterer landet at de vil slå tilbake (*assured retaliation*). Doktrinen innebærer også at motangrepet nødvendigvis ikke kommer omgående, men at det garantert vil komme før eller senere. Narang understreker at en slik strategi ikke avskrekker mot konvensjonelle angrep.

Den siste doktrinen, *asymmetric escalation posture* er den mest offensive av de tre. Ifølge Narang går denne ut på en rask førstebruk av kjernevåpen mot fiendens konvensjonelle angrep, dette for å avskrekke og hindre utbrudd av en fullskala krig. I denne doktrinen er kjernevåpen et «anvendbart instrument i krigshandlingene» (ibid., 44) Narang tilskriver denne doktrinen ikke bare Pakistan men også Frankrike. Han mener årsaken til Pakistans endring til denne doktrinen etter 1998, har å gjøre med USAs politikk for området. Etter at Sovjetunionen trakk seg ut av Afghanistan, hadde ikke USA den samme strategiske interesse av å ha et godt forhold med Pakistan. Landet kunne derfor ikke være sikker på at USA ville engasjere seg like mye som tidligere ved en eventuell konflikt med India. Pakistan følte derfor at det måtte innta en mer offensiv strategi for å kunne avskrekke et konvensjonelt overlegent India (ibid., 47).

Narang mener den sistnevnte doktrinen har vært årsaken til at Kargil-konflikten i 1999, 2001-2002 krisen og Mumbai angrepene i 2008 endte uten å eskalere til et kjernefysisk nivå.

Han mener også at Pakistans kjernefysiske arsenal på mellom 70 og 90 kjernevåpen, en anerkjent urananrikningsevne, en voksende plutoniumproduksjon samt en familie med leveringsmidler med rekkevidde fra 85 km til 2500 km er med på å gjøre Pakistans offensive doktrine troverdig (ibid., 57-58). Han kaller denne formen for stabilitet og kjernefysisk maktbalanse for avskrekking ved nektelse, en kjent klassisk avskrekkingsteori fra Den kalde krigen, og som er nevnt tidligere i dette kapitlet. India har ikke lyktes med å avskrekke Pakistan med sin doktrine som Narang døper «assured retaliation», og med det er Indias konvensjonelle overlegenhet nøytralisert av Pakistan. Narang mener at nettopp denne skuffelsen har fått India til å tenke ut en ny strategi, *Cold Start Strategy* for å motvirke Pakistans doktrine (*Military review*, vol. 84 No.6 november/desember 2004: 53-62, i Narang 2010: 74).

5.7 Kapur – preferansene avgjør

S. Paul Kapur (2007) analyserer Pakistans og Indias kjernevåpen og deres innvirkning på den «konvensjonelle militære stabiliteten» i lys av den historiske rivaliseringen mellom partene. Han deler rivaliseringen inn i tre perioder: «Nonnuclear» (1972-1989), «de facto nuclear period» (1990-1998) og «overt nuclear period» (1998-2002) (Kapur 2007: 170).

Den første perioden beskriver han som relativ fredelig. 186 av 216 måneder var 100 prosent fri for militære konflikter (ibid.). Dette begrunner han med at India i denne perioden var tilfreds med delingen av Kashmir samt at Bangladesh hadde blitt et eget land. Pakistan, i denne perioden, var misfornøyd, men kunne ikke risikere ytterligere konfrontasjon. Dermed var India en status quo makt, mens Pakistan var en revisjonist.

I den andre perioden var situasjonen endret. Det faktum at begge stater hadde kjernevåpen, bidro til at Pakistan kunne engasjere seg i lavintensitetskonflikter uten å risikere en omfattende indisk konvensjonell gjengjeldelse. Sammenlignet med første periode, blev antallet «militære disputer» femdoblet. Kapur mener økningen skyldtes Pakistans kjernefysiske evne, som de brukte for å støtte den anti-indiske kampen i Kashmir. I den siste perioden økte militære konflikter med 14 prosent i forhold til forrige periode, og endte i direkte konfrontasjon i 1999 i Kargil. Denne økningen fra forrige periode forklarer Kapur med at den uttalte besittelsen av kjernevåpen ga Pakistan ytterligere troen på egen evne til å utfordre status quo i Kashmir. Han mener pakistanske ledere så for seg at en konflikt mellom to åpenbare kjernefysiske stater ville tiltrekke seg internasjonal oppmerksomhet og mekling i

Kashmir-konflikten. På den måten kunne en enighet om Kashmir føre til et bedre forhandlingsresultat enn det Pakistan på egen hånd kunne ha fremforhandlet. Det Kapur ikke nevner noe om er at India i den første perioden utfordret status quo ved å okkupere et omdiskutert område i Kashmir, Siachen breen i 1984. Noe som kan ha bidratt til at Pakistan trappet opp sitt engasjement i Kashmir i andre og tredje periode. (se kapittel 3 for en redegjørelse av de mest kjente konfliktene mellom landene).

Kapur er uenig i tradisjonell kjernefysisk avskrekkingsteori som går ut på at kjernefysisk fare gjør konvensjonell krig mindre sannsynlig. Han mener teorien er tilpasset den kalde krigen og egner seg ikke til å beskrive situasjonen i Sør-Asia. Han mener at optimistene argumenterer med at siden en kjernefysisk konfrontasjon innebærer helt uakseptable kostnader fører det til at sannsynligheten for militær konflikt reduseres. Kapur er uenig i dette; han mener at ved å heve kostnadsnivået ved krig, vil en svak stat med revisjonist preferanser få incentiver til å erobre territorium. Dette fordi en fullskala gjengjeldelse vil være utelukket, og en eventuell risiko for eskalering vil tiltrekke seg internasjonal oppmerksomhet. På den måten fører risikoen for høye kostnader til at en slik strategi blir vellykket. Uten kjernevåpen ville ikke en svak stat hatt slike insentiver (ibid., 171-72).

Videre er Kapur også uenig i det tradisjonelle stabilitet/ustabilitetsparadokset, som forfekter et syn om at strategisk stabilitet reduserer faren for en konvensjonell krig, samtidig som den gjør lavintensitetskonflikter mer sannsynlig. Kapur mener at i motsetning til dette paradokset hvor sannsynligheten for konvensjonell krig øker i takt med at en kjernefysisk konfrontasjon synker, har situasjonen i Sør-Asia motbevist dette. Her har kjernevåpnene økt sannsynligheten for en kjernefysisk krig. Dette begrunner han med at i følge paradokset ville det gitt det konvensjonelt sett, sterke India incentiver til å besvare provokasjoner med full styrke dersom det hadde vært slik at det var lite sannsynlig at en slik konflikt ville føre til en kjernefysisk krig. Men slik er det altså ikke ifølge Kapur. Istedenfor at India skulle være den dristige og Pakistan den tilbakeholdne, er det motsatt. Pakistan har dristet seg til flere små «militæreventyr», mens India har vært nølende i sin gjengjeldelse.

Kapur mener at Pakistan med sine revisjonistpreferanser foretrekker en strategisk ustabilitet. Fordi det, i et slikt miljø, vil være en betydelig risiko for at en konflikt vil eskalere til et kjernefysisk nivå. Dermed vil en større konvensjonell gjengjeldelse fra India være utelukket.

På den andre siden vil en økt strategisk stabilitet redusere de pakistanske kjernevåpnenes avskrekkingseffekt, og dermed åpne for indisk konvensjonell aggresjon mot Pakistan. Nettopp en slik overbevisning fikk India til å innføre en *begrenset krig* doktrine og «operation parakram» i 2001-02. Men disse viste seg som ikke gjennomførbare, uten en betydelig risiko for eskalering. Dermed preges situasjonen mellom partene, i følge Kapur, av en slags «instability/instability paradox» (ibid., 173).

5.8 Ganguly – resultatet avgjør

Sumit Ganguly er en resultatorientert spredningsoptimist. Noe som innebærer at han vektlegger *resultatet* av de militære konfliktene som har oppstått etter 1998. På bakgrunn av det slår han fast at kjernevåpnene er til det bedre for både Pakistan og India. Han forfekter et syn om at kjernefysiske våpen har spilt en avgjørende rolle i å sikre stabilitet i regionen. Han mener også at nettopp kjernevåpnene i en stor grad er årsaken til forbedringene i de strategiske relasjonene mellom de to statene. Ganguly er også optimist i forhold til de kjernefysiske våpnenes rolle i fremtiden, og mener at de vil sørge for et varig positivt forhold mellom de to gamle rivalene. Gangulys teori er simpelthen at siden kjernevåpnene skremmer med at en konflikt kan bli «katastrofal», sender dette grønsinger nedover ryggen på de som sitter *ved* makten i New Delhi og Islamabad. En slik kjernefysisk trussel har sørget for at pågående kriser har latt seg løse uten en fullskala krig. Som et resultat av dette har Pakistan og India sett seg nødt til å gjøre framskritt med tanke på de «større strategiske relasjonene seg imellom» (Ganguly og Kapur 2010: 3). Ganguly ser derfor lyst på subkontinentets framtid: «These factors have contributed to the current thaw in Indo-Pakistani relations and should continue to stabilize the subcontinent in coming years» (ibid.).

Gangulys tilnærming minner mye om *Assured Destruction*, et begrep første gang tatt i bruk i 1964 om den strategi USA brukte en periode for å avskrekke Sovjetunionen:

«Deter a deliberate nuclear attack upon the United States or its allies by maintaining at all times a clear and unmistakable ability to inflict an unacceptable degree of damage upon any aggressor, or combination of aggressors – even after absorbing a surprise first strike». (Enthoven og Smith 1971: 174, i Freedman 1982: 246)

Ganguly tar videre et oppgjør med spredningspessimistene, som viser til det han kaller «organisatoriske patologier», og fokuserer mye på den lange tradisjonen Pakistan og India har med et anstrengt forhold til hverandre samt fortsatt eksisterende og uløste territoriale

uenigheter. Han medgir at pessimistenes «analyser er teoretisk sofistikerte, men at de kommer til kort empirisk». (op.cit., 24)

Ganguly nevner spesifikt Sagan og hans organisasjonsteoretiske tilnærming til den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Han mener at Sagans «organisatoriske patologi» passer best til land som USA og Sovjetunionen, dette fordi disse landene besitter store og komplekse kjernefysiske arsenaler og tett sammenkoblet (tightly coupled). Pakistan og India derimot, har små arsenaler, og vil sannsynligvis forbli det i framtiden. Dessuten er de ikke så tett sammenkoblet (Ibid). Ganguly utdyper ikke hva han legger i begrepet «tett sammenkoblet». Siden han diskuterer Sagans teori, er det sannsynlighet for at han sikter til de indre forhold i de to lands militære systemer og mener at disse ikke er så tett sammenkoblet at det kan oppstå farlige kjernefysiske situasjoner.

Deretter tar Ganguly opp beskyldningen om «krigshysteri» i militære organisasjoner, som begrunnes med «antatte offensive skjevheter». Her gjør Ganguly som Waltz og viser til konflikten mellom Sovjetunionen og Kina forbinde med Ussuri elva på 1960-tallet, som munnet ut i krig i mars 1969. Ganguly påpeker at begge land på den tiden hadde kjernevåpen og at deres programmer var enda i en tidlig fase. Til tross for betydelige tap av liv eskalerte ikke krigen til en fullskala krig, men endte med bilaterale forhandlinger mellom partene (Goldstein «Return to Zhenabo Island: Who Started Shooting and Why It Matters», *China Quarterly* 168 (Desember 2001): 985-97, i Ganguly og Kapur 2010: 25). Sovjetunionen som klart disponerte et langt større kjernevåpenarsenal gikk ikke til det skritt å foreta et førsteangrep på Kina som på den tiden var kjernefysisk underlegen. Ganguly poengterer at denne konflikten var en grensekonflikt og som involverte et bestemt territorium, og trekker indirekte paralleller til Kashmir-konflikten, og påstår at det ikke eksisterer noen grunn til å ikke forvente samme tilbakeholdenhet i den indo-pakistanske kontekst:

[...] minimally rational national leaders are, above all, interested in national survival. Consequently, they recognise the dramatic destructive powers of nuclear weapons and conclude that no possible political goal can be accomplished through their use, especially when their adversaries possess similar capabilities. (Ganguly og Kapur 2010: 25)

Ganguly sier seg enig i Thomas Schellings og Waltz' bidrag til *rational deterrence theory*. Han mener samtidig at hans eget bidrag til debatten ligger i demonstreringen av, i tilfellet Pakistan-India, at pessimistenes vinkling er ensidig «ønsketenkning» i negativ forstand. Han mener at beslutningstakerne i Sør-Asia har innsett de katastrofale konsekvensene en

kjernefysisk konfrontasjon kan forårsake. De har lært av gjentatte kriser, forstått faren for å havne i «eskaleringsspiraler», og dermed iverksatt tiltak for å redusere den kjernefysiske faren i regionen (ibid., 26). Ganguly konkluderer med at en nærmere gjennomgang av det «Sørasiatiske caset», viser at det er relativ liten sjanse for at pessimistenes antagelser slår til, og skeptiske ytringer tilknyttet stabiliteten på den kjernefysiske avskrekkingen er irrelevant stoff (ibid.).

5.9 Oppsummering

Sagan vektlegger institusjoner, og hevder at kjernevåpen alene ikke garanterer stabilitet, men den militære organisasjonen rundt er avgjørende for stabiliteten. Militære organisasjoner har en aggressiv tilnærming til konfliktløsning. For dem handler det om å beseire fienden på slagmarken. De er kortsiktige og har ikke det overordnede, strategiske blikket på situasjonen. Dette kaller Sagan for skjevheter. Disse er nærmest iboende i militære organisasjoner og vanskelig å endre. Tatt dette i betraktning og det militære etablissementets store rolle i krig er Sagan pessimist med tanke på strategisk stabilitet mellom kjernefysiske rivaler.

Narang vektlegger doktrinene, altså hvilke omstendigheter et land anser som rettferdiggjørende for et kjernefysisk angrep, som det viktigste element for å ivareta stabiliteten. Narangs konklusjon er at Pakistans ulike doktriner siden 1980-tallet og fram til i dag har vært mest vellykket, og den reelle årsaken til at stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen har holdt fram. India på sin side er misfornøyd med situasjonen. For å gjøre sin egen doktrine mer troverdig og samtidig demme opp for lavintensitetsangrep arbeider India med å utvikle en mer dristig militærstrategi, *Cold Start Strategy*. Narang frykter at et slikt kappløp om å ha den mest effektive doktrinen bidrar til stadig høyere nivå av beredskap og danner dermed grunnlag for økt usikkerhet og større risiko for feilberegninger. På den måten er Narang også pessimist.

Kapur er opptatt av statenes historiske preferanser, så lenge disse tillater offensiv atferd, vil det være risiko for eskalering av en konflikt. Han viser til at helt siden Pakistan og India fikk kjernevåpen har det bidratt til en økning i væpnede konflikter. Med det mener han at uten disse våpnene ville det ikke være noen grunn for partene til å utfordre status quo. Kapur legger det meste av ansvaret for økningen på Pakistan, som han betegner som en

revisjoniststat. Det faktum at India startet en ond spiral ved å okkupere Siachen breen i 1984 sier han ingenting om.

Waltz og Ganguly mener at det ikke finnes empirisk grunnlag for å hevde at den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India skal ende ulikt den mellom USA og Sovjetunionen under Den kalde krigen. Waltz er uenig i teorien om at land trenger store sofistikerte arsener for at stabilitet skal finne sted. Han mener såfremt et land kan sikre et minimumsantall av sine kjernevåpen mot angrep er avskrekking et faktum. Han ser ikke noe historisk grunnlag for å hevde at nye land med kjernevåpen skal handle ulikt de gamle. Han mener kjernevåpnene framtvinger en rasjonalitet hos aktørene, og at denne rasjonaliteten ikke er basert på styresett eller politisk ideologi. Ganguly tilbakeviser Sagan og andre organisasjonsteoretikere som snakker om krigshysteri i militære organisasjoner. Han sier deres teorier er basert på deduktive modeller, men at de mangler empiri. Han mener at kjernevåpnene har skapt stabilitet og tillit og viser til at Pakistan og India har gjort framgang for å løse sine konflikter på fredelig måte. Med dette som forklaring er han optimistisk med tanke på fremtiden i Sør-Asia.

India har en uttalt ikke-førstebruks strategi. Samtidig truer landet med massiv gjengjeldelse hvis noen foretar et førsteangrep. Pakistan er åpen for et førsteangrep hvis landet føler sin eksistens truet av India, enten militært, politisk eller økonomisk. På den måten skjerner Pakistan seg for politisk og økonomisk «krigføring», i tillegg til militær. Indias doktrine har sannsynligvis ført til at Pakistan er nødt til å ha streng kontroll over sine kjernefysiske styrker for å unngå uhell som kan føre til falsk alarm hos India, og dermed utløse et gjengjeldelsesangrep på feil grunnlag. Pakistans førstebruk doktrine avskrekker India fra å gjengjelde provokasjoner som kommer fra «andre siden av grensen», det kan da det være snakk om ikke-statlige aktører med base i Pakistan, men som ikke nødvendigvis kontrolleres av pakistanske myndigheter. I sum har begge lands doktriner hittil fungert relativt godt sammen, og landene har unngått full skala krig etter 1998.

Statsvitenskapelig forskning er ikke godt egnet til å predikere fremtiden. Imidlertid virker Narang og Sultans bidrag til fremtidig utvikling i landenes kjernefysiske doktriner realistiske. Narangs innlegg i Oslo var langt mer positiv enn hans rapport fra 2010. Han la spesielt vekt på å avdemonisere CSS/CSD. Begge konkluderte ikke langt unna hverandre. Narang avsluttet

med å si at det hele handler om å unngå kriser ved å anvende preventive strategier. Sultan sa noe av det samme og la til at dersom India gjør alvor av sin antatte nye doktrine, er Pakistan beredt på et motsvar, og at stabiliteten til slutt vil oppnås, men da til en høyere pris i form av økt spenning. Om en skal predikere, kan det også sies at kanskje Pakistan og India, i likhet med USA og Sovjetunionen, etter hvert innser at kappløpet ikke fører noe sted og heller forhandler om en strategisk nedrustning eller kanskje i det minste en begrensning av strategiske våpen.

6 Analyse av nyere konflikter mellom Pakistan og India

I dette kapitlet vil kjernevåpnenes mulige innflytelse på utvalgte konfliktsituasjoner i forholdet mellom India og Pakistan bli søkt belyst. Tre slike situasjoner fra tiden 1999 til 2008 er valgt ut. Det er Kargil-konflikten som hadde som utgangspunkt militære sammenstøt mellom India og Pakistan langs grensen i Kashmir, og to kriser som skyldtes terrorangrep i India med utgangspunkt i Pakistan; angrepet på den indiske nasjonalforsamlingen i 2001 og terroraksjonen i Mumbai i 2008. Først analyseres konfliktene i lys av teorier oppstått under Den kalde krigen for forholdet mellom USA og Sovjetunionen. Deretter teorier som er tilpasset rivaliseringen mellom Pakistan og India.

6.1 Kargil-konflikten 1999

Kargil-konflikten var det første militære sammenstøtet mellom Pakistan og India etter at landene offisielt ble atomvåpen stater. Konflikten fant sted våren og sommeren 1999 i fjellene langs delelinjen i Kashmir. Kargil ligger på indisk side av delelinjen. Det er imidlertid uenighet om årsakene til Kargil-konflikten.

Vipin Narang (2010) betegner Kargil som «konvensjonell aggresjon» (Narang 2010: 38) fra Pakistan, uten å komme med noen videre forklaring på bakgrunn for denne aggresjonen. Scott D. Sagan og Kenneth N. Waltz (2003) gir heller ingen bakgrunnsforklaring på utbruddet av Kargil-konflikten. Sagan gir imidlertid skjevheter i det pakistanske militærsystemet en stor del av skylden for Kargil, mens Waltz ikke spesifiserer hendelsesforløpet til Kargil mer enn at det startet med at pakistanske soldater krysset delelinjen (Sagan og Waltz 2003: 96,114) Med andre ord diskuterer disse tre bare Kargil som sak, uavhengig av bakgrunnen for konflikten. Sumit Ganguly og S. Paul Kapur (2010) tar i motsetning til disse tre tak i den historiske bakgrunnen for Kargil-konflikten. Kapur og Ganguly, argumenterer begge med at Kargil var et pakistansk svar på den indiske provokasjonen april 1984, da indiske soldater okkuperte et liknende ingenmannsland, Siachen breen i Kashmir. Ved å innta Kargil høyden ville Pakistan kunne true Indias forsyningslinjer til Siachenbreen, og på den måten muligens tvinge India til retrett fra dette området som Pakistan anser som sin del av Kashmir:

If the incursions across the line of control [in Kargil] proved successful, the Pakistani military would have been able to interdict one of the principal supply lines, National Highway 1A, to Indian troops on the disputed Siachen Glacier. Such a military success would have significantly complicated India's logistical efforts to supply its troops on the [Siachen] glacier[...] Pakistan's actual Kargil operation was designed primarily to threaten India's position in Siachen Glacier. According to Pakistani president Pervez Musharraf, "Kargil was fundamentally about Kashmir," where the Indians occupy Pakistani territory, "for example at Siachen... Emotions run very high here" on the issue. "Siachen is barren wasteland, but it belongs to us. (Ganguly og Kapur 2010: 48,50)

6.2 Ulike vurderinger av Kargil-konflikten

Det er ulike syn på Kargil-konflikten og den rolle atomvåpnene spilte for forløpet av konflikten. Jeg vil først anvende teorier fra ulike teoretikere fra Den kalde krigen deretter presentere synspunktene til Mearsheimer (anvende hans teori) Narang, Sagan, Waltz, Ganguly og Kapur, for deretter å sette de opp mot hverandre.

6.3 Konfliktanalyse Kargil 1999

Kargil-konflikten kan sies å være kroneksempelen på stabilitet/ustabilitetsparadokset. Året etter demonstrasjon av kjernefysisk våpenkompetanse, startet denne konflikten. Pakistanske soldater ble oppdaget på det India anså var indisk side av delelinjen i Kashmir. India bombet deretter Kargil høyden i to måneder, og Pakistan mistet mer enn tusen mann (Wolpert 2010: 73). Fra indisk side kan dette forstås som en klar advarsel om massiv gjengjeldelse av slike provokasjoner eller proxy kriger. Dette minner derfor om den avskrekkingsdoktrinen USA inntok på 1950-tallet (se kapittel 6 for grundigere gjennomgang). Indias kraftige militære respons kan også vurderes som et forsøk på å heve kostnadene til et uakseptabelt nivå for Pakistan. Å miste over tusen mann, er et relativt høyt tall i en konflikt mellom disse to landene. At Pakistan senere samtykket i å trekke sine styrker tilbake kan dermed ha vært en demonstrasjon på en vellykket *avskrekking ved avstraffelse* – strategi sett fra Indias side.

Kargil-konflikten kan også analyseres i lys av Harts teori om begrenset krigføring (*Deterrent or Defence*, 1960). Kargil ble utkjempet i et begrenset område og med begrenset intensitet. På den måten kan det hevdes at begge parter, på sett og vis, var enige om hvordan krigføringen skulle forløpe seg. Dette er helt i tråd med teorien om begrenset krigføring slik Hart framsetter den. At India på et tidspunkt truet med å utvide krigen, er også en del av denne teorien, men det at enkelte teoretikere tolker det dit hen at konflikten kunne eskalere seg til et kjernefysisk nivå avvises på det sterkeste av Hart:

Would any responsible government, when it came to the point, dare to *use* the H-bomb as an answer to local and limited aggression? ... To the extent that the H-bomb reduces the likelihood of full-scale war, it *increases* the possibilities of limited war pursued by widespread local aggression: ... the value of strategic bombing forces has largely disappeared – except as the last resort. (Det oppgis at det ble første gang nedskrevet i 1954 av Liddell Hart. Senere gjentrykt i forfatterens bok, *Deterrent or Defence* 1960: 23, i Freedman 1982: 100)

Pakistans forsvarssjef under Kargil-konflikten, senere president Pervez Musharraf, er klar på at Kargil affæren var et begrenset militært angrep: «The Kargil conflict emerged out of a tactical maneuver of limited dimensions but had significant strategic effects» (Musharraf 2006: 98). Dermed forklarer Harts teori om begrenset krig, måten Kargil ble planlagt og utkjempet på.

6.4 Mearsheimers teorier anvendt om Kargil

Som nevnt oppstod Kargil-konflikten etter at det viste seg at pakistanske styrker hadde overtatt de indiske militærpostene på Kargil høyden. Det brøt så ut kamper i Kargil. India satte inn store militære ressurser og bombet høyden fra luften. Striden varte i over to måneder, og resulterte i at Pakistan trakk sine styrker tilbake. Konflikten indikerte flere ting. Blant annet at det å erobre territorium er vanskelig å gjennomføre til tross for at et land har kjernevåpen, noe Pakistan erfarte av Kargil. Det andre er at selv om et større gjengjeldelsesangrep er utelukket innebærer ikke det at motparten vil akseptere lavintensitetsaggresjon. Et poeng India, til de grader, gjorde klart overfor Pakistan. Det tredje er at et land som føler seg angrepet er mer innstilt til å utøve aggresjon enn en som er angriper. Indias intensive bombing er et eksempel på nettopp det.

Mearsheimers (1990) analyse samsvarer med det Kargil konflikten indikerer. Mearsheimer sier at omstendighetene er avgjørende for at avskrekking fungerer og dermed utelukker en full skal krig. Helt konkret sier han at risikoen for høye kostnader utelukker krig. På sett og vis kan vi si at etter India intensivt bombet Kargil, innså Pakistan at dersom de skulle tilpasse seg dette aggresjonsnivået ville det påføre landet høye kostnader. Daværende forsvarssjef Pervez Musharraf har uttalt at Indias reaksjon var overdrevet. Med det kan det sies at Musharraf hadde sett for seg en langt mindre intensitet i kampene, noe som ikke skjedde:

«The Kargil conflict, as compared with earlier wars against India, was more intense and of longer duration. The Indians had mobilized troops far out of proportion to the situation, by massing a large number of infantry and artillery assets» (ibid.)

Den andre faktoren Mearsheimer snakker om i sin analyse er at når erobring blir vanskelig vil avskrekking fungere. Om Pakistan og India ikke tidligere har gjort seg den erfaring burde Kargil ha gjort det tydeligere. At de nå har gjort seg den erfaringen er tydelig. Etter Kargil-konflikten og fram til i dag har ikke landene kommet i direkte væpnet krig om grensestriden i Kashmir.

6.5 Narangs syn på Kargil-konflikten

Narang mener at årsaken til at Kargil ikke eskalerte mer enn det den gjorde skyldes først og fremst Pakistans effektive doktrine som han døper «asymmetric escalation posture» (les mer om denne doktrinene i kapittel 6). Han begrunner dette blant annet med trusler som ble satt fram fra pakistansk hold: «[Pakistan would] not hesitate to use any weapon in [its] arsenal to defend [its] territorial integrity» (*Hindu* 1.juni 1999 ”Any Weapon Will Be Used, Threatens Pak”, i Narang 2010: 61). I tillegg var det motstridende meldinger om «pakistansk kjernefysisk aktivitet under Kargil» (Tellis et al. 2001: 56, i Narang 2010: 61). (Narang framholder samtidig at siden Pakistans leveringsmidler har en to-bruks løsning for både konvensjonelle og kjernefysiske våpen, er det usikkert hvilke våpen aktiviteten var ment for). Han viser videre til kilder som hevder at både det militære og det politiske indiske lederskapet var nødt til å ta et eventuelt kjernefysisk pakistansk angrep i betraktning under Kargil-konflikten:

Prime minister Atal Bihari Vajpae was ”known to have seriously considered a Pakistani nuclear strike had India escalated the war”[...] Pakistan’s nuclear posture led India to “rule out full-scale conventional war”[...] BJP [governing Indian party at the time] was firm about “not enlarging the theater of operations beyond the Kargil sector attack[ing] Pakistani forces, staging posts, and lines of communications across the LoC. (Narang 2010: 61)

Andre mener imidlertid at USAs innblanding var avgjørende for å roe ned situasjonen, samt at India inntok en slags «catalytic» doktrine (mer om de ulike doktrinene kan leses i kapittel 6) for å få slutt på konflikten:

President Clinton invited both prime ministers to the white house in early July, but only Sharif accepted the invitation, flying into Washington on 4 July. Clinton told him in no uncertain terms that unless Pakistan pulled all of its troops back from the Line of Control in Kargil and kept them out of the Indian bunkers, the United States would not be able to stop India from “escalating” the war. Sharif got the message and flew home to order Musharraf to keep his forces clear of the Line of Control and never to send any more soldiers up there without approval from his prime minister. An immediate cease-fire put an end to the Kargil war on 16 July 1999, defusing any potential nuclear escalation. (Wolpert 2010: 73-74).

Argumentet om at amerikansk innblanding var avgjørende for å få slutt på Kargil-konflikten deles også av Sagan. Sagan mener at årsaken til at Kargil-konflikten tok slutt var Indias beskjed til USA om at landet aktet å utvide konflikten dersom Pakistan ikke trakk sine styrker tilbake:

«[...] Indian prime minister Atal Bihari Vajpaa informed the U.S. government that he might have to order attacks into Pakistan. U.S. spy satellites revealed that Indian tanks and heavy artillery were being prepared for a counter-offensive in Rajasthan» (Sagan og Waltz 2003: 96).

Sagan viser til både amerikanske og indiske medier som rapporterte om at årsaken til at Kargil-konflikten endte uten eskalering til et høyere nivå var USAs og Clintons intervensjon i konflikten (John Lancaster, "Kashmir Crisis Was Defused on Brink of War," *Washington Post*, July 26, gjengitt i Sagan og Waltz 2003: 196, fotnote 15 tilhørende kapittel 3). Tatt dette i betraktning er det rimelig å si at India faktisk inntok det Narang betegner som Pakistans kjernefysiske doktrine før 1998, kalt «catalytic posture» (Narang 2010: 49), altså at et land bruker sin kjernefysiske evne til å få oppmerksomhet hos en mektig tredje part som kan intervenere, megle og avverge eskalering av en konflikt (se kapittel 6 for nærmere beskrivelse av doktrinen).

6.6 Sagens syn på Kargil-konflikten

Sagan forklarer Kargil ut ifra organisasjonsteori (se teorikapittel 6 for nærmere beskrivelse av teorien). Han mener Kargil-konfliktens utbrudd skyldes forhold i den pakistanske militære organiseringen (Sagan og Waltz 2003: 96). Kargil-konflikten bekrefter videre at David Hagertys omfattende studie «The Consequences of Nuclear Proliferation» (Hagerty 1998: 184, i Sagan og Waltz 2003: 95) som stadfester at atommakter ikke kriger seg i mellom dermed er motbevist. Sagan vurderer tre aspekter som han mener forklarer Kargil sett fra et organisasjonsteoretisk perspektiv. For det første sier han at Pakistans planlegging av Kargil var basert på et snevert syn, da den startet på slutten av 1998. De militære så kun på de taktiske effektene av et overraskelses angrep, og ignorerte de strategiske konsekvensene, sannsynligheten for internasjonale reaksjoner samt «forutsigbare innenriks(politiske)» konsekvenser. Nettopp det snevre perspektivet var, ifølge Sagan, en viktig årsak til at Kargil slo feil (Sagan og Waltz 2003: 96-97).

For det andre mener han at Pakistan startet operasjonen basert på logikken i stabilitet/ustabilitetsparadokset, altså at kjernefysisk maktbalanse på et strategisk nivå tillater land mer offensive handlinger på et lavere nivå. Han mener videre at dette var et syn som det militæret toppsjiktet delte mer enn det sivile politiske lederskapet. Videre beskriver han skjevhetene slik at selv når kampene raste som verst så mente det militæret at det nærmest var en «red alert» situasjon, men samtidig insisterte de på at det var ingen sjanse for at konflikten kunne munne ut i en full skala krig mellom partene (ibid., 97). På en annen side sier Sagan at Pakistans statsminister Sharif snakket om å unngå en kjernefysisk krig, og at han fryktet at India gjorde seg klar til en full skala operasjon mot Pakistan. Sagan mener disse kontrastene mellom det militærets overbevisning og det politiske lederskapets bekymring, igjen beviser skjevhetene.

For det tredje nevner han de ulike tolkningene og lærdommen som begge land sitter igjen med etter hele Kargil hendelsen. Det pakistanske militærets tolkninger er at Sharif mistet motet og ga opp unødvendig. Sagan sier at dette synet ikke deles av forskere og journalister, men en slik «dolkestøt legende» sier litt om det militærets selvbilde og at de verken tar selvkritikk eller innrømmer feilgrep. Den indiske tolkningen av hendelsen er at Pakistan trakk sine styrker tilbake etter deres trusler om eskalering og angrep over den internasjonale grensen. Sagan mener at det at landene trekker ulike lærdommer av denne konflikten er meget farlig i forhold til fremtidige konflikter. Begge parter tror at dersom deres myndigheter viser standhaftighet og truer med å eskalere til nye nivåer av vold vil motparten trekke seg og konflikter løses (ibid., 97-98). Lærdommen for begge er at offensive militære operasjoner virker, og at trusler om eskalering virker. Det er denne lærdommen de vil ta med seg til neste konflikt, og ikke det at deres kjernevåpen er en risikofaktor og at en eskalering kan komme ut av kontroll. Dermed mener Sagan at begrensningen av den militære konflikten i Kargil ikke skyldes kjernefysisk avskrekking i praksis. Med dette i bagasjen er Sagan pessimist, og sikker i sin sak i forhold til fremtidige militære kriser mellom Pakistan og India: «Future military crises between India and Pakistan are likely to be nuclear crises» (ibid., 98).

6.7 Waltz' syn på Kargil-konflikten

Waltz mener pessimistene med sine prediksjoner går i samme felle hver gang et nytt land skaffer seg kjernevåpen. Han gir uttrykk for at pessimistene lider av en falsk frykt, han sikter blant annet til Joseph Cirincione som uttalte følgende med Kashmir-konflikten i tankene: «Just assemble all the risk factors and multiply it out... This is the most dangerous and unstable situation in the world» (ibid., 114).

Han mener slike utsagn gjenspeiler den gamle feilen som gjentas, nemlig at landenes «konvensjonelle fortid brukes til å predikere deres kjernefysiske framtid» (ibid.), en metode Waltz er uenig i. Waltz som er en kjernefysisk optimist mener at spredning av kjernevåpen er til det bedre. I lys av denne overbevisningen sier han: «With nuclear weapons added, conventionally dangerous and unstable situations become safer and stabler ones» (ibid.) For å underbygge sitt syn viser han til *krystallkuleeffekten* av Joseph Nye som mener at kjernevåpen produserer fram en *krystallkuleeffekt*:

«Everyone knows that if force gets out of hand all the parties to a conflict face catastrophe. With conventional weapons, the crystal ball is clouded. With nuclear weapons, it is perfectly clear» (Carnesale et al. 1983: 44, i Sagan og Waltz 2003: 114).

Waltz begrunner sitt standpunkt ut fra sin teori om at kjernevåpen framtvinger en slags rasjonalitet blant aktørene, og at en velfungerende avskrekking ikke er avhengig av *hvem* som har kjernevåpen, men det faktum at de *har* dem:

«The history of the cold war shows that what matters is not the character of the countries that have nuclear weapons but the fact that they have them» (ibid., 117)

Hvor Sagan ser med bekymring på Kargil, og beskriver krisen som om landene nesten var på randen av en atomkrig, ser Waltz det motsatte. Han sier at Kargil-konflikten er et klart bevis på gjensidig avskrekking. Han fastholder at grunnen til at Kargil ble en konflikt med såpass begrenset intensitet, og at årsaken til at konflikten ikke utviklet seg til en fullskala krig nettopp skyldes statenes besittelse av atomvåpen. Han legger til, ved å vise til en New York Times artikkel, at folket i Kashmir har begynt å snakke om hvordan atomvåpen hos landene presser fram et fredsinitiativ. Med andre ord ser Waltz på det hele som en vellykket demonstrasjon av at den gjensidige avskrekkingen fungerer. Og hvor Sagan frykter en femte krig mellom Pakistan og India, utelukker ikke Waltz dette alternativet, men hevder samtidig at et eventuelt femte krigsutbrudd mellom disse ikke vil overstige den fjerde krigen i intensitet.

6.8 Ganguly og Kapurs syn på Kargil-konflikten

Spredningsoptimisten Ganguly framholder at omstendighetene rundt Kargil lå til rette for en massiv gjengjeldelse fra India. Da særlig med tanke på at hindunasjonalistiske partiet Bharatiya Janata Party (BJP) satt med regjeringsmakten. Partiet er kjent for sitt hat mot Pakistan, og har blant annet uttrykt vilje til å bruke makt for å løse «internasjonale disputer med Pakistan» (Ganguly og Kumar 2010: 48) Men etter prøvesprengningene i 1998, gjorde BJP en usving i sin politiske holdning til Pakistan. Partiets leder, daværende statsminister Atal Bihari Vajpaae foretok flere diplomatiske skritt for å normalisere Indias forhold til Pakistan. Ganguly nevner blant annet oppstarten av en bussrute fra indiske Amritsar til den pakistanske byen Lahore i 1999, året etter prøvesprengningene. Vajapee og Sharif møttes til et historisk besøk i Lahore og undertegnet en avtale som skulle åpne for en rekke tillitskapende tiltak mellom landene samt søke en fredfull løsning på Kashmir-konflikten (ibid., 49). Og selv om utbruddet av Kargil-konflikten fra indisk hold ble sett på som en provokasjon og et klart brudd på den forsiktige tilnærmingen, viste India stor tilbakeholdenhet under konflikten. Ganguly mener dette nærmest ene og alene skyldes tilstedeværelsen av kjernevåpen hos Pakistan:

Despite the hostility of the BJP toward Pakistan, its profound sense of betrayal about the Lahore peace process, the significant reserve forces at hand, and electoral pressures, the regime kept the entire conflict limited in scope and dimensions. It refused to open a second front to alleviate pressures in Kashmir[...] It is hard to imagine that in the absence of Pakistan's possession of nuclear weapons India would have felt so constrained not to widen the scope of the conflict. (ibid.)

Likeledes er Ganguly overbevist om at indisk tilbakeholdenhet ikke har noe med utenlandsk innblanding å gjøre. Dette synet forsvarer han med å hevde at India vant den strategisk viktige høyden Tiger Hill (i Kargil) ti timer før Clinton og Sharif møttes i Washington for å diskutere Kargil. Med dette mener Ganguly at India hadde vunnet Kargil-konflikten på egen hånd, og trengte dermed ikke utenlandsk assistanse for å løse konflikten (ibid.). Selv om Ganguly påstår dette, er det flere klare kilder på at India henvendte seg til USA med advarsler om at landet aktet å utvide konflikten. Ikke minst i sitt svar til Ganguly nevner Kapur at India bevisst mobiliserte internasjonal støtte for sitt standpunkt og at Pakistan var under massiv amerikansk press (ibid., 52-53).

Spredningssessimisten Kapur framholder at Pakistan helt siden 1980-tallet, da India okkuperte Siachen breen, hadde planer om et Kargil-liknende angrep (ibid., 50). Den eneste forskjellen var at Pakistans ledere fikk økt vilje til å utfordre India i Kashmir etter

prøvesprengningene i 1998. Egne kjernevåpen overbeviste landet om at de nå kunne utfordre India på en mer dristig og «ustraffet» (ibid., 51) måte uten å frykte en fullskala krig. Dessuten ville en væpnet konflikt mellom to åpenbare kjernevåpen stater tiltrekke seg internasjonal oppmerksomhet, samtidig som den ville sette Kashmir-konflikten på dagsordenen. Kapur mener videre at årsaken til at India ikke utvidet konflikten med en ny front, var simpelthen fordi India ikke følte behov for det. I tillegg var det et resultat av «taktiske og diplomatiske kalkuleringer» (ibid., 52) Med det menes det at dersom det indiske militære hadde følt behov for å krysse delelinjen (Line of Control), ville det politiske lederskapet tillatt det. I tillegg ville India oppnå internasjonal sympati og appellerte til det internasjonale samfunnet ved å vise tilbakeholdenhet ved ikke å krysse LoC. På den måten lyktes India med å få det internasjonale samfunnet til å legge press på Pakistan. Uansett bakgrunn ble Pakistan utsatt for kraftig press, særlig fra USA, noe som resulterte i tilbaketrekning fra Kargil og slutt på krisen.

Kapur innrømmer allikevel at tross for at Indias tilbakeholdenhet ikke skyldtes Pakistans besittelse av kjernevåpen, var de heller ikke totalt fraværende som tema under beslutningstakingen, og at Pakistanske kjernevåpen sørget for at India utelukket en «fullskala konvensjonell krig med Pakistan» (ibid., 53) Kapur er også overbevist om at uten kjernevåpen hos Pakistan ville ikke landet hatt insentiver for å sette i gang Kargil-operasjonen. På en annen side er Ganguly og Kapur enige om at Kargil fant sted på grunn av Indias okkupasjon av Siachen breen. Dermed kan det hende at kjernevåpnene kun la forholdene til rette for at Pakistan kunne sette planene om Kargil ut i livet. Mens den bakenforliggende årsaken var Siachen breen og dermed følelsen av å bli frarøvet et landestykke som de anså som sitt.

Kapur forklarer videre Kargil-konflikten ut ifra sin «instability/instability paradox» teori. Altså at en svak stat vil foretrekke strategisk ustabilitet fordi det indikerer fare for eskalering til et kjernefysisk nivå ved et krigsutbrudd, en slik indikasjon nøytraliserer dermed trusselen om en massiv gjengjeldelse fra en sterkere motpart. Siden en omfattende gjengjeldelse er utelukket, får svake stater insentiver til provokasjoner uten frykt for represalier. På denne måten fører strategisk ustabilitet også til konvensjonell ustabilitet. Imidlertid er det en liten selvmotsigelse i Kapurs framstilling av årsakene til Kargil og hans teorigrunnlag. På den ene siden argumenterer han for at Pakistans kjernevåpen spilte en slags dobbeltrolle; at de skulle utelukke en fullskala krig med India samtidig som de skulle tiltrekke internasjonal oppmerksomhet:

[...] Conflict between two openly nuclear states would attract international attention, encouraging outside diplomatic intervention in Kashmir[...] nuclear weapons played a double role in Pakistani strategy at Kargil. They "deterred India" from all-out conventional retaliation against Pakistan. And they sent a message to the outside world regarding the importance of the Kashmir dispute. (ibid., 51)

Men i sin redegjørelse av Indias rolle under Kargil-konflikten ser det ut til at det var India som brukte det diplomatiske kortet for alt det var verdt og søkte internasjonal sympati:

V.P. Malik, Indian Army chief of staff during Kargil, explains that the Indians avoided crossing the line of control mainly out of concern for world opinion. "The political leaders felt that India needed to make its case and get international support" for its position in the conflict.[...] Indian leaders refrained from crossing the LOC[...] because they believed that doing so would yield "political gains with the world community. (ibid., 52)

Ifølge Kapur var det kjernevåpnene som førte til Kargil-konflikten. Men at en strategisk ustabil situasjon kun er foretrukket av den svake part i og med at det utelukker massive motsvar og sender varsku til verdenssamfunnet, slår ikke helt til. Dette fordi Kapur selv bekrefter i sin redegjørelse at India, den sterke parten, også var svært opptatt med å mobilisere verdenssamfunnets oppfatning i sin favør, og fattet sine beslutninger etter veloverveide diplomatiske kalkuleringer (ibid., 53).

6.9 2001-2002 krisen

I desember 2001 ble den indiske nasjonalforsamlingen angrepet av en håndfull terrorister, angivelig med base i Pakistan. Landet hadde på den tiden det hindunasjonalistiske partiet BJP i regjering. Regjeringen satte i gang det de kalte «operation parakram». Operasjonen ble den største militærmobiliseringen siden 1971 og involverte 800.000 soldater fra alle tre forsvarsgrener langs den pakistanske grensen og langs delelinjen i Kashmir. Den massive militære mobiliseringen ble besvart av Pakistan med å utplassere sine styrker langs grensen. Pakistans etterretningssjef uttalte: "If Pakistan is being destroyed through conventional means, we will destroy them by using the nuclear option" (Press Trust of India 22.mai 2002, i Narang 2010: 62). Samtidig fikk Indias statsminister Vajpaae høre følgende fra president Musharraf: "if Indian troops moved a single step across the international border or the Line of Control, they should not expect a conventional war from Pakistan" (Associated Press 30.desember 2002, i Narang 2010: 62). For å gi India et klart signal om ordenes alvor, foretok Pakistan en prøveutskyting av tre ulike kjernefysiske leveringsmidler (Narang 2010: 62). For Indias vedkommende resulterte ikke "operation parakram" i annet enn " [...] an ignominious retreat after having failed to secure even its minimum objectives" (Praveen

Swami: "Beating the Retreat", *Frontline* vol. 19, No. 22 October 26, 2002, i Narang 2010: 62).

Dette var en krise som oppstod etter at den indiske nasjonalforsamlingen ble utsatt for angrep av terrorister med angivelig base i Pakistan. India svarte med en massiv troppeoppsamling langs den internasjonale grensen og delelinjen i Kashmir. Pakistan svarte med samme mynt, og snart stod begge lands militære styrker ansikt til ansikt langs grensen. Om Pakistan som stat stod bak angrepet, eller om det kun var ikke-statlige aktører helt og holdent er vanskelig å fastslå. Pakistan med president Musharraf i spissen forbød gruppene Lashkar-e-Taiba og Jaish-e-Mohammed (de antatte gruppene bak terrorangrepet) å drive aktiviteter i landet. Samtidig gjorde Musharraf det klart på nasjonal TV at pakistansk territorium ikke vil bli tillatt brukt for planlegging av terror (Ganguly og Kapur 2010: 55). Uansett var det staten Pakistan som fikk det meste av skylden. I motsetning til Kargil, var det nå Pakistan som truet med massiv gjengjeldelse dersom India krysset grensen eller delelinjen. Omstendighetene minner litt om situasjonen mellom USA og Sovjetunionen under Cuba krisen. Begge land hadde store kjernevåpenarsenaler, men en fungerende avskrekking var aldri garantert. Det samme kan sies om Pakistan og India under 2001-2002 krisen. Begge land stod, bokstavelig talt, ansikt til ansikt og situasjonen virket ikke stabil. Men partene innså kanskje tidsnok det samme som supermaktene gjorde under den Cuba krisen; Hvorfor krige når en ikke kan vinne, og kanskje risikere å miste alt? (Sagan og Waltz 2003: 7) Pakistans daværende etterretningssjef uttalte at «dersom Pakistan blir utslettet på konvensjonelle måter, vil Pakistan utslette dem ved å gå for det kjernefysiske alternativet» (Press Trust of India 22.mai 2002, i Narang 2010: 62) Dette utsagnet er som tatt rett fra teorien om *gjensidig garantert utslettelse*. Pakistan truet med gjensidig utslettelse dersom Pakistan ble utsatt for et angrep, samtidig som landet truet med bruk av kjernevåpen som en avskrekkende sisteinstans. India som hadde (og fremdeles har) en uttalt doktrine om ingen førstebruk, ble på sett og vis spilt «sjakk matt».

Dersom India hadde vært åpen i forhold til førstebruk, kunne kanskje situasjonen artet seg annerledes. Dette med tanke på at dersom India hadde åpnet for førstebruk av kjernevåpen, kunne India kanskje hatt et relativt overtak på situasjonen. Tatt i betraktning Pakistans atomarsenal som på den tiden som var meget begrenset, ville et indisk førstebruk av kjernevåpen ha begrenset Pakistans gjengjeldelsesmuligheter til et absolutt minimum. På en annen side, kan et land sjelden være for sikker på å kunne utslette motpartens kjernefysiske

gjengjeldelsesevne hundre prosent.. Det er nettopp denne tvilen som kommer motparten til gode.

Denne krisen kan for så vidt også forklares ut i fra Schellings teoribidrag om «på kanten av stupet» strategi (se kapittel 6 for grundigere gjennomgang). Pakistan ga gjennom ulike kanaler et utvetydig signal om at landet aktet å bruke kjernevåpen hvis krisen endte med konfrontasjon. Ifølge Schellings teori er det nettopp slik en aktør handler; å opptre på en dristig og irrasjonell måte, og slik tvinge motparten til å tenke på motsatt måte, nemlig rasjonelt (Schelling 1980: 199-203). Dermed kan det sies at 2001-2002 krisen mellom Pakistan og India kan forklares ut i fra avskrekkingsteorier som i utgangspunktet var anvendt på Den kalde krigen og rivaliseringen mellom USA og Sovjetunion.

6.9.1 Mearsheimers teorier anvendt på 2001-2002 krisen

Krisen ble utløst ved at den indiske nasjonalforsamlingen ble utsatt for angrep fra en terrorgruppe (angivelig Lashkar-e-Taiba) med base i Pakistan. Store troppeoppsamlinger på begge sider av grensen ble resultatet. En spent situasjon som varte i mange måneder. Med utgangspunkt i Mearsheimer ser vi at situasjonen var annerledes nå enn ved Kargil. På sett og vis var rollene denne gangen byttet. India mobiliserte først sine tropper, og var på den måten aggressoren. De forberedte «en dyp og penetrerende operasjon for å skjære Pakistan i to» (Narang 2010: 62) Pakistan så seg selv i forsvarerrollen, noe som klart kom til uttrykk i uttalelsene fra landets ledere. De sverget til det kjernefysiske alternativet dersom fienden utsatte landet for konvensjonelt angrep (ibid). Med en slik trussel lovet Pakistan å heve krigskostnadene for India til et uakseptabelt nivå. Mearsheimers teori om at en angriper vanskeligere starter aggresjon fordi de ser «formålsløsheten ved ekspansjon» (Mearsheimer 1990: 19) kan også sies å ha spilt en rolle her. Pakistans motivasjon til å forsvare seg virker, ut ifra deres uttalelser, sterkere enn Indias insentiver til å angripe.

Denne krisen kan også ses som en bekreftelse på at doktrinen MAD gjorde seg gjeldende. På det konvensjonelle plan er India avgjort overlegen Pakistan. Når det gjelder kjernevåpen er det små forskjeller og landene er mer eller mindre i balanse. Mearheimer mener at for å praktisere MAD doktrinen trengs det ikke balanse i antall kjernevåpen. Det eneste er at land på kunne sikre noen av sine kjernevåpen fra angrep. Dersom dette er faktum kan MAD, ifølge, Mearsheimer fungere (Feldman 1982: 45-49, i Mearsheimer 1990: 20). Med dette

utgangspunktet kan det sies at det under 2001-2002 krisen var forutsetninger for at MAD kunne virke.

6.9.2 Narangs syn på 2001-2002 krisen

Narang viser til Ganguly og Hagerty (2002:180) som skriver at frykten for at Pakistan ville ty til kjernevåpen ved et eventuelt indisk angrep sto høyt på listen til indiske beslutningstakere. Narang mener dette skyldtes Pakistans doktrine «asymmetric escalation doctrine», som «paralyserte» indiske ledere; ethvert gjengjeldelsesalternativ som India anså som passende i forhold til provokasjonen, var for risikabelt og kunne lede til en eskalering (Narang 2010: 63). Videre sier Narang at Vajpaae så en kjernefysisk krig som lite sannsynlig, men at han ikke aktet å bidra til en krise, hvor kjernefysisk konfrontasjon kanskje kunne bli utfallet (ibid.). Narang nevner også indiske planer om å utføre den såkalte «Sundarji doktrinen»⁶³, en *begrenset krig* mot Pakistan, før landet rekke å motmobilisere sine våpen og styrker:

Limited war operations before Pakistan countermobilized conventional and nuclear assets were contemplated, but[...] if India had executed the June offensive and sever[ed] Punjab and Sindh with its conventional forces... Pakistan *would* use nuclear weapons in that scenario. (Kapur 2007: 138, i Narang 2010: 63)

Narang konkluderer med at avverging av denne krisen også er et resultat av Pakistans «mektige» kjernefysiske doktrine, «*asymmetric escalation posture*». Pakistans mektige doktrine paralyserte indiske beslutningstakere. Enhver gjengjeldelse som kunne anses å oppnå sine militære mål på en tilfredsstillende måte, var for risikabel med tanke på at de kunne framprovosere en kjernefysisk eskalering og var dermed ikke lenger et alternativ som ble vurdert (ibid.). I tillegg til Narangs forståelse av 2001-2002 konflikten som et resultat av Pakistans vellykkede doktrine, finnes det også kilder på at USA igjen la direkte press på India for å ikke eskalere. Men da verbale forsøk på å få India til å vise tilbakeholdenhet ikke fungerte, ble det brukt «hard power» Dette var blant annet økonomisk press:

General Powell immediately flew to India to appeal to Vajpaae and his cabinet to exercise greater restraint in its response, but it was only after June 2002, when the State Department pronounced India "too dangerous" for American tourists, and after General Electric and several other multinationals with heavy investments in India withdrew their office staffs and capital from New Delhi for fear of possible nuclear war, that India decided to pull back its troops. Billions of dollars in corporate investments had helped to spark India's recent economic miracle of rapid development as it vigorously embraced global enterprise, and India was sensitive to foreign fears now endangering not only its tourist industry but also future growth. (Wolpert 2010: 79)

⁶³Krishnaswami Sundarji er navnet på Indias kanskje mest dristige forsvarssjef gjennom tidene. Han foreslår å utføre begrensede krig mot Pakistan før landet og det internasjonale samfunnet rekke å reagere. Indias Cold Start Strategy er en videreføring av dette krigskonseptet.

6.9.3 Sagans syn på 2001-2002 krisen

Mens Narang beskriver 2001-2002 krisen som sterkt preget av flere dristige verbale utspill fra pakistansk hold, viser Sagan til nokså harde indiske utsagn. Den indiske generalen S.Padmanabhan uttalte følgende om den indiske militære opptrappingen langs Pakistans grense:

“[this] was not an exercise: “A lot of viable options (beginning from a strike on the camps to a full conventional war) are available. We can do it.... If we go to war, jolly good” (*The Statesmen* (India) 12.januar 2002, i Sagan og Waltz 2003: 99-100).

Indiske politiske krefter kritiserte sin egen general i etterkant, og mente at uttalelsen førte til at det ble vanskeligere for Pakistan å trekke sine styrker fra grensen, og økte dermed sannsynligheten for krig(ibid., 100). Sagan viser videre til at Pakistans president Musharraf bidro til å normalisere forholdet ved å slå hardt ned på jihad promoterende grupperinger i landet. Sagan mener at selv om Musharraf etterkom kravet om å slå ned på terrorgrupper i eget land, kunne det hendt at andre ledere ville gått den andre veien. I tillegg ser Sagan med økt bekymring på at Pakistan i likhet med Kargil-konflikten også under denne konflikten fryktet for «forebyggende» eller et «førsteangrep» (preventive og preemptive) på deres kjernevåpen. Dette resulterte i at Pakistan forflyttet våpnene ut fra deres mer sikre lagringsplasser og utplasserte dem i felten. På den måten var de kanskje mindre sårbare for fiendtlige angrep, men mer utsatt for tyveri. Dermed konkluderer Sagan med at selv om kjernevåpen i Sør-Asia «produserer et minstemål av tilbakeholdenhet», medfører de også «betydningsfulle farer» (ibid.).

Sagan er en kjernefysisk pessimist og det reflekteres i hans prediksjoner om fremtidige kriser i Sør-Asia. Sagan fastholder at sannsynligheten for angrep av «forebyggende» og eventuelt «førsteangrep» vil øke i fremtiden. Angrepene vil kunne finne sted på bakgrunn av en kartlegging av fiendens hensikter, vurderinger av dets fremtidige offensive og defensive evner og av motstanderens sårbarhet med tanke på dets eksisterende kjernevåpen arsenal. Organisatoriske skjevheter vil gi grobunn for slutninger om verste tenkelige utfall med tanke på fiendens intensjon, og en pessimistisk holdning når det gjelder muligheten for vellykket strategisk avskrekking over tid.

6.9.4 Waltz' syn på 2001-2002 krisen

Waltz svarer nå som før. Han sier at kriser er noe som oppstår på subkontinentet, og hver gang det skjer dukker «alarm observatørene» (ibid., 124) opp og spår konvensjonelle sammenstøt med kjerneeksplosjoner som endestasjon. Som under 1990-talls krisene spilte USA en viktig meglerrolle også i denne krisen, denne gang representert ved utenriksminister Colin Powell. Waltz finner videre ingen reell grunn til å tro at de to lands sivile myndigheter ikke forstår like så godt som militære ledere hvilke faremomenter det innebærer å kjempe en konvensjonell krig mot en «kjernefysisk» nabo. Dette begrunner han med at Pakistans president Musharrafs uttalelser under krisen hovedsakelig var «forsonende» og at indiske ledere vektla at ethvert militær «engasjement» ville være begrenset til bestemte mål som geriljatreningssleire og militære anlegg brukt av ekstremister. Waltz understøtter disse argumentene ved å vise til en analytiker som under krisen sa at siden India med sine planer om begrenset krig ikke truer Pakistans kjerneinteresser, har de (Pakistan) ingen insentiver for å «lansere» deres kjernevåpen (Uday Bhaskar i *Washington Post* 17 januar 2002, i Sagan og Waltz 2003: 124). Waltz poengterer at ingen av partene noensinne nevnte noe om å krysse den kjernefysiske terskelen. India presset Pakistan til å kontrollere ekstremismen, mens Pakistan uttalte at de ønsket en tilfredsstillende løsning på Kashmir-konflikten. På denne måten forsvaret Waltz den kjernefysiske positivismen ved å si at 2001 -2002 krisen nok en gang bekrefter at tilstedeværelsen av kjernevåpen begrenser militære konfrontasjoner og bevarer dermed freden. Med tanke på fremtiden er Waltz også positiv og ser lyst på forholdet mellom Pakistan og India. Han sier at kjernevåpen fører til at alle stater som besitter dem havner i samme båt, og at Sør-Asia er kjernevåpenenes «syretest» for avskrekkingsoptimister. Han legger til at kjernefysisk avskrekking hittil har bestått alle tester den har blitt utsatt for.

6.9.5 Ganguly og Kapurs generelle syn på 2001-2002 krisen

Ganguly og Kapur (2010) deler krisen i 2001-2002 inn i to faser. Den første dreier seg om angrepet på den indiske nasjonalforsamlingen 13. desember 2001. Den andre fasen regner de fra 14. mai da 32 personer ble myrdet i en indisk militærleir i Kaluchak i Jammu, i den indisk kontrollerte delen av Kashmir (Ganguly og Kapur 2010: 55). Ifølge boken til disse to forfatterne endret India sine planer etter angrepet på militærleiren, fra først å kun angripe over delelinjen i Kashmir til nå å sende tre korps fra Rajasthan over grensen og inn i Pakistan for å tilintetgjøre pakistanske styrker og okkupere ørkenområdet Thar. Men før India rakk å reagere

var amerikanerne der. Tidlig i juni 2002 overrakte viseutenriksminister Richard Armitage en lovnad fra Musharraf til India om ikke bare å redusere militær infiltrering men også å få slutt på den på «permanent basis» (ibid.) Dette førte til at India bestemte seg for å avslutte den «årelange» troppeoppsamlingen, kalt operasjon parakram.

6.9.6 Gangulys syn på 2001-2002 krisen

Optimisten Ganguly, som i forhold til Kargil-konflikten, anså kjernevåpnene utelukkende som den eneste årsaken til avverging av en utvidet krig, er mer generell i sin argumentasjon under denne krisen. For det første erkjenner han at betimelig amerikansk intervensjon spilte en rolle. Dette er ulikt hans syn i forhold til Kargil. Den gang argumenterte Ganguly med at amerikanerne ikke hadde hatt noen som helst form for innflytelse på indiske beslutningstakere, dette i kombinasjon med manglende aktuelle mål for krigshandlinger:

”A combination of American pressure and the unavailability of viable conventional strike options against Pakistan at short notice inhibited India from undertaking a quick attack against either Pakistan territory or Pakistan-controlled Kashmir” (ibid., 56).

I tillegg mener Ganguly at president Musharraf's TV-tale 12.januar 2002, hvor han eksplisitt uttalte at landet ikke aktet å la sin jord bli brukt til terrorvirksomhet noen som helst steder i verden, satte India i en vanskelig situasjon. India kunne vanskelig foreta seg noe før Pakistan fikk muligheten til å ta til handling mot jihadistiske organisasjoner. I etterkant av TV-talen viste det seg at Musharraf gjorde alvor av sine ord, og innen en uke lovpriste Colin Powell Pakistans anstrengelser for å få bukt med militante islamister. Anstrengelsene kunne merkes i form av at «militante angrep» avtok i Kashmir.

Deretter omtaler han den andre fasen av krisen. Etter de overraskende angrepene på en indisk militærleir, og Indias fortsatt tilbakeholdenhet, er det ingen tvil hos Ganguly om hva årsaken til dette er:

The critical factor that inhibited India from resorting to any form of military action was, even after the Kaluchak massacre, Pakistan's ability to threaten to escalate to the nuclear level[...] The risk of nuclear escalation, the [Indian] officials said, was important in shaping Indian policy responses. (ibid., 57)

Avslutningsvis konkluderer Ganguly med at det hindunasjonalistiske partiet BJP, som satt med makten under både Kargil-konflikten og 2001-2002 krisen, og som har få «reservasjoner» med å bruke makt, var nødt til å vise tilbakeholdenhet i møte med muligheten for eskalering til et kjernefysisk nivå.

6.9.7 Kapurs syn på 2001-2002 krisen

Kapur mener at selv om krisen i 2001-2002 ikke førte til direkte konfrontasjon, er det feil av optimistene å tro at hendelsen demonstrerer den stabiliserende effekten av tilstedeværelsen av kjernevåpen hos statene. Kapur konsentrerer seg særlig om fire faktorer som han mener er viktige årsaker til at krisen endte uten krig og krigshandlinger. For det første, mener Kapur at årsaken til at India viste tilbakeholdenhet, var at landet hadde mistet fordelene av å kunne overraske Pakistan med et militærangrep. Dette fordi da den indiske nasjonalforsamling hadde blitt utsatt for terrorangrep, var det ikke usannsynlig, sett fra et pakistansk ståsted, at India ville reagere på en aggressiv måte. Pakistan var dermed klar over denne faren, og India fryktet derfor at en eventuell «konvensjonell konfrontasjon» med Pakistan ville medføre «overdrevet» store kostnader (ibid., 58). Siden India ikke lenger kunne overraske med et raskt og begrenset angrep, var sannsynligheten til stede for at en eventuell konfrontasjon kunne ende i en krig, og dermed åpne muligheten for en eskalering til et kjernefysisk nivå (ibid.).

For å begrunne sin andre årsak, hopper Kapur til det han selv beskriver som fase to i konflikten. Fase to regner han fra terroristangrepet på en indisk militærleir 14.mai 2002 i Kaluchak i Kashmir. Mens den første årsaken var at India manglet et element av overraskelse med den «bivirkning» at et angrep ville bli for kostbart, samt medføre mulighet for en eskalering, dreier Kapurs andre årsak om kjernevåpen i seg selv. Han referer til tidligere visehærshjef V.K. Sood: “India could sever Punjab and Sindh with its conventional forces.” Men, “Pakistan would use nuclear weapons in that scenario” (ibid.). Dette utsagnet viser at indiske myndigheter og militære ledere måtte ta Pakistans kjernevåpen i betraktning under planleggingen. Det viser også at India så seg nødt til å begrense ethvert angrep i både omfang og intensitet. Kapur, legger til at Pakistans kjernevåpen allikevel ikke avskrekket India fra å planlegge et «fullt ut» angrep på Pakistan. Dette resonnementet fra Kapur blir derfor noe motsetningsfullt. Indirekte innrømmer Kapur, som er en kjernefysisk pessimist, at kjernevåpnene utgjorde en faktor som stabiliserte situasjonen fordi India var nødt til å begrense sin gjengjeldelse. En tredje årsak, ifølge Kapur, var Indias ønske om å «unngå å pådra seg amerikansk vrede ved å angripe dets nøkkelallierte i krigen i Afghanistan» (ibid.)

Det siste elementet Kapur nevner er at India så troppeoppsamlingen som vellykket, fordi de oppnådde sitt ønskede mål; å få slutt på terroren som de mente kom fra grupper med base i

Pakistan, og at troppeoppsamlingen ikke bare var for å angripe men for å poengtere sitt standpunkt:

The Indians had "stayed mobilized to make the point that another [terrorist] attack would result in an immediate response.... No further attacks happened [...] "Operation Parakram's" national goal was to curb terrorism emanating from Pakistan. That national goal... was achieved. (ibid.)

Kapur konkluderer med at kjernevåpen har hatt en destabiliserende effekt i Sør-Asia i perioden 1998-2002. Dette ved å «oppmuntre» pakistanske provokasjoner og massiv indisk respons. Han mener kjernevåpnene forårsaket den første indisk-pakistanske krigen på 28 år (Kargil), og den største sørasiatiske militære troppeoppsamlingen. Han innrømmer at kjernevåpnene «innsprøytet» en «dose» av fare i indisk beslutningstaking, men mener fortsatt at hovedårsaken til at krisen stabiliserte seg, både i Kargil og under 2001-2002 krisen har med Indias bekymring med verdensopinionen å gjøre og «troen på suksess ved hjelp av tvangsdiplomati» (coercive diplomacy) og «konvensjonelle militære begrensninger».

Kapurs framstilling av krisen er en smule rotete. Han begynner med det han selv beskriver som fase to i konflikten. Fase to regner han fra da terrorister angrep en indisk militærleir i Kaluchak i Kashmir. Her viser han til Sood som klart viser kjernevåpnenes rolle i å begrense krisen (ibid.). Deretter drøfter Kapur fase én. Her mener han at årsaken til Indias måtehold i denne fasen skyldtes mangelen på overraskelsesmoment ved et eventuelt angrep, samt amerikansk megling og pakistanske lovnader om å slå hardt ned på terrororganisasjoner i landet.

Han underbygger sine påstander med å vise til høytstående indiske ledere blant annet tidligere forsvarsminister og statsminister. Kapur siterer statsminister Vajpaa som bekrefter at Indias tilbakeholdenhet skyldtes amerikanske lovnader. Forsvarsminister George Fernandez framholder at India ikke hadde noe grunn til å angripe, fordi *hensikten* med troppeansamlingen var å understreke at et eventuelt nytt terrorangrep ville bli besvart umiddelbart. Fernandez' sitat avsluttes med at «intet nytt terrorangrep fant sted». Kapurs fotnote forteller ingenting om når intervjuet med både statsministeren og forsvarsministeren fant sted. Siden forsvarsminister Fernandez sier at India aktet å besvare ethvert nytt terrorangrep, og at intet nytt angrep fant sted, henger ikke helt på greip da det er kjent at et nytt terrorangrep fant sted i Kaluchak. Like før Kapur refererer til Vajpaa og Fernandez sier han: «No further terrorism on the scale of the Parliament attack had occurred during the crisis» (ibid.) Dette utsagnet vekker også undring, fordi under parlamentsangrepet mistet (kun) fem

indiske sikkerhetsansatte livet og alle angriperne ble drept. I motsetning til dette ble 32 indere drept i Kaluchak, og angriperne klarte å rømme. I sin fotnote 99 til kapittel 3 (side 112) sier Kapur at Pakistan heller aldri utleverte 20 personer som India krevde. Så Kapurs argumentasjonsrekke svarer ikke helt til de faktiske forhold i saken. Hvorfor India ikke angrep Pakistan etter Kaluchak er vanskelig å forstå uten å se på kjernevåpnenes betydning. Ganguly er også usikker på hvorfor India ikke reagerte mer aggressivt etter Kaluchak: “India’s failure to resort to force in the wake of this [Kaluchak] attack remains a critical puzzle” (ibid.)

6.10 Mumbai 2008

Etter at den indiske byen Mumbai ble utsatt for et velregissert terrorangrep i 2008, ble forholdet mellom Pakistan og India igjen svært anstrengt. Myndighetene i New Delhi innså raskt at gjengjeldelsesmulighetene var meget begrenset. Det de så som en passende gjengjeldelse, var for risikabel og kunne føre til eskalering av konflikten. Freedman (1982: 215-19) snakker om en strategi han kaller eskaleringsdominans. Her diskuterer han blant annet at partene som deltar i en kjernefysisk eskaleringsprosess, har til dels klare roller og posisjoner under en eskalering. Flere faktorer er medvirkende og må tas i betraktning:

[...] success through escalation dominance depend[ed] on a favourable asymmetry of capabilities. At any given level, the onus is put on one side to escalate. Both will suffer the consequences but the problem is greater for those who have to make the decision.[...] “That side which has least to lose by eruption or fears eruption the least, will automatically have an element of escalation dominance. (Freedman 1982: 218. Den siste setningen er sitert fra Herman Kahn 1965: 290)

Etter Mumbai 2008 terrorangrepet, var det India som stod overfor de vanskeligste valgene. Landet generelt er i en finansiell «eksplosjonsfase», og Mumbai er på mange måter nervesenteret i indisk økonomi. En beslutning om å gjengjelde kunne ende i en eskaleringsspiral, og i verste fall i krig. I et slikt scenario ville India tape stort i form av tapte investeringer dersom krisen eskalerte. En økonomisk nedgang ville være noe ingen regjering ønsket å bli husket for. Ifølge eskaleringsteorien var det India som måtte ta et valg, og det var de som også ville tape mest forretningsøkonomisk. I et slikt perspektiv var Indias valg og krisens utfall forståelig og rasjonell.

6.10.1 Mearsheimers teorier anvendt på Mumbai 2008

Denne gangen ble India utsatt for et dristig terrorangrep i Indias økonomiske nervesenter. Byen var nærmest beleiret i tre dager før myndighetene fikk has på terroristene. Igjen var

gjengjeldelsesmulighetene for India meget begrenset. I motsetning til de to foregående angrepene, ble det denne gangen ingen nevneverdig troppemobilisering fra Indias side.

Det kan være flere forklaringer på denne passiviteten fra India. De harde fakta er de samme som tidligere. Motparten, Pakistan, er en kjernevåpenstat med en uttalt doktrine om førstebruk. De er nærmest i militær balanse hva gjelder antall kjernevåpen og begge hadde leveringsmidler som kan frakte kjernevåpen både fra fly og land. Med andre ord er det ingen tvil om Pakistans evne og vilje. Det er videre vanskelig å besvare provokasjonen med militære midler og samtidig forsikre seg om at situasjonen forblir under kontroll og ikke eskalerer. Mearsheimers teori om at MAD gjør bildet klarere er igjen aktuell. Han sier at et lands vilje til bruk av kjernevåpen kan kanskje betviles, men evnen etterlater ingen tvil (Mearsheimer 1990: 20). I et slikt perspektiv er Indias reaksjon rasjonell og forståelig. Et annet element kan ha vært at India innså at Pakistan som stat ikke sto bak angrepene, men heller de såkalte statsløse aktørene. Og at en eventuell krig kun ville gagne nettopp disse grupperingene ved blant annet økt rekruttering og anti-indisk propaganda.

6.10.2 Narangs syn på Mumbai 2008

Narang påstår at etter Mumbai-angrepene var India igjen i vanskeligheter med tanke på å gjengjelde terrorangrepet. Denne gangen var det Kongresspartiet som satt med makten. Både regjeringen og det indiske militære innså raskt at deres muligheter til en gjengjeldelse var minimale. Fordi, i følge India, var ethvert «meningsfullt» angrepsalternativ utelukket fordi det kunne føre til at situasjonen kom ut av kontroll, og kanskje raskt nå et kjernefysisk nivå (*India Today* 15.desember 2008, Narang 2010: 63). Narang mener derfor at India nok engang måtte avstå fra et angrep på grunn av Pakistans «lave terskel for å ta i bruk kjernevåpen» (ibid.). Narang viser til uttalelse fra tidligere hær sjef Shankar Roychowdhury som understreker at India var avskrekket av Pakistans kjernevåpen:

”Pakistan’s nuclear weapons deterred India from attacking that country after Mumbai strikes... [and] it was due to Pakistan’s possession of nuclear weapons that India stopped short of a military retaliation following the attack on Parliament in 2001” (ibid., 63-64).

Narang viser i tillegg til en anonym tidligere indisk forsvarssjef som innrømmer at India etter 1998 minst to ganger har vært avskrekket fra å foreta konvensjonelle gjengjeldelsesangrep mot Pakistan av frykt for kjernefysisk eskalering (ibid., 64). Narang konkluderer med at Pakistans doktrine etter 1998 har vært avgjørende for å unngå en full krig mellom Pakistan og

India, og at en større konvensjonell krig, selv som forsvar er totalt uaktuelt for India. Samtidig mener Narang at det ikke finnes tilstrekkelig bevis for at amerikansk involvering har spilt en avgjørende rolle for å avverge krig mellom Pakistan og India. Han mener USAs diplomatiske press lå på Pakistan for å kontrollere militante grupper, og ikke på India. Dette begrunner Narang med at siden India motsto amerikansk press i 1998 for å la være å prøvesprengne, er det et bevis på at India ikke gir etter for utenlandsk press (ibid.). Imidlertid er dette et svakt bevis på at India ikke lar seg overtale. Pakistan hadde minst like mye, om ikke mer, press på seg til å ikke besvare Indias prøvesprengninger med sine egne:

”Vi blir bedt om å beherske oss. Har vi ikke i årevis i aller høyeste grad vist beherskelse siden vi utviklet kjernefysiske kompetanse?[...] Det er fullstendig nasjonal enighet om å besvare utfordringene og trusselen” (Pakistans Statsminister Nawaz Sharifs tale 23.mai 1998, i FFI/Rapport-2003/00459:66).

Da kan en like mye trekke den slutning at amerikansk press heller ikke påvirker Pakistan, slik Narang hevder at var tilfelle. Narang ser, med andre ord, kun en eneste grunn for at India ikke angrep Pakistan etter angrepene:

”The more compelling explanation is that Pakistan’s asymmetric escalation posture inhibited Indian leaders from executing militarily effective retaliatory options that might have otherwise been on the list of choices for fear of triggering Pakistani nuclear use”[...] (Narang 2010:64).

Avslutningsvis konkluderer Narang med at Pakistans gjeldende kjernefysiske doktrine er den «optimale avskrekker» (ibid.) for Pakistan. Og at den i «kombinasjon med Indias doktrine skaper en dynamikk som åpner for dristige *subkonvensjonelle* eller terrorangrep mot India uten frykt for represalier» (ibid.) Narang konkluderer dermed med at kjernefysiske doktriner spiller en rolle, og genererer ulike grader av avskrekking som påvirker konfliktnivået mellom Pakistan og India og stabiliteten mellom dem.

(Debatten mellom Sagan og Waltz er fra 2003, terrorangrepet i Mumbai 2008 er derfor ikke diskutert i denne boken).

6.10.3 Ganguly og Kapurs syn på Mumbai 2008

Når det gjelder disse to forskerne, diskuteres Mumbai angrepene i et felles kapittel (6), og ikke ut ifra hver av forskernes ulike tilnærminger i lys av hver sine teorier og standpunkt i forhold til kjernefysisk avskrekking. Dette fordi vedrørende Mumbai 2008 er forskerne enige

om hva Mumbai-angrepet kan betegnes som og hva virkningene av det var. I tillegg diskuterer de fremtidsutsiktene for Sør-Asia i lys av Mumbai-angrepene. De ser Mumbai-angrepene i et større perspektiv. De kaller disse ulike terrororganisasjonene for ”trollmannens læregutt” med inspirasjon hentet fra Goethes kjente dikt med samme navn. De mener at disse organisasjonene nå, i likhet med Goethes sopelimer, lever sitt eget liv. Altså at deres læremester, Pakistan (og USA), nå har mistet kontrollen over disse organisasjonene som en gang i tiden ble skapt for å kjempe mot Sovjetunionen i Afghanistan, og senere mot India i Kashmir. Spørsmålet Ganguly og Kapur stiller seg er ikke hvem som står bak disse gruppene, men hvem som vil påta seg rollen som «trollmann» for å tøyte inn disse «sopelime» – Pakistan eller India?

Problemet som Ganguly og Kapur beskriver er at til tross for at Pakistan etter 2001-2002 krisen lovet å ikke la sin jord bli brukt som en «lanseringsrampe for anti-indisk terrorisme» (Ganguly og Kapur 2010: 92) viser Mumbai 2008 at Pakistan ikke makter å kontrollere disse gruppene på en forsvarlig måte. India som hadde etterretning i forkant av Mumbai 2008 om et eventuelt angrep over sjøen, klarte ikke å beskytte seg mot denne trusselen (ibid.). Det andre problemet er at India ikke kan angripe mål inne i Pakistan, da landet er en suveren stat og fordi en slik provokasjon kan ende i fullskala krig og i verste fall eskalering til et kjernefysisk nivå.

Som løsningsforslag for Pakistan nevner de at landet må slutte å støtte slike grupper, i den grad de måtte gjøre det. De mener at Pakistan må revurdere sin «lav intensitets strategi» som er blitt brukt mot India for å løse Kashmir-konflikten. Dette ved å anerkjenne at «vinningen» ved å støtte slike grupper, går opp i «spinningen» med tanke på kostnadene det er ved å opprettholde en konflikt ved like, og da særlig i krisesituasjoner, slik som de som er nevnt over (ibid., 94).

India på sin side må ta sin egen sikkerhet mer seriøst. Under Mumbai 2008 ble sårbarheten til Indias sikkerhetsoppbud avslørt. I tillegg må Kashmir befolkningens situasjon og levekår forbedres drastisk. Slik at eventuelle terrorister ikke finner noen støttespillere og kollaboratører på indisk side av delelinjen mellom Pakistan og India. Om sikkerheten ikke blir bedre, vil det ramme India hardt, i form av at internasjonale foretak ser landet for usikkert og for utsatt for investering og nekter å drive forretninger med landet. Ganguly og Kapur mener

dersom disse elementene forbedres vil det sannsynligvis føre til et bedre og sikrere Sør-Asia. I motsatt fall vil ikke denne historien få en gledelig slutt lik Goethes dikt (ibid., 95).

6.11 Oppsummering

Anvendelse av Mearsheimers teori på Kargil viser, på en overbevisende måte, at hans ord fra 1990 om kjernevåpnenes positive virkninger gjør seg gjeldende også etter den kalde krigen. Særlig hans to kriterier om at kjernevåpen gjør det vanskelig å erobre territorium og at land som havner i en forsvarsposisjon har lettere for å utøve aggresjon viser seg tydelig i Kargil-konflikten. Pakistan fikk merke at det å overta Kargil området ikke var lett, og India som følte at de drev forsvarskamp reagerte relativt sterkt. Med det kan det fastslås at Mearsheimers avskrekkingsteorier fortsatt er aktuelle, og har ikke gått ut på dato.

Når det gjelder Kargil-konflikten er Narang og Kapur enige om at India ikke aktet å utvide konflikten til å angripe Pakistan over delelinjen i Kashmir, eller over den internasjonale grensen fra Rajasthan. Det er imidlertid uenighet om årsaken til denne tilbakeholdenheten. Narang fastholder at det skyldtes Pakistans avskrekkings doktrine, Kapur derimot mener det skyldtes Indias beslutning om at det ikke var behov for å angripe over grensen, og at denne avgjørelsen var veloverveid for å oppnå internasjonal sympati ved å vise tilbakeholdenhet og ikke krysse delelinjen. Kapur innrømmer samtidig at kjernevåpnene var årsak til at India utelukket en fullskala krig mot Pakistan. Men Kapur sier at uten pakistanske kjernevåpen ville ikke Kargil ha funnet sted. Samtidig er det et faktum at Pakistan igangsatte Kargil som et svar på Indias okkupasjon av et annet område i Kashmir, nemlig Siachen. Sagan støtter Kapurs syn om at India var rede til å utvide konflikten om nødvendig (Sagan og Waltz 2003: 99). Men mens Sagan mener at Kargil-konflikten kom til en ende på grunn av amerikansk innblanding, er Ganguly uenig i dette. Ganguly mener at den relativt fredelige løsningen på Kargil kun var et resultat av kjernevåpnenes avskrekking. Han avviser blankt teorien om at amerikansk innblanding sørget for normalisering, dette begrunner han med at India begynte å vinne trefningene i Kargil før Pakistan og USA møttes i Washington for å diskutere konflikten. Waltz på sin side sier frykten i verdenssamfunnet under Kargil-konflikten skyldes paranoiditet og at denne konflikten er et klart bevis på gjensidig kjernefysisk avskrekking. Han mener vi ikke har noen grunn til å tro at disse landene ikke forstår alvoret, og ikke vil ha en rasjonell tilnærming til hverandre i krisesituasjoner.

Ved å anvende Mearsheimers teori på denne andre krisen ser vi noen av de samme konturene som ved Kargil-konflikten. En av forskjellene er at rollene, på sett og vis, var byttet om. Pakistan så sin suverenitet truet av den enorme troppeansamlingen langs grensen. Landet sverget til selvforsvar og nølte ikke med å true med kjernevåpen. India, i et Mearsheiner perspektiv, så det vanskelig å erobre pakistansk territorium. Det sistnevnte gjenspeiler Mearsheimers kriterium om at en aggressor ikke finner veldig mye motivasjon i ekspansjon og dermed bevarer freden.

Når det gjelder 2001-2002 krisen er Narang igjen overbevist om at Pakistans kjernefysiske doktrine var årsaken til at krisen ikke resulterte i en fullskala krig mellom landene. Kapur derimot mener det er flere årsaker til at krisen endte uten konfrontasjon. Han mener at det skyldtes militærtekniske og diplomatiske overveielser fra indisk side; de hadde mistet fordelene av et overraskelsesangrep. De så også for seg at en konfrontasjon kunne bli svært kostbar, og de ville heller ikke pådra seg amerikansk vrede, samt at India var fornøyd med det resultatet troppeansamlingen hadde gitt. Sagan mener at årsaken til at krisen i 2001-2002 endte som den gjorde, skyldtes at Musharraf var svært imøtekommende i forhold til kravet om å slå ned på terrorist grupperinger i Pakistan, noe som fjernet Indias insentiver for å angripe.

Ganguly er enig med Sagan, og utvider samtidig årsaksmodellen med en to nye variabler; betimelig amerikansk intervensjon og Indias «tvangsdiplomati». Han mener amerikanske forsikringer om at Pakistan ville slå hardt ned på terrorgrupper, i kombinasjon av en massiv troppeansamling langs den pakistanske grensen var med på å demonstrere Indias alvor. Det som er problematisk i Gangulys framstilling er at under Kargil-konflikten da Pakistans statsminister Sharif tok turen til Washington og fikk forsikringer fra Clinton om at han personlig skulle involvere seg for å få en løsning på Kashmir-konflikten, betegnet Ganguly det som en «face-saving» manøver (Ganguly og Kapur 2010: 49). Men da India trakk sine styrker tilbake under 2001-2002 krisen med samme forklaring, ser han det som en demonstrasjon på vellykket «tvangsdiplomati»

I tillegg er han sikker på at kjernevåpnene spilte den avgjørende rollen. Dette begrunner han med at selv det hindu nasjonalistiske partiet BJP, var nødt til å vise tilbakeholdenhet på grunn av disse våpnene. Ganguly er med andre ord enig i Waltz som sier at kjernevåpen framtvinger

en rasjonalitet blant aktørene, og at det ikke kommer an på *hvilke* stater som besitter kjernevåpen, men det faktum at de *har* det.

Etter Mumbai 2008 angrepene var India igjen i en knipe. Pakistans status som kjernevåpenstat var trolig den avgjørende årsaken til Indias nøling. Mearsheimers teori om at MAD klarer utsikten er en god forklaringsfaktor. Han framholder at et lands vilje kan kanskje undervurderes, men så lenge evnen er dokumentert er saken nokså klar. En konfrontasjon kan ende med bruk av kjernevåpen, og dermed hindrer risikoen for gjensidig utslettelse eventuelle krigsutbrudd.

Når det gjelder Mumbai-angrepet i 2008 viser Narang kontinuitet i sin forståelse av årsakene til at den ikke resulterte i krig. Til tross for nye personer i det politiske og militære toppsjiktet, forblir endringene i vurderingene om en mulig gjengjeldelse meget begrenset.

Beslutningstakerne erkjenner raskt at ethvert «meningsfullt» militært alternativ er for risikabelt med tanke på en eventuell eskalering. Dermed var India, nok en gang, paralyisert av Pakistans kjernefysiske doktrine. Ganguly og Kapur ser Mumbai angrepet i et større politisk perspektiv. De mener at terrorvirksomheten i Sør-Asia er ute av kontroll, og at det ikke er enighet om hvilket land som skal påta seg ansvaret med å tøyse disse kreftene. De mener det er både i Pakistans og Indias interesse å få slutt på terroren. Pakistan taper mer enn det det oppnår med sin «lav intensitetsstrategi» mot India. For India er det avgjørende å få slutt på denne «støyen» for å kunne opprettholde sin økonomiske vekst.

Narang er ensidig fokusert på doktrinene som den eneste forklaringsvariabel på konfliktene. Kapur er mer *proessorientert* i sin tilnærming til de ulike konfliktene. Han er opptatt av de bakenforliggende årsakene, og viser til at selv om resultatet tilsynelatende kan virke som et bevis på vellykket kjernefysisk avskrekking, er årsakene mer komplekse og sammensatte enn kun den ene variabelen. Gangulys syn er det motsatte av Kapurs. Han er *resultatorientert*, og begrunner dette med at kjernefysisk avskrekking er den best forklarende variabelen for å forklare resultatet av de ulike konfliktene. Sagan mener det kun er «tilfeldig» at kjernevåpnene har kommet til unnsetning under de ulike konfliktene, og at det gjerne kunne endt langt verre. Han er, i likhet med Kapur, pessimist i forhold til fremtidige konflikter. Waltz er som Ganguly, en kjernefysisk optimist, og ser ingen grunn til at det skal gå verre mellom Pakistan og India enn det gjorde med Sovjetunionen og USA under den kalde krigen.

7 Konklusjon

Den tekniske stabiliteten, *sikkerhetsregimet*, rundt Pakistan og Indias kjernevåpen er relativ god. Det er heller ingen tvil om deres *evne* og *vilje*. Pakistan og India har begge velfungerende og anvendbare kjernevåpen. De har tilstrekkelig utvalg av leveringsmidler som bekrefter deres evne til bruk. Det antas at Pakistan har flere stridskoder enn India. Dette balanserer for Pakistans konvensjonelle underlegenhet. Begge land har utviklet et godt og rasjonelt kommando- og kontrollsistem som er forankret i nasjonale organer. Deres doktriner er kjente; Pakistan åpner for *førstebruk* og India garanterer gjengjeldelse. Imidlertid er det uklart i om India anser et konvensjonelt angrep på deres kjernevåpenarsenal som et førsteangrep, i så tilfelle er India en potensiell *førstebruker*. Begge lands doktriner har bidratt til å bevare stabiliteten. Pakistans doktrine tøyler Indias aggresjon på grunn av sin relative lave terskel for bruk. Indias doktrine tvinger Pakistan til å sørge for et velfungerende sikkerhetsregime slik at landet ikke blir utsatt for en gjengjeldelse på bakgrunn av falsk alarm. Det resulterer i kjernefysisk måtehold fra begge sider. Og det ser vi ved at konfliktene etter 1998 ikke bare har utelukket bruk av kjernevåpen, men også hindret fullskala konvensjonell krig. Under de tre krigene landene tidligere har utkjempet (1947, 1965, 1971) nølte ikke partene med å krysse hverandres landegrenser, men etter 1998 er begge land meget forsiktig med det. Alle de tre konfliktene som er analysert bekrefter dette. Uttalelsene som har kommet fra landets ledere rett etter prøvesprengningene i 1998 og ved de ulike krisene og konfliktene som oppsto etter det, bekrefter landenes vilje til bruk av kjernevåpen.

Khan-saken svekket imidlertid Pakistans troverdighet med tanke på spredning av kjernefysisk teknologi, men alt tyder på at Pakistan har tatt de nødvendige forholdsregler for å utelukke slike sikkerhetsbrudd i fremtiden. Videre er det ikke funnet noen alvorlige hendelser rundt landenes kjernevåpeninstallasjoner. Ingen uhell, tyveriforsøk eller uautorisert bruk som har eller kunne hatt ført til ustabilitet i avskrekkingen har forekommet. Det er heller ikke empirisk grunnlag for å betvile sikkerhetsregime rundt deres våpen. Tvert imot er det en økende tendens i det internasjonale samfunn til å erkjenne at våpnene er sikre. Det militærets rolle og involvering i å kontrollere kjernevåpnene er positiv. De har spilt en viktig rolle i å opprettholde en troverdig og profesjonell avskrekkingssdoktrine. Deres rolle er heller ikke ulik den rollen andre lands militære krefter har i deres kjernevåpenprogram.

Doktriner som opprinnelig ble anvendt av USA og Sovjetunionen under Den kalde krigen viser seg som fruktbare også for å regulere forholdet mellom Pakistan og India. Trussel om massiv gjengjeldelse og gjensidig garantert utslettelse, har virket i retning av stabilitet i avskrekkingen mellom Pakistan og India. Imidlertid er India ukomfortabel med Pakistans doktriner som ikke tillater landet gjengjeldelse på mindre konvensjonelle provokasjoner. Med dette som utgangspunkt forbereder India *Cold Start Strategy/Cold Start Doctrine*. Pakistan ser på det som en ny trussel og er innrettet på å svare på tiltale. Landets svar er *Integrated Strategic Equivalence*. Teoretikerne ser på denne nye utviklingen som potensiell destabiliserende. Samtidig presiserer de at intensjonen bak er å utelukke krig/provokasjoner framfor å destabilisere den eksisterende kjernefysiske maktbalansen. Dermed utelukker de ikke en forrykkelse i balansen, men framholder samtidig at den like gjerne kan resultere i ytterligere stabilitet ved at lavintensitetskonflikter også begrenses.

Når det gjelder avskrekkingsteorier fra Den kalde krigen er både stabilitet/ustabilitetsparadokset, MAD, brinkmanship, avskrekking ved nektelse og avstraffelse samt teorien om begrenset krig anvendt i forbindelse med analysen av konfliktene og har vist seg fruktbare. Mearsheimers teori om kjernevåpnenes rolle er også anvendt på samtlige tre konflikter som har funnet sted etter 1998. Disse viser seg å forklare omstendighetene på en tilsynelatende logisk måte. Funnet her blir at kjernevåpen kanskje fremkaller et bestemt tankemønster hos aktørene fordi en kjernefysisk konfrontasjon har de samme katastrofale kostnadene uansett hvor de gjør seg gjeldende. Med det i bakhodet kan det sies at kjernevåpen har en effekt som er tidløs og uavhengig av lokasjon.

I forhold til drøftingen av relativ nyere teorier framsatt av Sagan, Waltz, Narang, Kapur og Ganguly forklarer de alle, ut fra sine ståsteder, stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen og kjernevåpnenes rolle i denne. Positivistene mener kjernevåpnene har framtvinget en rasjonalitet blant aktørene. Pessimistene hevder det kun er tilfeldigheter at kjernefysisk konfrontasjon ikke har funnet sted. De nyanserer samtidig bildet med egne synspunkter underveis med tanke på hvorfor konfliktene oppstod og hvordan de ble avverget. Positivistene ser lyst på fremtiden, mens pessimistene betviler kjernevåpnenes rolle i å bevare stabiliteten.

Det må sies at positivistene har en bedre sak fordi de har empirien på sin side. De kan vise til at ingen kjernefysisk rivalisering har endt i bruk av kjernevåpen. Ikke bare det, men selv konvensjonelle fullskala kriger har forsvunnet. At pessimistene ikke har samme empiriske

tyngde betyr allikevel ikke at de tar feil i sine tilnærminger til problemstillingen. De har sofistikerte teorier som er logisk oppbygd, og det er fristende å la seg rive med. Samtidig må optimistene ha rett *hver* gang for å holde liv i sin teori, mens det holder at pessimistene får rett *en* gang. Krig, konflikt og kriser er kaotiske. At det kan oppstå uoversiktlige situasjoner og at allerede anspente forhold kan komme ut av kontroll er forståelig. Men statsvitenskapelig forskning er dårlig egnet for prediksjoner. Det har lett for å bli tro og tvil. Per dags dato har det ikke vært grunn til å frykte stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Det er heller ikke belegg for å si at aktørene i disse landene skal handle mer irrasjonelt enn supermaktene under Den kalde krigen.

Ut ifra den overnevnte konklusjon og oppgavens problemstilling er det klart at det er en positiv årsakssammenheng mellom kjernevåpnenes tilstedeværelse og stabiliteten i den kjernefysiske avskrekkingen mellom Pakistan og India. Positivistene har aldri vært i tvil om det, men selv pessimistene medgir at kjernevåpnene har en viss rolle. Uenigheten ligger mer i at positivistene, mer eller mindre, hevder at kjernevåpnenes rolle er avgjørende, mens pessimistene mener avvergingen av konfrontasjon skyldes flere faktorer, hvorav kjernevåpen er én blant flere forklaringsvariabler. I tillegg mener pessimistene, at kjernevåpnene i seg selv er en viktig årsak til at krisene og konfliktene oppsto. Dersom kjernevåpen i utgangspunktet ikke hadde vært tilstede ville det være mindre sjanse for væpnet konfrontasjon.

Afghanistan er en annen viktig faktor for stabiliteten i Sør-Asia. Både Pakistan og India ønsker et samarbeidsvillig regime i Kabul. De kreftene som Pakistan støtter, er India som regel ukomfortabel med og motsatt. USA ønsker seg ut av Afghanistan og Taliban er på vei inn i varmen. Dersom en ytterliggående gruppe slipper til makten i Afghanistan og Kashmir-konflikten fortsatt ikke lar seg løse på fredelig vis, kan en ikke utelukke at enten Pakistan eller India kan være tilbøyelig for å bruke sin innflytelse i Afghanistan for å presse motparten. Det kan føre til opptrapping i spenningsnivået og undergrave stabiliteten. Om stabiliteten ikke direkte undergraves så er i alle fall omstendighetene til stede for at den settes på prøve, nok en gang.

Med tanke på videre forskning hadde det vært interessant å se på radikale gruppers innvirkning på landenes normaliseringsprosess. Oppgaven har påpekt at hindunasjonalister så vel som radikale islamister utgjør en destabiliserende rolle i begge land. Tatt i betraktning at

disse grupperingene har en økende oppslutning, er det hensiktsmessig å analysere relasjonen og den eventuelle sammenhengen mellom disse og de politiske beslutningene.

Når det gjelder prediksjon om fremtiden, er det mye som tyder på at landene er i ferd med å nærme seg hverandre diplomatisk. Pakistans president Asif Ali Zardari besøkte India 8.april 2012, for første gang på syv år. Møtet ble karakterisert som et toppmøte og et «nytt skritt på veien mot forsoning og samarbeid». Året før, innvilget Pakistan India særstatus som foretrukken handelspartner.⁶⁴ Det er en positiv vind i dere relasjoner og forholdet preges av tøvær, en tilstand av avspenning. Samtidig er det liten tvil om at en fullstendig normalisering kan finne sted uten en løsning av kjernekonflikten, Kashmir. En løsning som begge stater kan godta, i motsatt fall kan det være fare for at konflikten bare forskyver seg i tid og blusser opp igjen senere, med kjernevåpnene i bakgrunnen.

⁶⁴<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10049936>

Litteraturliste

- Ahrari, M. Ehsan (2001): *Jihadi Groups, Nuclear Pakistan, and the New Great Game*. Strategic Studies Institute. United States Army War College. [online] – URL: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub112.pdf> [nedlastet: 17.05.2011].
- Andreassen, Hans Olav (2003): *Rakettskjold og Stabilitet*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap ved UiO, Oslo. [online] – URL: <http://www.duo.uio.no/publ/statsvitenskap/2003/13725/13725.pdf> [nedlastet: 15.04.2012].
- Ark, Olav I (1996): *Engelsk-Norsk militærordbok*. Oslo: Grøndahl og Dreyers Forlag AS.
- Baylis, John, Mark Smith (2010): The Control of Weapons of Mass Destruction. I Baylis et. Al (Eds.): *Strategy in the contemporary world*. New York: Oxford University Press. S. 227-244.
- Baylis, John, James J. Wirtz, Colin S. Gray (Eds.) (2010): *Strategy in the contemporary world*. New York: Oxford University Press.
- Bokhari, Laila (2011): Radicalization, Political Violence, and Militancy. I: *The Future of Pakistan*. Washington D.C. : Brookings Institution Press.
- Born, Hans, Bates Gill, Heiner Hänggi (Eds.) (2010): *Governing the Bomb. Civilian Control and Democratic Accountability of Nuclear Weapons*. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). New York: Oxford University Press.
- Bremmer, Ian, Maria Kuusisto (2008): *Pakistan`s Nuclear Command and Control: Perception Matter*. South Asian Strategic Stability Institute London. Research Report 15. [online] – URL: <http://www.sassu.org.uk/html/Pakistan%20Nuclear%20Command%20and%20Control%20Final.pdf> [nedlastet: 03.01.2012].
- Brodie, Bernard (Ed.), Frederic S. Dunn, Arnold Wolfers, Percy E. Corbett, William T. R. Fox (1946): *The Absolute Weapon: Atomic power and World Order*. Yale Institute of International Studies: Printed in the United States of America.
- Chambers, Michael R. (ed.) (2002): *South Asia in 2020: Future Strategic Balances and Alliances*. Strategic Studies Institute. United States Army War College. [online] – URL: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?PubID=108> [nedlastet: 27.04.2011].
- Cheema, Zafar Iqbal (2010): Pakistan. I Born et al. (Eds.), s. 195-214.
- Collins, Alan (2010): *Contemporary Security Studies*. New York: Oxford University Press.

- Durrani, Mahmud Ali (2004): *Pakistan's Strategic Thinking and the Role of Nuclear Weapons*. Cooperative Monitoring Center Occasional Paper 37. Sandia Contract No. 95502. SAND 2004-3375P. [online] – URL: <http://www.cmc.sandia.gov/cmc-papers/sand2004-3375p.pdf> [nedlastet: 15.01.2012].
- Eide, Elisabeth, Terje Skaufjord (2010): *Pakistan- Midt i verden*. Valdres: Pax Forlag.
- Freedman, Lawrence (1982): *The Evolution of Nuclear Strategy*. London: The Macmillan Press LTD.
- (2004): *Deterrence*. UK: Polity Press.
- Ganguly, Sumit, S. Paul Kapur (2010): *India, Pakistan, and the Bomb. Debating Nuclear Stability in South Asia*. New York: Columbia University Press.
- Ganguly, Sumit (2002): India's Alliances 2020. I Michael R. Chambers (Ed.): *South Asia in 2020: Future Strategic Balances and Alliances*. Strategic Studies Institute. United States Army War College. S. 363- 384.
- Garver, John W. (2002): The Future of the Sino-Pakistani *Entete Cordiale*. I Chambers (Ed.), s. 385-448.
- Gauhar, Altaf (1996): *Ayub Khan. Pakistans's First Military Ruler*. Karachi: Oxford University Press.
- Goodson, Larry P. (2009): *Pakistan – The Most Dangerous Place in The World*. Studies Institute. United States Army War College. [online] – URL: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?PubID=931> [nedlastet: 17.05.2011].
- Green, Philip (1966): *Deadly Logic. The theory of nuclear deterrence*. Ohio State University Press.
- Hellevik, Ottar (1991): *Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovi, Jon (2008): *Spillteori. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hussain, Syed Rifaat (2011): The India Factor. I Maleeha Lodhi (Ed.): *Beyond the "Crisis State."* New York: Columbia University Press. S. 319-348.
- Husain, Ishrat (2011): Retooling Institutions. I Lodi (Ed.), s. 149-168.
- Jervis, Robert (1989): *The Meaning of the Nuclear Revolution. Statecraft and The Prospect of Armageddon*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Kapur, S. Paul (2007): *Dangerous Deterrent*. Stanford, California: Stanford University Press.

- Kashmir Study Group (1997): *1947 – 1997. The Kashmir Dispute at Fifty. Charting Paths to Peace. Report on The Visit of An Independent Study Team to India and Pakistan*. Printed in the USA.
- King, Gary, Keohane Robert O. & Verba Sidney (1994): *Designing Social Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.
- Kjeldstadli, Knut (1992): *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kruuse, Emil (2003): *Kvalitative forskningsmetoder - i psykologi og beslægtede fag*. Danmark: Psykologisk Forlag.
- Kumar, Rakesh (2006): *Indian Nuclear Command and Control Dilemma*. Masteroppgave ved Naval Postgraduate School, Monterey, California. [online] – URL: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA457184> [nedlastet: 11.01.2012].
- Lebow, Richard Ned (1987): *Nuclear Crisis Management. A Dangerous Illusion*. Ithaca og London: Cornell University Press.
- Lieven, Anatol (2011): *Pakistan. A Hard Country*. London: Penguin Books Ltd.
- Lijphart, Arend (1971): *Comparative Politics and the Comparative Method*. American Political Science Review 65.
- Lodhi, Maleeha (ed.) (2011): *Beyond the "Crisis State."* New York: Columbia University Press.
- Lund, Thorleif (red.) (2002): *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.
- Mageli, Eldrid (2004): Tidlig sivilisasjon, ættesamfunn, kongedømmer 2500 til 300 f.v.t. I Ruud et al.: *Indias historie med Pakistan og Bangladesh*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. s. 21- 51.
- Mahmood, Safdar (2002): *Pakistan. Political Roots and Development 1947 – 1999*. Karachi: Oxford University Press.
- Matinuddin, Kamal (2002): *The Nuclearization of South Asia*. Karachi: Oxford University Press.
- Mearsheimer, John J. (1990): "Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War." *International Security*, Vol. 15, No. 1. (Summer 1990) s. 5-56. [online] – URL: <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0017.pdf> [nedlastet: 15.04.2012].
- Musharraf, Pervez (2006): *In the Line of Fire. A Memoir*. UK Ltd: Simon & Schuster,
- Mærli, Morten Bremer (2009): *Atomvåpen Det du ikke vet, Det du ikke vil vite*. Oslo: Pax Forlag.

Narang, Vipin (2010): "Posturing for Peace? Pakistan's Nuclear Postures and South Asian Stability." *International Security*, Vol. 34, No. 3 (Winter 2009/10), s. 38-78. [online] – URL: <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/Narang.pdf> [nedlastet: 07.09.2011].

Nawaz, Shuja (2011): *Army and Politics*. I Lodhi (Ed.), s. 79-94.

Paul, T. V. (2005): *The India-Pakistan Conflict. An Enduring Rivalry*. New York: Cambridge University Press.

Powell, Robert (1990): *Nuclear deterrence theory*. Melbourne: Cambridge University Press.

Rahman, Fazal-ur (2009): *Traditional and emerging areas of strategic cooperation between Pakistan and China*. Institute of Strategic Studies Islamabad. [online] – URL: http://www.issi.org.pk/publication-files/1299824580_23848940.pdf [nedlastet: 11.05.2012].

Rogers, Paul (2010): *Peace Studies*. I Collins (Ed.), s. 69-83.

Ruud, Arild Engelsen, Eldrid Mageli, Pamela Price (2004): *Indias historie med Pakistan og Bangladesh*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Sagan, Scott D, Kenneth N. Waltz (2003): *The Spread of Nuclear Weapons. A Debate Renewed*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.

Schaffer, Teresita C. (2002): *A Changing India*. I Chambers (Ed.), s. 37-62.

Schelling, Thomas C. (1980): *The Strategy of Conflict*. Harvard University: Printed in the United States of America.

Scobell, Andrew (2002): "Cult of Defense" and "Great Power Dreams": The Influence Strategic Culture on China's Relationship with India. I Chambers (Ed.), s. 329-360.

Sidhu, Waheguru Pal Singh (2010): *India*. I Born. et al. (Eds.), s. 171-194.

Toft, Heidi Kristine, Steinar Høybråten (2004): *En Vurdering av Indias og Pakistans Kjernevåpenprogrammer*. Forsvarets Forskningsrapport-2004/00801. [online] – URL: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/04-00801.pdf> [nedlastet: 02.10.2011].

Toft, Heidi Kristine (2003): *Indias Kjernevåpenprogram*. Forsvarets Forskningsrapport-2003/00460. [online] – URL: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/03-00460.pdf> [nedlastet: 02.10.2011].

Toft, Heidi Kristine (2003): *De Kjernefysiske Prøvesprengningene i India og Pakistan (1974 og 1998)*. Forsvarets Forskningsrapport-2003/00459. [online] – URL: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/03-00459.pdf> [nedlastet: 02.10.2011].

Toft, Heidi Kristine, Laila Bokhari (2004): *India og Pakistan – Historiske, politiske og tekniske perspektiver på kjernevåpenkonflikten*. Forsvarets Forskningsrapport-2004/00906. [online] – URL: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/04-00906.pdf> [nedlastet: 02.09.2011].

Toft, Heidi Kristine (2004): *Pakistans Kjernevåpenprogram*. Forsvarets Forskningsrapport-2004/00113. [online] – URL: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/04-00113.pdf> [nedlastet: 02.10.2011].

Walton, C. Dale (2010): *The Second Nuclear Age: Nuclear Weapons in the Twenty-first Century*. I Baylis et al. (Eds.), s. 208-225.

Wirsing, Robert G. (1994): *India, Pakistan and The Kashmir Dispute. On Regional Conflict and Its Resolution*. New York: St. Martin's Press.

Wolpert, Stanley (2010): *India and Pakistan. Continued Conflict or Cooperation?* Berkely: University of California Press.

Avisartikler, kronikker, nettsider og foredrag

BBS News, 2009. 29. desember. «Two killed in fire at India nuclear research centre». Tilgjengelig fra: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8434099.stm> [nedlastet: 16.01.2012].

BBC News, 2011. 23. mai. «Pakistan: Troops end attack on Karachi naval air base». Tilgjengelig fra: <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-13495127> [nedlastet: 16.01.2012].

Bharat Rakshak Missiles. 2009. 12. oktober. «Agni I». Tilgjengelig fra: <http://www.bharat-rakshak.com/MISSILES/ballistic/agni-i.html> [nedlastet: 01.05.2012].

Datta, Rahul. With Russian help, India to join ICBM big league soon. *The Pioneer*, 2011. 8. oktober. Tilgjengelig fra: <http://www.dailypioneer.com/columnists/item/47621-with-russian-help-india-to-join-icbm-big-league-soon.html> [nedlastet: 01.05.2012].

Dawn Newspaper, 2011. 20. oktober. «Pakistan lost two brigades in war on terror». Tilgjengelig fra: <http://dawn.com/2011/10/20/pakistan-lost-two-brigades-in-war-on-terror/> [nedlastet: 21.01.2012]

Dawn Pakistan, 2011. 28. mai. «Mehran base attack: Six suspects arrested». Tilgjengelig fra: <http://dawn.com/2011/05/28/mehran-base-attack-six-suspects-arrested/> [nedlastet: 16.01.2012].

Deccan Herald, 2011. 9. april. «Kaiga N-reactor shut down after smoke alarm: NPCIL». Tilgjengelig fra: <http://www.deccanherald.com/content/152431/kaiga-n-reactor-shut-down.html> [nedlastet: 16.01.2012].

Hindustani Times, 2010. 30. desember. «Direct hand of Aseemanand in Samjhauta blasts: NIA». Tilgjengelig fra: <http://www.hindustantimes.com/News-Feed/India/Direct-hand-of-Aseemanand-in-Samjhauta-blasts-NIA/Article1-644360.aspx> [nedlastet: 01.05.2012].

Indian Express, 2011. 9. april. «India shuts down Kaiga nuclear reactor after smoke alarm». Tilgjengelig fra: <http://www.indianexpress.com/news/india-shuts-down-kaiga-nuclear-reactor-after/774004/> [nedlastet: 16.01.2012].

Nawaz, Shuja. The Battle for Pakistan. The civilian government, not the army, must take charge. *The Wall Street Journal*, 2009. 19. oktober. Tilgjengelig fra: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704500604574482973468887970.html> [nedlastet: 02.04.2012].

NDTV, 2009. 30. november. «Radiation poisoning at Kaiga plant; insider hand suspected». Tilgjengelig fra: <http://www.ndtv.com/article/india/radiation-poisoning-at-kaiga-plant-insider-hand-suspected-12295> [nedlastet: 16.01.2012].

NRK Nyheter, 2012. 8. april. «135 personer begravet i snøskred». Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.8064661> [nedlastet: 26.04.2012].

One India, 2009. 11. juni. «Kaiga nuclear scientist goes missing in Karnataka». Tilgjengelig fra: <http://news.oneindia.in/2009/06/11/nuclear-scientist-goes-missing-from-karnataka.html> [nedlastet: 16.01.2012].

Outlook India, 2009. 14. juni. «Mystery Continues to Shroud Death of Scientist». Tilgjengelig fra: <http://news.outlookindia.com/items.aspx?artid=661302> [nedlastet: 16.01.2012].

Radio Free Europe Radio Liberty, 2000. 8. November. «Kazakhstan: Musharraf's Visit Focuses On Taliban». Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/article/1095096.html> [nedlastet: 11.05.2012].

Reuters, 2010. 21. september. «China confirms two nuclear reactors for Pakistan». Tilgjengelig fra: <http://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFTOE68K05X20100921?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0&sp=true> [nedlastet: 11.05.2012].

The Daily Beast, 2008. 25. januar. «Pakistan's Nukes». Tilgjengelig fra: <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2008/01/25/pakistan-s-nukes.print.html> [nedlastet: 16.01.2012].

The Federation of American Scientists, 1999. 10. januar. «Pakistan Aircraft Potential Special Weapons Delivery Systems». Tilgjengelig fra: <http://www.fas.org/nuke/guide/pakistan/aircraft/index.html> [nedlastet: 01.05.2012].

The Federation of American Scientists, 2012. 7.mai. «Status of World Nuclear Forces». Tilgjengelig fra: <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html> [nedlastet: 15.05.2012].

The Nation, 2009. 11. oktober. «Terror attack on GHQ». Tilgjengelig fra: <http://www.nation.com.pk/pakistan-news-newspaper-daily-english-online/Politics/11-Oct-2009/Terror-attack-on-GHQ> [nedlastet: 16.01.2012].

The Times of India, 2011. 15. november. «India tests long-range nuclear-capable 'Agni-IV' missile». Tilgjengelig fra: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-tests-long-range-nuclear-capable-Agni-IV-missile/articleshow/10737442.cms> [nedlastet: 01.05.2012].

- Transparency International*, 2011. «Corruption Perceptions Index». Tilgjengelig fra: <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/> [nedlastet: 12.05.2012].
- U.S. Department of State*, 2012. 17. april. «Bureau of South and Central Asian Affairs. Background Note: India» Tilgjengelig fra: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3454.htm> [nedlastet: 07.05.2012].
- VG*, 2012. 8.april. «Viktig toppmøte mellom India og Pakistan». Tilgjengelig fra: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10049936> [nedlastet: 01.05.2012].
- VG*, 2012. 19.april. «India tester langdistanserakett». Tilgjengelig fra: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10065424> [nedlastet: 01.05.2012].
- Wikipedia den frie encyklopedi*, 2012. 24. januar. «Interkontinentale ballistiske missiler». Tilgjengelig fra: http://no.wikipedia.org/wiki/Interkontinentale_ballistiske_missiler [nedlastet: 01.05.2012].
- Wikipedia den frie encyklopedi*. (u.å.). «Hatf-I». Tilgjengelig fra: <http://en.mobile.wikipedia.org/wiki/Hatf-I> [nedlastet: 01.05.2012].
- World Nuclear News*, 2009. 01. desember. «Deliberate contamination at Kaiga». Tilgjengelig fra: http://www.world-nuclear-news.org/RS_Deliberate_contamination_at_Kaiga_0112093.html [nedlastet: 16.01.2012].
- Narang, Vipin (2012): *Escalation Dynamics in South Asia*. Foredrag holdt ved Institutt for Forsvarsstudiers seminar. 09.03.2012, Oslo.
- Sultan, Maria (2012): *Cold Start Doctrine and Pakistan's Counter Measures: Theory of Integrated Strategic Equivalence*. Rapport mottatt pr e-post 26.03.2012.